

๙๒๓.๗๕๙๓
๓๓๖๔ป
๕.๓

ประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอกระบบ ของ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์

สารนิพนธ์

ของ

นางมณฑนาภรณ์ ไชยสาร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม ๒๕๔๖

๒ ๒๔๗๒๘ จ.๗

๒๔ ก.ค. ๒๕๔๖

ประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอกระบบ ของ ดร. โกวิท วรพัฒน์

บทคัดย่อ
ของ
นางมันทนาภรณ์ ไชยสาร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2546

มันทนาภรณ์ ไชยสาร. (2546). ประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอกระบบของ
ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ :
ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์.

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอก
ระบบ ของดร.โกวิท วรพิพัฒน์

วิธีการที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร และ การ
สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติชีวิตของดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นชีวิตที่ได้รับการเลี้ยงดู
ตามวิถีชีวิตของคนไทยในชนบท มีประสบการณ์ในการทำงาน และประสบความสำเร็จในชีวิต
การรับราชการ ชีวิตครอบครัว เป็นนักคิด นักปฏิบัติ และนักบริหารการศึกษา

ผลงานด้านการศึกษานอกระบบ เป็นบุคคลที่ให้แนวคิด และนำปรัชญา “คิดเป็น”
มาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ ส่งผลให้การศึกษานอกระบบของประเทศไทยเป็นที่ยอมรับ
ของวงการศึกษาทั่วโลกตราบนานทุกวันนี้ กิจกรรมที่สำคัญเช่น การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบ
เปิดเสรี การจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ
 เป็นต้น

THE LIFE HISTORY AND PERFORMANCES IN NON-FORMAL EDUCATION OF
DR KOWIT VORAPIPATANA

AN ABSTRACT
BY
MRS.MANTANAPORN CHAIYASARN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University

May 2003

Mantanaporn Chaiyasarn. (2003). *The Life History and Performances in Non-Formal Education of Dr.Kowit Vorapipatana*. Master's Project , M.Ed. (Educational Administration). Bangkok : Graduate School. Srinakharinwirot University. Advisor : Prof. Dr. Sermsak Wisalaporn.

The purpose of the study is to study The Life History and Performances in Non-Formal Education of Dr.Kowit Vorapipatana.

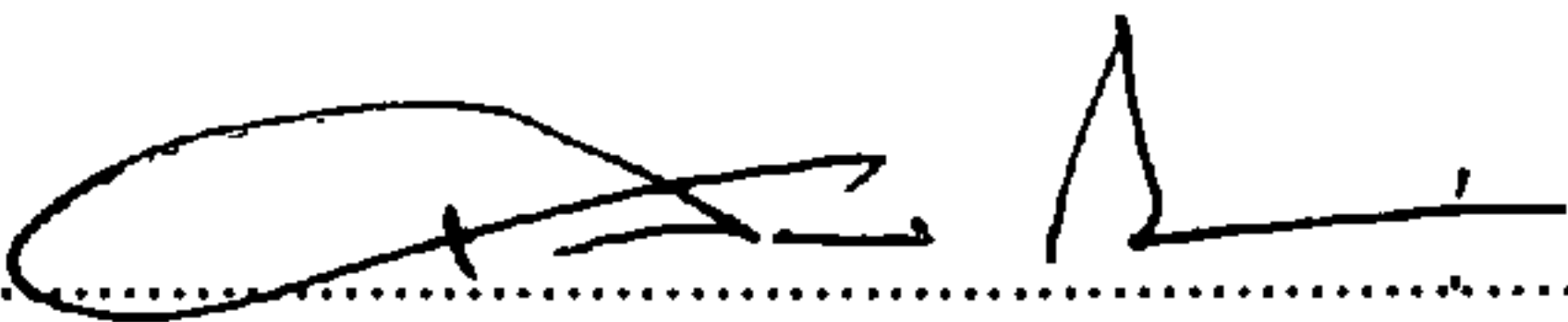
The research methodologies are document analysis, synthesis and interview persons concerned.

The results of this study found that he was looked after as Thai way of life in the country. He has a lot of works' experience official work, his families' life. He was a thinker, a partition and an educational administrator.

His work in Non-Formal Education show his way of thinking and brought "Khit Pen" philosophy to be used in providing Non-Formal Education and the outcome of Non-Formal Education in Thailand was accepted by the cycle of world's Non-Formal Education until nowadays, the importance activities such as Functional Literacy, Village newspaper Reading Center, and National Literacy Campaign.

อาจารย์ที่ปรึกษา ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

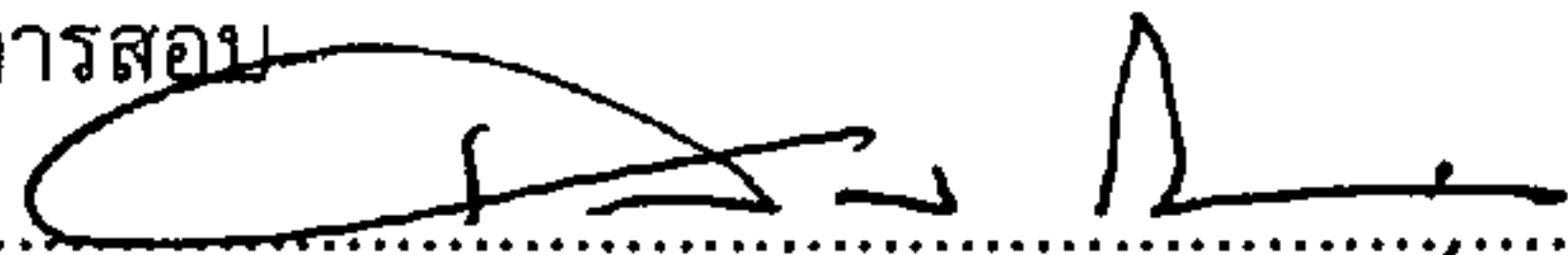
(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

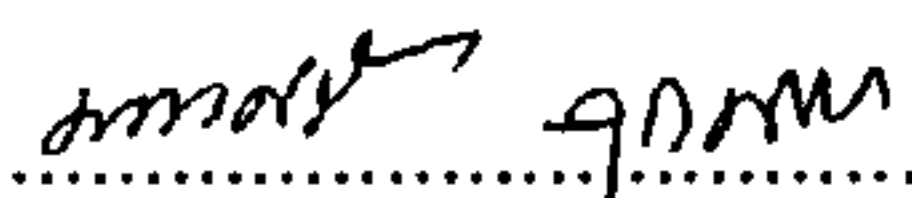
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ)

คณะกรรมการสอบ

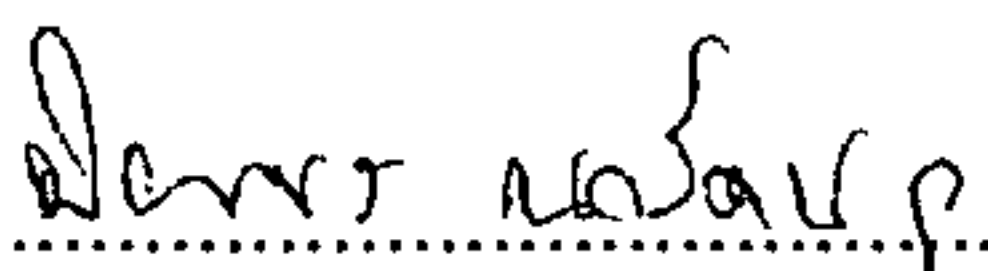
ประธาน

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานี)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ปิยพร นวรัตน์ อยุธยา)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. คมเพชร จัตรสุกุล)

วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2546

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยได้โดยความเมตตา ความดูแลเอาใจใส่ ตลอดจนคำแนะนำ และการตรวจแก้ไขจาก ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ผู้ศึกษาตระหนักและซาบซึ้งในพระคุณของท่านเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ผู้จัดทำสารนิพนธ์ ยังได้รับความอนุเคราะห์และความเมตตาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรณณ ดัณฑเจริณรัตน์ แทนประธานกรรมการบริหารหลักสูตร อาจารย์สุพีพรรณ พัฒนพานิชย์ อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานี กรรมการสอบโครงการสารนิพนธ์ อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานี และ อาจารย์ ดร.ปิยพร นวรัตน์ ณ อยุธยา กรรมการสอบสารนิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ดร.ทองอยู่ แก้วไทรสะ นายชาติชาติรี โยสีดา นายเจริญ ภัคดีวานิช ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร นายวิโรจน์ ศรีโกคา นายวีรพงษ์ คล้อยดี นายโกศล กิตินันต์กุล และ คุณรสสุคนธ์ อมรรัตนาชัย ขอขอบคุณคุณธาดา อมรรัตนาชัย และคุณนงลักษณ์ อมรรัตนาชัย ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นจริง เกี่ยวกับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ขอขอบคุณผู้ที่เอาใจช่วย และอยู่เบื้องหลังในการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ ที่ไม่ได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้การจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณประโยชน์ทั้งหลายหากจะพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้จัดทำขอมอบแด่คุณพ่อผู้ล่วงลับ และคุณแม่ ตลอดจนคุณครู อาจารย์ ทุกท่านที่มีส่วนวางรากฐานการศึกษาให้แก่ผู้จัดทำและผู้สนใจทุกท่าน

มันทนาภรณ์ ไชยสาร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	4
วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	6
ข้อจำกัดของการศึกษาค้นคว้า.....	6
การนำเสนอ.....	6
2 วิธีดำเนินการในการศึกษาค้นคว้า.....	8
การศึกษารายกรณี.....	8
วิธีการในการศึกษาค้นคว้า.....	8
กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	11
3 ประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์.....	13
ชาติกำเนิด.....	13
การศึกษาและการทำงาน.....	14
บุกเบิกงานที่ถนัด.....	17
เข้าสู่ตำแหน่งสูงสุดของข้าราชการประจำ.....	19
สร้างครอบครัว.....	21
ชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ.....	22
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ที่ได้รับพระราชทาน.....	24
รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ.....	25
4 ผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์	41
ความเป็นมาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน.....	41
แนวคิดและหลักการกรมการศึกษานอกโรงเรียน.....	42

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ) โครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ.....	43
โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน.....	49
โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ	53
5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	69
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	69
ผลการศึกษาค้นคว้า	70
ข้อเสนอแนะ	72
บรรณานุกรม	74
ภาคผนวก	80
ภาคผนวก ก.....	81
ภาคผนวก ข.....	95
ภาคผนวก ค.....	101
ภาคผนวก ง.....	115
ภาคผนวก จ.....	130
ภาคผนวก ฉ	133
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์	142

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนนักศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ขึ้นทะเบียน และลงทะเบียนเรียนตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเพศ ปีงบประมาณ พ.ศ.2545	46
2 จำนวนนักศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ลงทะเบียนเรียน และสำเร็จตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเพศ ปีงบประมาณ พ.ศ.2545	46
3 จำนวนนักศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ลงทะเบียนเรียน และสำเร็จตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเขตการศึกษา ปีงบประมาณ พ.ศ.2545	47
4 จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ อายุ 14-50 ปี จำแนกตามภาค	55

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ในชุดการแต่งกายเต็มยศสายสร้อยจุลจอมเกล้าสวมครุย...	28
2 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ที่ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับพระราชทาน.....	29
3 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์.....	30
4 ความกตัญญูต่อมารดาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์.....	31
5 ชีวิตการทำงานหลังจาก ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท.....	32
6 ความสำเร็จของการศึกษา.....	33
7 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กับชีวิตในครอบครัว.....	34
8 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กับความสำเร็จของบุตรสาวและบุตรชาย.....	35
9 ความสุขในครอบครัว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์.....	36
10 ส่วนหนึ่งของชีวิต ดร.โกวิท วรพิพัฒน์.....	37
11 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และ ภรรยา.....	38
12 ดอกไม้พระราชทานแก่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์.....	39
13 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ขณะรักษาตัว ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์.....	40
14 พระพุทธรูปศาสนา กับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และความกตัญญูกตเวทิตา ต่อ มล.ปิ่น มาลากุล	62
15 รางวัลแห่งชีวิต ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์	63
16 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กับผู้แทนชาวต่างประเทศ	64
17 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กับงานการศึกษาผู้ใหญ่ (พ.ศ.2511-2518)	65
18 ชีวิตการทำงานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์	66
19 ผลงานด้านการศึกษาในต่างแดนของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์	67
20 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เยี่ยมศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น.....	68

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาค้นคว้าถึงชีวิตและผลงานของบุคคลสำคัญต่างๆ นั้น เป็นการเสนอเรื่องราวของชีวิต ตลอดจนความเป็นมาของบุคคลที่สร้างสรรค์ คุณงามความดี ความเจริญ และประโยชน์อันพึงได้แก่สังคมส่วนรวม รวมถึงความสำเร็จในชีวิตทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวม ซึ่งอาจจะมิใช่เป็นที่ร่ำรวยหรือมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในสังคม แต่จะหมายถึง ผู้ที่กระทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยส่วนรวม มีประสบการณ์ และแนวทางในการดำเนินชีวิตอันควรค่าแก่การศึกษา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป ดังที่ แนน้อย ปัญจพรรค (2536 : 6) กล่าวว่า ชีวิตคนเปรียบเสมือนห้องสมุดขนาดใหญ่ที่เก็บเรื่องราวต่างๆ ไว้มากมาย แต่ละคนได้พบประสบสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไป บางคนต้องดิ้นรนต่อสู้กับอุปสรรคขวากหนามนานับประการ บางคราวประสบความสำเร็จ บางคราวอาจล้มเหลว จนถึงกับเอาชีวิตแทบไม่รอด การ “อ่านชีวิต” ของผู้อื่นจากงานเขียนแนวอัตชีวประวัติ หรือชีวิตประวัติจึงมีคุณค่า เพราะได้รับแรงบันดาลใจและทัศนคติใหม่ ๆ ที่อาจนำมาใช้กับชีวิตของตนเอง และบางครั้งผู้ศึกษาได้รับความรู้ แนวคิดที่ยังไม่เคยพบที่ไหนมาก่อน เช่นเดียวกัน ยงยุทธ ลิมสกาสเศรษฐ์ (2545 : บทนำ) กล่าวว่า การศึกษาค้นคว้าถึงชีวิตและผลงานของบุคคลสำคัญด้านต่างๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เป็นการนำเสนอเรื่องราวชีวิตความเป็นมาของบุคคลที่สร้างความเจริญ และทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมโดยส่วนรวม โดยมุ่งหวังการบันทึกบทเรียน ชีวิต ความคิด และงานของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งมีใช้ผู้ร่ำรวย หรือมีชื่อเสียงโด่งดัง หากแต่หมายถึงผู้ทำประโยชน์แก่สังคม มีประสบการณ์ และหลักการดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่การศึกษา ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่บุคคลอื่นๆ สามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปศึกษา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งผลให้เกิดความคิดในเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนเกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติในสิ่งต่างๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งโดยส่วนรวมและส่วนตัว ในการที่จะก้าวเข้าสู่ความสำเร็จในชีวิตต่อไป

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะประสบผลสำเร็จในชีวิตได้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ เช่น ความพร้อมในชาติตระกูล ทรัพย์สินสมบัติ สติปัญญา ความรักความอบอุ่นในครอบครัว ความมีกัลยาณมิตร ความมุนานะ บากบั่นท่ามกลางความขาดแคลน ความรับผิดชอบทุ่มเท เสียสละในการทำงาน การมองการณ์ไกล การรู้จักวินิจฉัย ที่จะเลือกโอกาสที่เกิดขึ้น และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ฯลฯ หรืออาจเกิดจากปัจจัยหลายๆ อย่างที่กล่าวมาแล้วประกอบกัน

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีประวัติชีวิต ที่ประสบความสำเร็จ ตลอดจนมีการสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นที่ประจักษ์ต่อชาวโลก โดยเฉพาะด้านการศึกษาและนอกระบบ นับว่าเป็นผู้มีบทบาทต่อวงการศึกษาของประเทศไทย ทั้งที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ถือกำเนิดมาจาก

ครอบครัวสามัญชน เติบโตขึ้นในสังคมระดับเดียวกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ประสบความสำเร็จในแต่ละช่วงของชีวิต โดยเริ่มต้นจากชีวิตครูประจำชั้น ครูใหญ่โรงเรียนประชาบาล ศึกษาในเทศก์ หัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ ผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ รองอธิบดีกรมวิชาการ อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน อธิบดีกรมวิชาการ อธิบดีกรมสามัญศึกษา และ ตำแหน่งสุดท้าย เป็นตำแหน่งที่สูงสุดของข้าราชการประจำ คือ ตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ นับเป็นความสำเร็จอันสำคัญยิ่ง ยิ่งความภาคภูมิใจแก่ครอบครัว และวงศ์ตระกูล ยากที่จะมีผู้ใดเสมอเหมือนได้

เช่นเดียวกับชีวิตการศึกษาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่เริ่มเข้าเรียนในชั้นมูล และประถมศึกษา ที่โรงเรียนประชาบาล เช่นกัน และได้มานะ ขยันหมั่นเพียร เพื่อพัฒนาชีวิตของท่านด้วยการศึกษาต่อเนื่องระบบ ด้วยการเรียนด้วยตนเอง โดยสมัครสอบวิชาชุดครู พ.ม. หลังจากนั้นก็ได้สอบชิงทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ และในที่สุดก็ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยยูทาห์ (University of Utah) ประเทศสหรัฐอเมริกา นับว่าเป็นครูประจำบาลที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก จากประเทศสหรัฐอเมริกา (กมล สดประเสริฐ 2544 : คำไว้อาลัย) (ภาคผนวก ง.)

จากการสัมภาษณ์ นางรสสุคนธ์ อมรรัตนาชัย พี่สาว 'ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ (มณฑาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) สรุปความได้ว่า “แดง” (ชื่อเล่น ดร.โกวิท วรพิพัฒน์) เป็นคนขยัน ชอบอ่านหนังสือ เรียนชั้นมูลที่โรงเรียนประชาบาล เมื่อจบชั้นประถมศึกษาแล้ว แม่ไม่ให้เรียนต่อ เนื่องจากไม่มีเงินเรียน หลวงพี่ (พระที่รู้จักกัน) ได้นำไปฝากไว้ที่โรงเรียนประจำจังหวัดชาย เลยได้เรียนต่อจนจบชั้นมัธยมศึกษา แล้วไปเรียนครู จนสอบเข้าทำงานเป็นครู แล้วหาทางเรียนต่อเอง จนได้รับปริญญาจากเมืองนอก

ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็เช่นเดียวกันที่เริ่มต้นในวัยเด็ก จากชีวิตครอบครัวที่บิดามารดา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา แต่ด้วยความขยันทำงาน จึงส่งผลให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความอดทน ช่วยเหลือการงานต่างๆ ภายในครอบครัว จึงเป็นประสบการณ์ตรงที่ได้รับ และสามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เมื่อเติบโตขึ้น

พลเอกเชษฐา ฐานะจาโร (2544 : คำไว้อาลัย) กล่าวว่า “...เราเป็นลูกแปดริ้วโดยกำเนิดและสายเลือด...แสนจะภูมิใจ ดร.โกวิทฯ มีชีวิตในวัยเด็กที่ต้องต่อสู้ ชอบการเลี้ยงปลาในบ่อ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกผัก ... อดทนต่อความยากลำบาก...หนักเอาเบาสู้...ดร.โกวิทฯ คือความภาคภูมิใจและหน้าตาของคนแปดริ้วคนหนึ่ง...ทำการศึกษาด้วยใจ...ด้วยปัญญา...ปฏิบัติจริง ท่านเป็นดอกเตอร์ทางการศึกษาคนเดียวที่ติดดินมาโดยตลอด จนถึงปลัดกระทรวงศึกษาธิการ...มีความจงรักภักดีต่อสถาบันสูงสุดของชาติ...”

ด้านผลงานการศึกษา ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้สร้างผลงานด้านการศึกษา ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ไว้มากมายอันก่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาผู้ใหญ่ ด้วยการนำปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) มาใช้ในการดำเนินงาน จนเป็นที่ยอมรับของชาวต่างประเทศ จนกระทั่ง องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ที่เรียกสั้นๆ ว่า ยูเนสโก (UNESCO) ได้ให้สมญานามว่า “คิดเป็นแมน” (Khit Pen Man) อันเป็นชื่อที่รู้จักกันทั่วโลกในนามของนักการศึกษาคนสำคัญของประเทศไทย (กรมวิชาการ. 2544 : 84) และถือได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรกที่รณรงค์เรื่องการเรียนรู้นกลายเป็น “เขตปลอดการไม่รู้หนังสือ” โดยได้จัดทำโครงการต่างๆ อันเป็นผลงานที่เป็นความริเริ่มทางการศึกษา ได้แก่ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นโครงการที่ให้โอกาสกับผู้เรียนที่ไม่รู้หนังสือ ได้มีโอกาสรู้หนังสือบ้าง

งานที่สำคัญที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ริเริ่ม และมีความผูกพันเป็นพิเศษ คือ โครงการฟื้นฟูคลองแสนแสบ อันเป็นความพยายามที่จะจุดประกายให้สาธารณชนได้ตื่นตัวกับปัญหาใกล้ตัว ได้คิด ได้ทำ ได้แก้ปัญหา ได้เห็นประโยชน์ของน้ำและคู คลอง ต่อชีวิต อันเป็นที่มาของ “โครงการรวมใจภักดิ์รักษาสวนแสนแสบ” โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จโดยเรือพระที่นั่ง ยังความปลื้มปิติยินดีแก่พสกนิกรสองฟากฝั่งคลอง และผู้ตามเสด็จ เป็นอย่างยิ่ง ยากที่จะหาบุคคลใดที่ริเริ่มและได้รับความร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจ จากทุกหน่วยงาน นับเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นประวัติชีวิต ตลอดจนผลงานด้านการศึกษาเพียงบางส่วนของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ บ่งบอกให้ทราบถึงความสำเร็จของชีวิต ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเกิดมาในครอบครัวที่พร้อมสรรพทุกด้าน แต่ด้วยความขยัน อดทน มานะ พยายาม รวมถึงความคิดที่หลากหลายอันเป็นสาระประโยชน์ ตลอดจนความเป็นคนดี มีคุณธรรม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มาโดยตลอด ย่อมส่งผลดีต่อชีวิต อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มองการณ์ไกลในการพัฒนาการศึกษาให้แก่ชาติบ้านเมือง ทั้งผลงานที่สร้างไว้อย่อมส่งผลถึงคุณภาพของคน ซึ่งทำให้บุคคลทั่วๆ ไปที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน หาความรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นดำรงชีวิตอยู่ในสภาพใด แหง่นใดของประเทศ ย่อมสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต ส่งผลให้เกิดคนคุณภาพ และสิ่งที่ตามมาคือสังคมคุณภาพ จนกระทั่งถึงประเทศชาติก็จะได้รับการพัฒนาและเจริญรุ่งเรือง ด้วยการศึกษาของคนในชาตินั่นเอง

อนึ่ง ในช่วงระยะเวลาที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังมีชีวิตอยู่ เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังไม่ปรากฏว่ามีบุคคลใดได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมไว้จบจน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ถึงแก่กรรม จึงมีหลายหน่วยงานได้

รวบรวมประวัติชีวิตและผลงานต่างๆ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ โดยเรียบเรียงเป็นความเรียงและรวบรวมเป็นรูปเล่มของแต่ละหน่วยงานเท่านั้น

ความสำคัญของปัญหา

เนื่องจาก ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่ ที่เป็นทั้งนักบริหาร นักการศึกษา นักพัฒนาการศึกษา ที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เริ่มต้นจาก “ครูประถมศึกษา” จนกระทั่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง “ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ” ซึ่งเป็นชีวิตการทำงาน และประสบการณ์ในการบริหารงานภายในกระทรวงศึกษาธิการมาโดยตลอด เป็นระยะเวลา 42 ปี คือตั้งแต่พุทธศักราช 2495 ถึง พุทธศักราช 2537 ในหน่วยงานต่างๆ ดังนี้ กรมวิชาการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน และกรมสามัญศึกษา ซึ่งล้วนแต่เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแล กำหนดนโยบายทั้งในเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ทั้งนอกระบบโรงเรียนและในระบบโรงเรียนให้แก่เด็กและเยาวชน ในอันที่จะเจริญเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ จึงนับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาของประเทศไทย รวมทั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องการศึกษา ตลอดจนเป็นผู้นำทั้งด้านความคิดและการบริหารการศึกษา ดังนั้น ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จึงเป็นนักการศึกษาที่มีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาอย่างบริสุทธิ (ชัยยศ อิมสุวรรณ์. 2544 : 183)

ถึงแม้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จะเป็นข้าราชการประจำชั้นผู้ใหญ่สูงสุดในสายการบังคับบัญชาสำหรับข้าราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ แต่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็มีได้วางตัวว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุด กลับเป็นห่วงเป็นใยผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงครอบครัวผู้ใต้บังคับบัญชา อีกด้วย ซึ่ง พนม พงษ์ไพบูลย์ (2544 : 1) กล่าวว่า “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่มาจากคนธรรมดา วางตัวเหมือนคนธรรมดา ไม่มียศไม่มีอย่าง จะทำอะไรคิดถึงชาวบ้านมากที่สุด”

แม้กระทั่งขณะที่ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังทำหน้าที่สมาชิกวุฒิสภา 2 สมัย และหลังจากเกษียณอายุราชการ ยังเป็นที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ฝ่ายการศึกษา และที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ อีกด้วย ย่อมแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นความคิด และแนวทางในการบริหาร ตลอดจนผลงานทางการศึกษา ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่มีพื้นฐานจากปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) ที่ชาวต่างชาติในวงการศึกษาเข้าใจในความหมายของคำคำนี้

อนึ่งจากแนวคิด แนวปฏิบัติ ที่ก่อให้เกิดผลงานนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นการนำประสบการณ์จากชีวิตในครอบครัว การศึกษาด้วยตนเองทั้งในและต่างประเทศ มาประยุกต์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยให้เจริญเท่าเทียมและก้าวทันกับยุคโลกาภิวัตน์ อันนำไปสู่ “การศึกษาตลอดชีวิต” (Lifelong Education) ที่หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสม

ผลระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 4 และเป็นการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนโดยไม่ต้องอยู่ในเขตรั้วโรงเรียน สิ่งนั้นคือการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non - Formal Education) นั่นเอง โดยผลงานเป็นที่ประจักษ์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งในหน่วยงานการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ปัจจุบันคือกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยนำปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) มาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมุ่งเน้นที่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตคนให้มีความสุข และบุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายได้ หากสามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัวให้ประสานสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม อันเป็นแนวคิดและหลักการการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ในปัจจุบัน ซึ่งต้องมีการยืดหยุ่น สอดคล้องต่อความต้องการของประชาชนอย่าง หลากหลาย และทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และแสวงหาได้ง่ายสำหรับคนทั่วไป (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ม.ป.ป.) ดังตัวอย่างผลงานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ 3 โครงการ ดังนี้

1. โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
2. โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
3. โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น บ่งบอกได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นปูชนียบุคคลที่ควรค่าแก่การยกย่องสรรเสริญ ตลอดจนศึกษาค้นคว้าทั้งประวัติและผลงานก็เป็นที่น่าสนใจทั้งในและต่างประเทศ และเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างมหาศาล ทั้งยังเป็นนักการศึกษาที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

สารนิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งหวังที่จะขยายความกระจ่างต่อประเด็นดังกล่าวข้างต้น พร้อมทั้งแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทหรือการกระทำ ตลอดจนผลงานที่สำคัญต่อการจัดการศึกษานอกระบบ อันเป็นผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อการศึกษาของชาติ จวบจนทุกวันนี้ ทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าสนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้าในประวัติชีวิต และผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นุชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
2. เพื่อศึกษาผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการค้นคว้าประวัติชีวิตและแนวทางการดำเนินชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
2. เพื่อนำหลักการและแนวการทำงานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มาประกอบการพิจารณาดัดสนใจในการทำงาน
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาต่อไป
4. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินการศึกษาค้นคว้าประวัติชีวิต และผลงานของ บุคคลสำคัญในด้านต่างๆ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งเน้นศึกษา

1. ประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
2. ผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ในเรื่อง
 - 2.1 โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
 - 2.2 โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
 - 2.3 โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

ข้อจำกัดของการศึกษาค้นคว้า

ข้อจำกัดของการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ คือ

1. ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่างๆ ซึ่งข้อมูลบางส่วนไม่ตรงกัน
2. ข้อจำกัดของเวลาในการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง
3. ด้วยเหตุผลความจำเป็นบางประการจึงไม่สามารถสัมภาษณ์บุคคลในครอบครัว บางท่านได้

การนำเสนอ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

ประกอบด้วย ภูมิหลัง ความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า ข้อจำกัดของการศึกษาค้นคว้า และการนำเสนอ

บทที่ 2 วิธีการในการศึกษาค้นคว้า

วิธีการศึกษาประกอบด้วย การรวบรวมเอกสาร การวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร และ การสัมภาษณ์

บทที่ 3 ประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ประกอบด้วย ชาติกำเนิด การศึกษาและการทำงาน สร้างครอบครัว ชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ รางวัลและเกียรติคุณ

บทที่ 4 ผลงานทางการศึกษานอกระบบ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

บทที่ 5 สรุปผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

วิธีดำเนินการในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้า ประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอกระบบ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ครั้งนี้ เป็นการศึกษากรณี (Case Study) ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

การศึกษารายกรณี (Case Study)

การศึกษารายกรณี เป็นวิธีการในการรวบรวมและจัดระบบข้อมูลเชิงสังคม เพื่อนำเสนอสภาพความจริงเชิงสังคมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หน่วยในการศึกษาของการศึกษารายกรณีนั้น อาจจะเป็นบุคคล ครอบครัว กลุ่มบุคคล สถาบันทางสังคม หรือแม้แต่ชุมชนก็ได้ จุดมุ่งหมายในการศึกษาก็เพื่อจะทำความเข้าใจวงจรชีวิต (Life cycle) หรือช่วงใดช่วงหนึ่งของวงจรชีวิตของหน่วยที่จะศึกษา ส่วนแนวทางในการศึกษานั้นจะเป็นการศึกษาแบบเจาะลึกและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งอธิบายสถานภาพปัจจุบันของหน่วยที่ศึกษา หรือมีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของหน่วยที่ศึกษา การศึกษารายกรณีแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ (1) การศึกษารายกรณีทางชาติพันธุ์วรรณา (2) การศึกษารายกรณีเพื่อการประเมินผล (3) การศึกษารายกรณีทางการศึกษา (4) การศึกษารายกรณีในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ประโยชน์ของการศึกษารายกรณีที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ความสามารถในการรักษาความเด่นชัดของหน่วยที่ต้องการศึกษาไว้ได้ ตัวอย่างเช่น ในการศึกษาถึงตัวบุคคลเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ อาทิ เพศ วัย รายได้ อาชีพ เชื้อชาติ การศึกษา สภาพสมรส การศึกษาเชิงปริมาณไม่สามารถคงลักษณะที่เด่นชัดของหน่วยที่จะศึกษาไว้ได้ (นพดล เจนอักษร. 2537 : 46 – 47)

ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษารายกรณีทางการศึกษา

วิธีการในการศึกษาค้นคว้า

1. วิธีในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis and synthesis) โดยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการหลากหลาย จากแหล่งข้อมูลหลายแห่ง เช่น หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกรุงเทพมหานคร หอสมุดคุรุสภา หอสมุดกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนวัดดอนทอง ร้านนายท้วม โรงเรียนการทำมาหากินวัดโพธิ์เฉลิมรักษ์ (อนุสรณ์วันเด็กแห่งชาติ ปี 2537) จังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หอสมุดรัฐสภา หอวชิราวุธานุสรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด แล้วจึงนำมาคัดเลือกและจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อทำการวิเคราะห์ในลักษณะการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาสาระ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งตามแหล่งที่มาได้ดังนี้

1.1 หนังสือและเอกสาร (Document)

2.1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่ นโยบายรัฐบาล แผนการศึกษาชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สุนทรพจน์ จดหมายเปิดผนึก บันทึกข้อเขียน ข้อคิด บันทึกสั่งงาน เอกสารการปฏิบัติงานในหน่วยงานในบังคับบัญชา คำกล่าว หรือคำบอกเล่า และ งานวิจัย ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ตลอดจน รายงานการประชุมของหน่วยงานและรัฐสภา

2.1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ บทความ งานเขียน ของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง บทวิเคราะห์ บทความ จากหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสารต่างๆ บัตรอวยพร และการติดต่อเป็นการส่วนตัว ตลอดจนหนังสือที่ระลึกในโอกาสต่างๆ ประกอบด้วย

2.1.2.1 หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ประกอบด้วย

- ก) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของกรุงเทพมหานคร
- ข) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของกรมวิชาการ
- ค) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของสำนักงานปลัด

กระทรวงศึกษาธิการ

- ง) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของกรมศิลปากร
- จ) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของกรมสามัญศึกษา
- ฉ) หนังสือที่ระลึกในพิธีพระราชทานเพลิงศพของมูลนิธิพระพุทธยอดฟ้า ในพระบรมราชูปถัมภ์

2.1.2.2 เอกสารของกระทรวงศึกษาธิการในวาระต่างๆ ประกอบด้วย

- ก) หนังสือ “บันทึกจากปลัดกระทรวง”
- ข) ในวาระครบ 98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ
- ค) ในวาระครบ 100 ปี กระทรวงศึกษาธิการ

2.1.2.3 เอกสารอื่นๆ

- ก) งานและชีวิตของนายอภัย จันทวิมล
- ข) สารคดีชีวประวัติของอาจินต์ ปัญจพรรค์
- ค) ประวัติชีวิต ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์
- ง) ชีวิตและงานของอาจารย์เกรียง กীরติกร
- จ) หนังสือ “ปัญญาพล”

เมื่อรวบรวมเอกสารที่ได้แล้ว นำมาคัดเลือกเป็นหมวดหมู่ เพื่อศึกษาข้อมูลที่ได้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และนำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ต่อไป

1.2 การสัมภาษณ์ (Interview) สัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ บุคคลที่สัมภาษณ์ได้แก่

1.2.1 บุคคลร่วมสมัย

ดร.กมล สดประเสริฐ / นายพิชัย วรพิพัฒน์ / นางรสสุคนธ์
อมรรัตนาชัย (วรพิพัฒน์)

1.2.2 ผู้ร่วมงาน / ผู้ได้บังคับบัญชา

ดร.สุวัฒน์ เงินน้ำ / ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา / ดร.ทองอยู่
แก้วไทรอะ / ดร.ประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์ / นายชาติชาตรี โยสีดา / พลเรือเอกเกาะหลัก
เจริญฤทธิ์ / นายเจริญ ภัคดีวานิช / นายวิโรจน์ ศรีโกศา / นายวีรพงษ์ คล้อยดี

1.2.3 เลขานุการ / ผู้ใกล้ชิด

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร / นายโกศล กิตตินิรันดร์กุล /
ดร.กฤษณพงศ์ กิรติกร / นายประกฤต เอี่ยมสกุล / นายธาดา อมรรัตนาชัย / นางนงลักษณ์
อมรรัตนาชัย

โดยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ ได้แก่ กำหนดวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ การศึกษาข้อมูล
และประวัติของผู้ให้สัมภาษณ์ กำหนดนัดหมายเกี่ยวกับวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์
เตรียมคำถามแบบสัมภาษณ์ และวัสดุอุปกรณ์ในการสัมภาษณ์
2. ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ แนะนำตัวและวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ และ
ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยความมีมารยาทที่เหมาะสม สุภาพ เรียบร้อย โดยให้ได้เนื้อหาครอบคลุม
3. ขั้นตอนบันทึกผลการสัมภาษณ์ บันทึกตามข้อเท็จจริง ไม่ใส่ความคิดเห็นของ
ตนเองไป และมีการสรุปผลการสัมภาษณ์ทุกครั้ง
4. ขั้นตอนปิดการสัมภาษณ์ คือ ขอบขอบคุณผู้ให้การสัมภาษณ์

การศึกษาประวัติชีวิต (Life History)

การศึกษาประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ผู้ศึกษาได้เดินทางไปยังตำบล
บางคล้า ซึ่งเป็นตำบลที่เป็นบ้านเกิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และร้านนายทิว (สาขามีนบุรี)
ซึ่งเป็นบ้านพักอาศัยจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นสถานที่เก็บอัฐิส่วนหนึ่งของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
เพื่อศึกษาและสัมภาษณ์ ตลอดจนเก็บข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับ
ประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ทั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งเน้นว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความคิด
เช่นไร และได้รับแรงจูงใจจากสิ่งใด ที่ส่งผลให้ประพฤติกและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
ตลอดจนความเกี่ยวพันกับบริบทและวัฒนธรรมที่หล่อหลอมอยู่

ในการสัมภาษณ์บางครั้ง ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่อนุญาตให้บันทึกการสัมภาษณ์ด้วย
เครื่องบันทึกเสียง ผู้สัมภาษณ์จึงต้องจดบันทึกการสัมภาษณ์เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าผู้ศึกษา
ได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์จริง รวมทั้งได้บันทึกภาพระหว่างการให้สัมภาษณ์ไว้ด้วย

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาจัดเป็นประเด็นๆ เพื่อสะดวกในการอ้างอิงข้อมูลดังกล่าว

3. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ เป็นการนำประวัติชีวิต เอกสารข้อมูลที่รวบรวมได้ ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาพิจารณาร่วมกัน โดยสอดแทรกความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นการสร้างสรรค์ผลงานของ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษานาชาติ สืบต่อไป

การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)

ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ของข้อมูล ตรวจสอบแก้ไขข้อมูลที่มีอยู่ให้ถูกต้องตรงกัน และใช้ข้อมูลให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา โดยศึกษา ดังนี้

1. เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่ นโยบายรัฐบาล แผนการศึกษาชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สุนทรพจน์ จดหมายเปิดผนึก บันทึกข้อเขียน ข้อคิด บันทึกสั่งงาน เอกสารการปฏิบัติงานในหน่วยงานในบังคับบัญชา คำกล่าว หรือคำบอกเล่า และงานวิจัย ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ตลอดจน รายงานการประชุมของหน่วยงานและรัฐสภา

2. เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ บทความ งานเขียน ของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง บทวิเคราะห์ บทวิจารณ์ จากหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสารต่างๆ บัตรอวยพร และการติดต่อเป็นการส่วนตัว ตลอดจนหนังสือที่ระลึกในโอกาสต่างๆ ประกอบด้วย นิตยสารต่างๆ หนังสืออนุสรณ์ในพิธีพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เอกสารของกระทรวงศึกษาธิการในวาระต่างๆ ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการเขียนหรือรวบรวมโดยผู้อื่น

ทั้งนี้ ผู้ศึกษา ได้ตรวจสอบความเชื่อถือได้ของเอกสาร อ่านและวิเคราะห์เอกสาร รวมทั้งสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร นำมาสรุปความและเชื่อมโยงกับผลงานที่เป็นแบบอย่างในปัจจุบัน แล้วนำมาใช้ประกอบการเขียนรายงาน เป็นผลของการดำเนินการศึกษาค้นคว้าต่อไป

4. สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอกระบบของดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบความคิด ไว้ 2 ประเด็นดังนี้

1. ประวัติชีวิต
2. ผลงานทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ประวัติชีวิต โดยศึกษาจากชาติกำเนิด การศึกษา และการทำงาน สร้างครอบครัว ชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ รางวัลและเกียรติคุณ

2. ผลงานทางการศึกษานอกระบบ โดยศึกษาจากผลงานในระหว่างที่ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ปฏิบัติราชการอยู่ 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก ระหว่างพุทธศักราช 2511 – 2519 ในตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษา ผู้ใหญ่ และผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา

ช่วงที่สอง ระหว่างพุทธศักราช 2525 – 2529 ในตำแหน่ง อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน

อนึ่ง สำหรับผลงานที่นำมาศึกษา เป็นผลงานที่โดดเด่นมีความสำคัญต่อการ ศึกษา ทั้งยังเป็นที่ยอมรับของสังคม ได้แก่ การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ ภายใต้ปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen)

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาที่นำเสนอ สามารถนำมาวิเคราะห์และสรุปผลได้ ประวัติชีวิตอันส่งผลให้เกิดการปฏิบัติในการสร้างสรรค์ผลงานในด้านการศึกษานอกระบบ ซึ่งรายละเอียดทั้งหมด จะนำเสนอในบทที่ 3 และบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 3

ประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

การศึกษาถึงประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ นั้น ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร วารสาร บทความต่างๆ ที่รวบรวมได้ ตลอดจนคำให้สัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิด อันได้แก่ ญาติพี่น้อง ผู้ติดตาม เลขานุการ เหล่านี้เป็นต้น รวมทั้งเรื่องราวจากการพูดคุยโดยตรงกับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อได้ข้อมูลตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

ชาติกำเนิด

จากการสัมภาษณ์นางรสสุคนธ์ อมรรัตนาชัย (วรพิพัฒน์) พี่สาว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ (มณฑนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) เล่าว่า “แดง” (ชื่อเล่นของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์) เกิดในครอบครัวที่บิดา มารดา ประกอบอาชีพเกษตรกร และมีฐานะปานกลาง ที่ตำบลลาวชะงอกอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนพี่น้องหกคน เป็นชายสี่คน และหญิงสองคน ปัจจุบันยังคงมีชีวิตอยู่สองคน คือ นายพิชัย วรพิพัฒน์ และผู้เล่าประวัติ และเนื่องจากบิดา มารดา ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีเชื้อสายเป็นชาวจีน ประกอบกับมีอาชีพเป็นเกษตรกร ในลักษณะชาวสวนแบบครอบครัว คือทั้งปลูกและจัดจำหน่ายเอง ส่วนวิธีการจำหน่ายก็ใช้เรือกระแชงนำพืชผลของตนเองรวมทั้งของผู้อื่นในละแวกใกล้เคียงออกไปขายที่ในตัวจังหวัด และขากลับก็ซื้อของกินของใช้ที่จำเป็นกลับมาจำหน่ายที่หมู่บ้าน อันเป็นวิธีที่นิยมกันในสมัยนั้น เนื่องจากการคมนาคมสมัยนั้นใช้เรือเป็นพาหนะเท่านั้น นอกจากนี้ ในแต่ละครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกันก็ดำเนินชีวิต เช่นเดียวกัน ตลอดจนช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะเหมือนญาติพี่น้อง ถึงแม้จะไม่ได้เกิดร่วมท้องเดียวกันก็ตาม

ในลักษณะชีวิตดังกล่าวข้างต้นอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีลักษณะนิสัยชอบช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่นตลอดจนรู้จักวิธีการประกอบอาชีพค้าขายมาตั้งแต่เด็ก และเรียนรู้วิถีชีวิตในการดำเนินชีวิตที่อยู่ใกล้แม่น้ำลำคลอง และคลองแสนแสบกับแม่น้ำบางปะกง เปรียบเสมือนเส้นโลหิตสำคัญของชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา

วัยเด็ก

จากการสัมภาษณ์ นางรสสุคนธ์ อมรรัตนาชัย (วรพิพัฒน์) พี่สาว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ (มณฑนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546.) เล่าต่ออีกว่า “แดง” เป็นคนขยัน ไม่หยุดนิ่ง ช่วยเหลือการงานดี รักและเป็นห่วงพ่อ แม่ พี่น้อง มากที่สุด ชอบช่วยเหลือเพื่อนบ้านอย่างไม่รู้จักเหน็ดจักเหนื่อย เป็นคนรู้หน้าที่ และรับผิดชอบในงานที่ให้ทำและรักการปลูกพืชผักต่างๆ ตลอดจนต้นไม้ ดอกไม้ มาตั้งแต่เด็ก ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกคำบอกเล่าของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

(กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. 2544 : 518-520) ที่ว่า “ที่บ้านผมพอฟ้าสว่าง เตี้ย แม่ พี่ชาย พี่สาว จะไปช่วยกันทำสวน เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ มีพี่สาวคนโตทำอาหารอยู่คนเดียว เสร็จจากอาหารเข้าสวนใหญ่จะลงไปทำสวนต่อ ขุดดินบ้าง พรวนดินบ้าง เก็บมะพร้าวบ้าง สอยหมากบ้าง ฯลฯ ผมจะตื่นเช้าเข้าสวนทุกวัน เล่นบ้าง ช่วยรดน้ำ ขุดดินบ้าง แม่หาเครื่องมือทำสวนขนาดเหมาะให้ผม ทำให้ผมสามารถรดน้ำ พรวนดิน ขุดดิน ฯลฯ ได้” และ “เตี้ย แม่ เห็นผมสนุกกับการเล่นและการช่วยทำสวน อาจต้องการสอนให้ผมมีความรับผิดชอบมากขึ้น จึงทำแปลงผักเล็กๆ ให้ผมปลูกผักเป็นลำไพล เป็นสมบัติส่วนตัว จะให้ใครก็ได้ จะขายใครก็ได้ เตี้ยและแม่เห็นผมรับผิดชอบดี แปลงผักสะอาดไม่มีหญ้าแซม แปลงดูเป็นเหลี่ยม ผักงามสม่ำเสมอ เป็นระเบียบสวยงาม จึงให้ผมเลี้ยงไก่เป็นลำไพลอีก 4 ตัว และในช่วงอายุ 6 ขวบ แม่ไปซื้อควายเผือกมาให้ผมเลี้ยงเป็นลำไพล 1 ตัว ช่วงทำนา นายชายซึ่งทำนาอยู่ปลายสวนก็มาเข้าไปทำนา ผมจำได้ว่ามีเงินเก็บเป็นส่วนตัวอยู่พอสมควรมาก และที่ว่า “ครอบครัวของผมรักและสนิทสนมกันทุกคน ทุกคนขยัน สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ช่วยสังคมได้ คนให้ความนับถือครอบครัวเรา ครอบครัวเรามีเกียรติ เราจึงให้เกียรติคนอื่นได้” และ “ผมโชคดีที่เกิดมาเป็นลูกเตี้ย ลูกแม่ และเป็นน้องของพี่ๆ ที่ทุกคนรักผม... ผมมีความสุข มีความอบอุ่นมาก”

จากข้อมูลทั้งหมดข้างต้น ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าชีวิตในวัยเด็กของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นชีวิตที่ได้รับการเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตของคนไทยในชนบท คือ อยู่ร่วมกับแบบเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รักใคร่กลมเกลียวกัน เปรียบเสมือนญาติพี่น้องกัน ซึ่งวิถีชีวิตในลักษณะนี้ ย่อมเป็นสิ่งปลูกฝังความรัก ความผูกพัน รวมถึงได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว และเป็นเครื่องหล่อหลอมให้เป็นคนดี ประพฤติดี เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว อันเป็นรากฐานที่ดีต่อการดำรงชีวิตเมื่อเจริญวัยขึ้น และนำประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับมาเป็นตัวอย่างของ “การศึกษาด้วยการทำงาน” ที่สมบูรณ์แบบที่สุด และในปัจจุบันยังนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน ดังคำในภาษาอังกฤษที่ว่า “Learning by doing” และจากวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัว ส่งผลให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีนิสัยรักสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติเป็นอย่างมากเมื่อเขาเติบโตใหญ่เจริญวัยขึ้น นพดล เจนอักษร (ข่าวสด. 2536 : 1 ; อ้างอิงจาก นพดล เจนอักษร. 2537 : 85) ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เข้าใจในสภาพความเป็นอยู่ของชนบท ตลอดจนการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตของครอบครัว อันเป็นประสบการณ์ของชีวิตช่วงหนึ่ง ทำให้เชื่อว่า บิดา มารดา มีบทบาทในการปลูกฝังนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นคนดีของสังคมต่อไป

การศึกษาและการทำงาน

จากการสัมภาษณ์ นางรสสุคนธ์ อมรรัตนาศัย (มันทนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) ได้เล่าให้ฟังว่า “แดง” (ดร.โกวิท วรพิพัฒน์) เข้าเรียนที่โรงเรียนใกล้บ้าน (จำชื่อโรงเรียนไม่ได้) ในชั้นมูล “แดง” เป็นคนขยัน รักการเรียน สอบได้ที่หนึ่งโดยตลอด หลังจาก

จบชั้นประถมศึกษาแล้ว บิดา มารดา ไม่อยากให้เรียนต่อ เนื่องจากไม่มีทุนส่งเสียให้เรียน แต่มีพระรูปหนึ่ง (จำชื่อไม่ได้) และเป็นเพื่อนพี่ชาย ได้ส่งให้ไปเรียนในตัวจังหวัด โดยให้พักอาศัยที่วัดด้วย และไปเรียนครูต่อที่จังหวัดปราจีนบุรี

จากคำบอกเล่าของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ว่า (กึ่งเพชร วรพิพัฒน์. 2544 : 521) “ผมเข้าโรงเรียนตามเกณฑ์เมื่ออายุ 9 ขวบ” ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การเข้าโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษาสมัยนั้น ในปีพุทธศักราช 2481 โดยเริ่มศึกษาในชั้นมูล และชั้นประถมศึกษา ในอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งอยู่ใกล้บ้าน โดยระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 ที่โรงเรียนบ้านปลายคลองหมุ่ จากนั้นได้ย้ายไปศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 โรงเรียนประชาบาล วัดใหม่บางคล้า (อุดมกิจประชาสรรค์) และในปีพุทธศักราช 2491 ได้สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด ทั้งนี้ผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี ประกอบกับการที่เป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง จึงส่งผลให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นที่ยอมรับของสังคมรอบข้างเป็นอย่างดี ดังคำกล่าวของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่ว่า “ผมโชคดีที่เรียนดีมีเพื่อนเยอะ ทำงานอะไรก็สำเร็จ และเป็นลูกคน สดต้องด้วยจึงอบอุ่นมาก ครอบครัวของผมอยู่ในชนบท พ่อแม่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน คนรู้จักกันไปหมด ไปไหนมาไหนใครๆ ก็ทักทายว่าแดงไปไหน ผมก็เลยมองเห็นว่าสังคมน่าอยู่ สังคมดี ผมโชคดีที่เกิดและโตมาในสังคมอย่างนี้” (นพดล เจนอักษร. 2537 : 85)

อีกประการหนึ่ง กองบรรณาธิการ (2544 : 78) กล่าวถึงสมัยที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เรียนในชั้นมัธยม และได้เลี้ยงไก่ แต่ในที่สุดไก่อก็ตายหมด ซึ่งบางครอบครัวจะต้องถูกดู แต่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไม่ถูกดูเลย โดยมารดาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ให้เหตุผลว่า “ลูกก็เสียใจอยู่แล้ว ไม่ควรดูซ้ำ”

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น บ่งบอกได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้มีจิตใจดี อ่อนโยน มองสภาพสังคมทั้งที่ใกล้ตัวและล้อมรอบตนเองดี ทำให้สังคมชนบทเป็นสังคมที่น่าอยู่อาศัย เกิดความรัก ความผูกพัน และภูมิใจ ในถิ่นกำเนิดของตนเองเสมอมา

นอกจากนี้ว่าที่พันตรี นพดล เจนอักษร (มันทนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) ได้เล่าต่อว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เคยให้ฟังว่า “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ หลังจากสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาแล้ว เลือกศึกษาต่อที่โรงเรียนฝึกหัดครูในจังหวัดปราจีนบุรี และสำเร็จการศึกษา สอบไล่ได้ประโยคครูประกาศนียบัตรจังหวัด (ว.) ในปีพุทธศักราช 2494 สาเหตุที่เลือกเรียนครูก็เพราะมีทุนเรียนและที่เรียนก็อยู่ใกล้บ้าน สมัยก่อนโน้นหนทางศึกษาต่อไม่กว้างขวางเหมือนอย่างทุกวันนี้ รวมทั้งเราเองก็ไม่ได้รู้ว่ามียะไรให้เรียนที่ไหนบ้าน สมัยก่อนคนเก่งๆ ไปสอบเรียนครูกัน ใครสอบได้ก็ถือว่ามียะไรเสี่ยง ก็เลยไปสอบ”

เมื่อได้รับประกาศนียบัตรครูจังหวัด (ว.) แล้ว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ศึกษาต่อและสอบไล่ได้ประโยคครูมูล (ป.) ที่โรงเรียนฝึกหัดครูสมุทรสงคราม เมื่อพุทธศักราช 2495 และได้

สอบบรรจุเข้ารับราชการเป็นครูจัตวา ที่โรงเรียนวัดแหลมใต้ (สุตสุนทร) จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนั้น จึงถือว่าชีวิตการรับราชการได้เริ่มต้นในปีพุทธศักราช 2495 และเริ่มปฏิบัติราชการ เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2495 เป็นต้นมา

ในระหว่างที่รับราชการ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังเห็นความสำคัญและสนใจเกี่ยวกับการศึกษา อันเป็นที่มาของความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต นพดล เจนอักษร (2537 : 89) สรุปไว้ว่า “คือมันรู้สึกว่าจะอะไรๆ เรายังไม่รู้ เรียนมาแค่นั้นมันน้อยเหลือเกิน แล้วพอดีมีชาวต่างประเทศเป็นมิชชันนารีคนหนึ่งเข้ามาทำงานที่จังหวัดบ้านผม ผมก็คิดว่าถ้าเราได้รับความรู้ภาษาอังกฤษจากเขาก็น่าจะดีกว่าอยู่เฉยๆ แล้วก็มิชชันนารีคนหนึ่งเขาไปเรียนภาษาอังกฤษกับมิชชันนารีคนนั้น ต่อมาพี่คนนั้นเขาก็ได้ทุนไปเมืองนอก ซึ่งต่อมาในที่สุดก็เป็นผู้ตรวจราชการของกระทรวงท่านหนึ่งก่อนเกษียณอายุไป ผมก็เลยไปฝากตัวเรียนภาษาอังกฤษอยู่ด้วยกับมิชชันนารีท่านนั้น ก็ได้ความรู้ภาษาอังกฤษมานึกว่าเก่งแต่พอต่อมาสอบได้ทุนไปเรียนเมืองนอก ภาษาอังกฤษที่นึกว่าเก่งนั้นก็กลับไม่ได้เรื่องเลย ก็เลยรู้ว่าความรู้ที่มันต้องเรียนตลอดหยุดไม่ได้ต้องเรียนไปคิดไป เรียนกันตลอดชีวิต ถึงจะได้ผล” อันส่งผลให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ สอบไล่ได้ในหลักสูตรครูพิเศษประถมศึกษา (พ.ป.) ในพุทธศักราช 2497 ในขณะที่รับราชการครู ซึ่งถือว่าทำงานด้วยและศึกษาไปด้วยควบคู่กัน และจากความขยัน อดทน และมีความวิริยะ อุตสาหะ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้สอบชิงทุน I.C.A. (International Cooperation Agency) ของสหรัฐอเมริกา และจบการศึกษาระดับปริญญาตรีการประถมศึกษา (B.S. in Elementary Education) ในปีพุทธศักราช 2501 และปริญญาโทการบริหารการศึกษา (M.S. in Educational Administration) ณ มหาวิทยาลัยยูทาห์ (University of Utah) ในปีถัดมา

หลังจากกลับมาปฏิบัติราชการตามเดิม ในปีพุทธศักราช 2503 ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่โท โรงเรียนวัดเทพนิมิตร จังหวัดฉะเชิงเทรา และในระหว่างนี้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้อุปสมบทที่วัดเทพนิมิตร จังหวัดฉะเชิงเทรา (จากการสัมภาษณ์ นางรสสุคนธ์ อมรรัตนาชัย. มั่นทนากภรณ์ ไชยสาร สัมภาษณ์. 2546)

ทั้งนี้ยังเป็นสิ่งยืนยันได้ว่า ถึงแม้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ไปใช้ชีวิตนักเรียนทุนการศึกษา ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา หลายปีก็ตาม ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็ยังคงอนุรักษ์ในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย โดยยึดมั่นศรัทธาในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยไม่เปลี่ยนแปลง

ในขณะเดียวกัน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาของประเทศไทย ถึงแม้จะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทแล้วก็ตาม โดยได้สมัครสอบและสอบได้ในวิชาชุดครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) เมื่อปีพุทธศักราช 2505 ซึ่งในเรื่องนี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าการศึกษาเล่าเรียนไม่จำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียนแต่เพียงอย่างเดียว และอายุก็มีได้เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาแต่อย่างใด

หลังจากนั้น ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ศึกษานิเทศก์ และหัวหน้าศึกษานิเทศก์ ฝ่ายสามัญศึกษา ประจำภาค 1 จังหวัดนครปฐม

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับทุนและกลับไปศึกษาต่อและสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก การบริหารการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยยูทาห์ (Ph.D. University of Utah, Salt Lake City สหรัฐอเมริกา Major : Educational Administration , Minor : Elementary Administration อีกครั้งหนึ่งในปีพุทธศักราช 2510 นับเป็นประสบการณ์ที่สำคัญยิ่งในการศึกษาต่อในต่างประเทศ

บุกเบิกงานที่ถนัด

ในปีพุทธศักราช 2511 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา และผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา (ปัจจุบันคือ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ) และในช่วงนี้เองที่ทำให้ นักการศึกษาไทยคนหนึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วโลกในวงการการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งนี้ นพดล เจนอักษร (2537 : 90) ได้สรุปตามที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เล่าให้ฟัง ดังนี้

“จบปริญญาโทสอนประถมศึกษายุ่ง 6 เดือน ได้เป็นครูใหญ่ 2 ปี แล้วเป็นศึกษานิเทศก์ จนเป็นหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ภาค จากนั้นกลับไปเรียนต่อปริญญาเอก กลับมาช่วยงานฝ่ายวิชาการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษาสมัยก่อน 1 ปี หลังจากนั้นไปเป็นหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ และผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ 9 ปี ต้องคุยว่าสมัยนั้นผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ของไทยมีชื่อเสียงมาก เป็นที่รู้จักกันทั่วโลกในวงการการศึกษาผู้ใหญ่ เพราะมีการประชุมบ่อยๆ ระหว่างเป็นหัวหน้ากองได้รับเกียรติไปเป็นคนพูดในพิธีเปิดการประชุมระหว่างชาติที่เคลลอก ฟาวเดชั่น มหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตท คำว่า “คิดเป็น” เกิดขึ้นที่นั่น และอีกครั้งหนึ่งได้รับเกียรติเป็นประธานในพิธีปิดการประชุมระหว่างชาติที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี.ด้วย”

กรณีดังกล่าวข้างต้น ถือได้ว่า เป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยทั้งชาติก็เป็นได้ในฐานะที่ชาวไทยคนหนึ่งได้สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติ โดยชาวต่างประเทศยอมรับในแนวความคิดของนักการศึกษาไทย และเป็นที่มาของคำว่า “คิดเป็น” (Khith Pen) ซึ่งถือว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ริเริ่มใช้คำนี้ และคำว่า “คิดเป็นแมน” (Khith Pen Man) กลายเป็นสัญลักษณ์ของ ดร.โกวิท แห่งประเทศไทย (กรมวิชาการ. 2544 : 8) ได้รู้จักกันในวงการการศึกษาทั่วโลก และสร้างความเกรียงไกรให้แก่การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศไทย ได้แก่ การริเริ่มจัดตั้งโครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (แบบไทย) ฯลฯ

ด้วยสาเหตุดังกล่าว ทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กลายเป็นที่สนใจของชาวต่างประเทศในการเดินทางเพื่อขอศึกษาดูงานการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศไทย อันส่งผลให้ชาวโลกได้รู้จักประเทศไทย เพิ่มมากขึ้น

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2519 ถึง 2525 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมวิชาการ และอธิบดีกรมวิชาการในปีพุทธศักราช 2529 ถึง 2531 ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นฝ่ายเสนาธิการของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาการศึกษาของประเทศ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็เป็นผู้นำในการดำเนินการต่างๆ โดยให้แนวคิด แนวปฏิบัติ รวมทั้งส่งเสริมและเป็นกำลังใจให้ข้าราชการ กรมวิชาการสามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี (กรมวิชาการ. 2544 : คำนำ)

ขณะที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมวิชาการ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้นำแนวความคิดเรื่อง "คิดเป็น" (Khit Pen) มาจัดหลักสูตรใหม่ ซึ่งมุ่งเน้นให้นักเรียนรุ่นใหม่คิดเป็น ทำเป็น ให้เหมาะสมกับตัวเองและหมู่คณะ เป็นการมุ่งเพื่อประโยชน์ของชีวิตและสังคม มิได้มุ่งเรียนเพื่อสอบเอาประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรอย่างเดียวเท่านั้น ผู้ศึกษายุคใหม่ต้องทำงานเป็นกลุ่ม มีวินัย ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน รู้จักพึ่งตนเอง มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ อันเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนในปัจจุบัน

ในสิ่งต่างๆ นี้เองทำให้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นนักคิด นักทำ มาโดยตลอด ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อันเป็นแนวทางให้นักการศึกษาของไทยศึกษา และถือเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติสืบไป

ในปีพุทธศักราช 2525 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้กลับมารับตำแหน่งอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน อีกครั้งหนึ่ง หลังจากเคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ในอดีต และเป็นกรมใหม่ที่เกิดจากการขยายตัวและมีบทบาทหน้าที่เพิ่มขึ้น และเป็นการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนที่พลาดโอกาสให้ได้รับการศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ม.ป.ป.) นับว่าเป็นการจุดประกายของการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบอีกช่วงหนึ่ง ทั้งยังเป็นงานที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ถนัดมากที่สุด โดยการนำพื้นฐานปรัชญา "คิดเป็น" มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็นบุคคลที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ มีความเสียสละ และประสงค์ที่จะจรรโลงการศึกษาของชาติ ให้พัฒนายิ่งขึ้นต่อไป สมดังคำประกาศเกียรติคุณที่มูลนิธิธารน้ำใจ ได้มอบให้แก่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ในเวลาต่อมา (มูลนิธิธารน้ำใจ. 2535 : 9) ดังนี้คือ "ได้ริเริ่มตั้งโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (แบบไทย) ซึ่งมุ่งให้ผู้เข้ารับการศึกษาระดับชาวบ้าน ได้รู้จักคิดแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสภาพสถานะกำลังของตนเองและของกลุ่มที่เรียกว่า "คิดเป็น" ซึ่งเป็นแบบแผนการศึกษาที่องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ยอมรับและนำไปใช้ นอกจากนี้ยังเห็นความสำคัญและประโยชน์ของ "การอ่าน" จึงตั้งโครงการอ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านขึ้นในปี พ.ศ. 2514 โดยได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลและประชาชน โครงการนี้เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ชาวบ้านขวนขวายในการรู้หนังสือจากการดูภาพ แล้วอยากรู้เรื่องนั้นๆ เป็นการส่งเสริมให้คนรู้หนังสือง่ายขึ้น ปัจจุบันที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีมากกว่าสามหมื่นแห่ง... ได้เห็นความสำคัญของการกระจายการศึกษาไปสู่ชนบท จึงได้จัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

ประจำภาค ประจำจังหวัด โดยได้พัฒนาระบบโครงสร้างการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งงานออกเป็น 3 ลักษณะคือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาข่าวสารข้อมูล และการศึกษาทักษะอาชีพ การจัดการดังกล่าวถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรกในโลกที่คิดริเริ่มจัดแบบนี้ นอกจากนั้น มีโครงการครูอาสาสมัครสอนประจำที่ เดินสอน สอนโดยระบบทางไกล และเรื่องอื่นๆ อีกมาก ความริเริ่มที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ “การทอดผ้าป่าหนังสือ” เป็นเหตุให้ที่อ่านหนังสือและห้องสมุดประชาชนตามท้องถิ่นต่างๆ ได้รับหนังสือเป็นจำนวนมาก...นับตั้งแต่จบการศึกษาจากต่างประเทศ...ได้เข้าปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ ตามที่ได้รับแต่งตั้ง ได้ปฏิบัติงานอย่างมีอุดมการณ์ ขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์สุจริต จนเกิดเป็นผลดีกับประเทศชาติอย่างเห็นได้ชัด ควรเป็นแบบอย่างแก่คนอื่นๆ ที่จะถือปฏิบัติสืบต่อไป”

ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับการคัดเลือกให้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 26 เมื่อปีพุทธศักราช 2526 และในส่วนหนึ่งของหลักสูตร ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความจำเป็นของการมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในการพัฒนาประชากร” อันเป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความชำนาญและความผูกพันที่มีต่อการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบอย่างแท้จริง

ตำแหน่งอธิบดีตำแหน่งสุดท้ายที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ดำรงตำแหน่งคือ อธิบดีกรมสามัญศึกษา ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการมัธยมศึกษา การศึกษาพิเศษ (ปัจจุบัน คือ การศึกษาคนพิการ และการศึกษาสงเคราะห์) ระหว่างปีพุทธศักราช 2531-2535 โดยมีนโยบายสำคัญที่ทำงานของกรมเปลี่ยนโฉมหน้าไป คือเน้นความสำคัญที่ตัวนักเรียนมากยิ่งขึ้นส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มรู้จักทำกิจกรรมเป็นกลุ่มเน้นความเป็นจริงในการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตมากยิ่งขึ้นกว่าการเน้นเนื้อหาความรู้แต่เพียงอย่างเดียว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์เชื่อมั่นในแนวความคิดดั้งเดิมของท่านเองเกี่ยวกับความเป็นอยู่ร่วมกันในครอบครัวอย่างมีความสุขเหมือนครั้งหนึ่งในชีวิตของท่านเอง

เข้าสู่ตำแหน่งสูงสุดของข้าราชการประจำ

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2535 ตำแหน่งสูงสุดของข้าราชการประจำคือตำแหน่งปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการว่างลง รัฐมนตรีเจ้ากระทรวงพิจารณาด้วยความรอบคอบชอบด้วยระเบียบประเพณีต่างๆ แล้วเห็นว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถตลอดจนความประพฤติและอาวุโสเหมาะสมที่สุด สมควรดำรงตำแหน่งสูงสุดของ ข้าราชการประจำในกระทรวงได้ จึงเสนอและได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ดำรงตำแหน่งดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน 2535 เป็นต้นมา

ในตำแหน่งใหม่ที่รับผิดชอบนี้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและของกระทรวงในการจัดและบริหารทางการศึกษาแก่ประชาชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาและให้การสนับสนุนศาสนาอื่นๆ ที่ทางราชการรับรอง รวมทั้งเชิดชูรักษาส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ มีหน่วยงานในสังกัดระดับกรม 14 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กรมอาชีวศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมวิชาการ กรมสามัญศึกษา กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมพลศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สำนักงานสถาบันราชภัฏ

ทั้งนี้นับเป็นตำแหน่งที่สำคัญและสูงสุดของข้าราชการประจำที่ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งนี้ อย่างสมศักดิ์ศรีและสง่างาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนที่ชื่อ “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์” ผู้ที่วงการศึกษาทั่วโลกรู้จักกันดี ในนามว่า “มิสเตอร์คิตเพน” (Khit Pen Man) อันเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่ง และสมควรยกย่อง เชิดชู ในความทุ่มเททั้งพลังกาย พลังใจ พลังความรู้ ความสามารถในการที่จะพัฒนาการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนในการที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญที่ดีของชาติสืบต่อไป และอาจกล่าวได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นนักการศึกษาและนักพัฒนาการศึกษา ตลอดจนเป็นสุภาพบุรุษทางการศึกษาที่เติบโตจากชีวิตคนธรรมดา แต่แฝงด้วยความไม่ธรรมดา

จากการสัมภาษณ์ นายโกศล กิตินันต์กุล (มณฑนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) เล่าถึงกิจกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำ คู คลอง ที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ริเริ่มดำเนินการ เนื่องจากเห็นว่า “คลองแสนแสบ” ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นสายโลหิตเส้นใหญ่ของชาวจังหวัด จะเช็งเทรา อีกทั้งชีวิตตั้งแต่เด็กของท่านได้อาศัยคลองแสนแสบ เป็นที่ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว และเห็นว่าคลองแสนแสบ เกิดการตื้นเขิน และอุดตัน จึงได้ให้คนในพื้นที่ไปสำรวจพร้อมกับตัวท่านเอง แต่มิได้ทำในระบบราชการ แต่เมื่อท่านเห็นสภาพแล้ว จึงริเริ่มดำเนินการ โดยลงลึกในข้อมูลต่างๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลุกฝังและอนุรักษ์ แม่น้ำลำคลองให้ใสสะอาดไว้ให้เป็นสิ่งที่คู่กับจังหวัดจะเช็งเทราโดยการตั้ง “ชมรมรวมใจรักษ์แม่น้ำคูคลอง” ขึ้น โดยรวบรวมพรรคพวกจากภาคเอกชน และในที่สุดก็ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการทั้ง ทหาร ตำรวจ และข้าราชการ ส่งผลให้การทำงานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เกิดจากความตั้งใจจริง และนับว่าเป็นสิ่งที่น่ายินดี และปลาบปลื้มเป็นอย่างยิ่งเมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จประพาสคลองแสนแสบ โดยเรือพระที่นั่ง เมื่อวันที่ 20 กันยายน พุทธศักราช 2537 และถือว่าในวันนี้เป็น “วันอนุรักษ์ คู คลอง แห่งชาติ”

นับเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ในการดำเนินการครั้งนี้ และเป็นความภาคภูมิใจของชาวจังหวัดจะเช็งเทรา ที่สามารถดำเนินการในสิ่งที่เห็นหน้าเป็นตาและเป็นชีวิตของชาวจังหวัดจะเช็งเทรา ให้สวยงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป

จากการกระทำดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า แม้การดำเนินการใด ๆ ก็ตาม หากได้ลงปฏิบัติจริง ย่อมได้รับความร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินงาน ถึงจะยากลำบาก และมากด้วยอุปสรรคเพียงใดก็ตาม ถ้ามีความมุ่งมั่นตั้งใจ ทำในสิ่งที่เรียกว่า “ความกตัญญูรู้คุณ” ต่อแผ่นดินกำเนิด ที่ให้ชีวิต มาตราบนานเท่านานนี้ ย่อมประสบความสำเร็จในที่สุด และได้ชื่อว่า เป็นชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยแท้จริง

สร้างครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ นางรสสุคนธ์ อมรรัตนาชัย (มณฑนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) พี่สาว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เล่าว่า “แดง” (ชื่อเล่นของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์) ย้ายไปทำงานที่กรุงเทพและได้แต่งงานกับคุณหนู (นางสาวกึ่งเพชร กิรติกร) ณ วังสวนผักกาดกรุงเทพมหานคร และได้ย้ายไปอยู่กรุงเทพมหานคร ที่บ้านสุขุขทัย แต่ก็แวะมาเยี่ยมที่บ้านฉะเชิงเทราบ่อยครั้ง เนื่องจากรักและเป็นห่วงพี่ๆ มาก แดงเป็นคนขยัน ชอบทำโน่น ทำนี่ ไม่ได้หยุด และชอบปลูกต้นไม้เป็นชีวิต ร้านอาหาร “นายแก้ว” ก็เช่นกัน เริ่มทำจากที่ไม่มีเงินคือเริ่มจาก “0” คิดไปเรื่อยๆ คือคิดถึงการเพาะต้นไม้จากหนึ่งต้น ขยายออกได้อีกก็ต้นก็นับเป็นเงินเท่านั้นบาท ทั้งยังส่งเสริมให้คนมีงานทำ

สิ่งต่างๆ ดังกล่าว ถือว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความคิดในเชิงธุรกิจการค้าขายตลอดจนให้ผู้ที่ไม่มีงานทำ ได้มีโอกาสทำงาน ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องมาจากชีวิตในวัยเด็กที่อยู่ร่วมกับครอบครัว พ่อ แม่ พี่น้อง พี่ขยัน และช่วยกันทำงาน เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว

นพดล เจนอักษร (2537 : 98) ได้กล่าวไว้ว่า จากชีวิตราชการของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้เริ่มต้นในปีพุทธศักราช 2495 และก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้อำนวยการกอง ซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญในระบบราชการไทย ด้วยวัย 37 ปี และมีอายุราชการเพียง 17 ปีเท่านั้น นับว่าเป็นการที่ประสบความสำเร็จในชีวิตราชการ ทั้งยังมีคุณสมบัติสูงสุดคือ ดุษฎีบัณฑิต จากต่างประเทศอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไปว่า จะเข้าสู่พิธีมงคลสมรสเมื่อใด

ในที่สุด ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็ได้เข้าสู่พิธีมงคลสมรสกับ นางสาวกึ่งเพชร กิรติกร ในปีพุทธศักราช 2513 ซึ่งได้พบกันในงานทอดกฐิน และเป็นบุตรสาวของ นายเกรียง กิรติกร อธิบดีกรมสามัญศึกษา ผู้บังคับบัญชาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีภรรยาที่เข้าใจในภาระหน้าที่ของข้าราชการระดับบริหาร และช่วยส่งเสริมงานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้อย่างเหมาะสม และไม่ก้าวก่ายหน้าทีในราชการต่างๆ ดังที่ กมล สุธประเสริฐ (2544 : 40) กล่าวว่า “... ถือว่าเป็นครอบครัวที่ประสบความสำเร็จครอบครัวหนึ่ง”

กึ่งเพชร วรพิพัฒน์ (2544 : 484, 489-490) ได้กล่าวถึง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไว้ว่า ได้ใช้ชีวิตร่วมกันมา ได้รับสิ่งต่างๆ ที่มีคุณค่าจาก ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ในฐานะต่างๆ มากมาย ดังเช่น

“ในฐานะที่เป็นพ่อ” ... เป็นพ่อที่ประเสริฐ เป็นแบบอย่างที่ดีของลูก ... ทำทุกอย่างเพื่อลูก ให้ความรัก ความรู้ คำแนะนำ และปลูกฝังนิสัยที่ดีให้ลูก สอนให้ลูกมีความมานะอดทน ประพฤติตนเป็นคนดีต่อญาติ ต่อเพื่อน ต่อพี่น้อง ต่อทุกคน ... และพูดกับลูกๆ เสมอว่า “ลูกทุกคนไม่จำเป็นต้องเป็นคนเรียนเก่ง ขอให้ลูกๆ เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ลูกๆ ไม่ต้องเรียนจบปริญญาเอกเหมือนพ่อ ให้พ่อเป็นดอกเตอร์คนเดียวก็พอ ขอให้ลูกๆ ช่วยดูแลพ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง ลุง ป้า น้า อา และเพื่อนๆ ทำให้พ่อแม่สบายใจก็ดีแล้ว ให้มีความกตัญญู รู้จักให้เกียรติผู้อื่น รู้จักการแบ่งปัน รู้จักการให้อภัย รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น”

“ในฐานะที่เป็นคู่ชีวิต” ... เป็นคู่ชีวิตที่ประเสริฐสุด ... ให้สิ่งที่ดี มีคุณค่า...เป็นทั้งพ่อ เพื่อนและครู ที่ยอมเหน็ดเหนื่อยเพื่อครอบครัว สร้างหลักฐาน ความมั่นคง ตลอดจนนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้นำแบบอย่างจากการดำเนินชีวิตของครอบครัวในวัยเด็กของตนเอง มาใช้ในการสร้างครอบครัวใหม่ โดยปลูกฝังความดี ความขยัน ความอดทน ทั้งการช่วยเหลือผู้อื่นเท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะด้วยร่างกาย แรงใจ อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดี มีคุณธรรม รวมถึง ความกตัญญูกตเวทิตา ต่อผู้มีพระคุณ นั่นก็คือ การมีคุณธรรมประจำใจ

ชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ

หลังจากที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้เกษียณอายุราชการ ในวันที่ 30 กันยายน พุทธศักราช 2537 แล้ว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็ได้ใช้ชีวิตเยี่ยงข้าราชการที่เกษียณอายุราชการเหมือนคนอื่นๆ แต่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังคงทำงานเพื่อพัฒนาการศึกษาให้กับประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง ดังนี้คือ

ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา 2 สมัย คือ ระหว่างพุทธศักราช 2537 – 2539 ซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และพุทธศักราช 2539 – 2543 โดยทำหน้าที่ในคณะกรรมการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งในช่วงเวลานั้นมีการปรับปรุงการศึกษาภาคบังคับ และมีปัญหาในเรื่องการสอน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็พยายามที่จะแก้ไข และอีกประการหนึ่งก็คือ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้คำนึงถึงสถานที่ที่เด็กๆ ซึ่งเป็นเยาวชนของชาติได้มีสถานที่ใช้เล่นกีฬา ใช้สถานที่แสดงออกทางด้านดนตรี หรือพบปะสังสรรค์ภายในกรอบของวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ทั้งในกรุงเทพมหานคร และในชนบท ดังคำไว้อาลัย ของ พลเรือเอก เกาเหล่ จริณรุฑ์. 2544. ที่ว่า “... ท่านอยากเห็น กทม. มีลานกีฬา สี่มุมเมือง มีศาลาสังคีต และดนตรี เพื่อเยาวชนหลายๆ แห่ง... ความคิดของท่านยังประทับใจผมอยู่...ท่านจากผมไปแล้ว...แต่ก็ได้ทิ้งเจตนา และความห่วงใยในเยาวชนของชาติให้เราระลึกถึงท่าน...”

ตำแหน่งที่ปรึกษาผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ฝ่ายการศึกษา ในสมัยนายพิจิตร รัตตกุล ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในปีพุทธศักราช 2539 – 2543 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ริเริ่มโครงการต่างๆ ไว้อย่างมากมาย โดยเฉพาะในด้านการศึกษา

นายพิชัย รัตตกุล (2544 : คำไว้อาลัย) กล่าวไว้ว่า...ได้เสนอโครงการอาหารกลางวัน นม เสื้อผ้า แบบเรียนฟรีแก่เด็กนักเรียนสังกัดโรงเรียน กทม. ให้ได้รับสิทธิเท่าเทียมกันหมด ทุกคนโดยให้สโลแกนว่า “นมวันละถ้วย กล้วยวันละใบ ไช้วันละฟอง”...

ดร.พิจิต รัตตกุล (2544 : คำไว้อาลัย) ที่กล่าวไว้ว่า “...การศึกษาของลูกหลาน ชาว กทม. ที่เรียกว่า “เรียนฟรี” และ “ทุนบุตรครู” ... ครู กทม. ไม่ต้องพะวงอยู่กับอนาคตลูก ของตัวเอง เพราะนโยบายทุนบุตรครูทำให้ครู สังกัด กทม. คลายกังวล” มีพลังทุ่มเทที่สอนลูก ชาวบ้าน”... อีกทั้งลานกีฬา... ป้องกันปัญหายาเสพติด...ตั้งหน่วยงานของจังหวัดฉะเชิงเทรา... กับกรุงเทพมหานคร ร่วมกันปลูกกล้วยริมทางจากแปดริ้วถึงมีนบุรี...”

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ย่อมแสดงให้เห็นถึงความคิดเชิงสร้างสรรค์ ในการที่จรรโลง และพัฒนาการศึกษาของชาติในทุกๆระดับ โดยให้รักเรียน รักสุขภาพอนามัย ตลอดจนปลูกฝัง ความเป็นประชาธิปไตย ในทางการศึกษา รวมทั้งปลูกจิตสำนึกในความเป็นครู และอีกหลายๆ อย่าง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาของชาติทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังเป็นห่วงเรื่องการศึกษาอีกมาก จึงได้ทุ่มเททั้งพลังกาย พลังชีวิต พลังความคิด เพื่อปลูกฝัง และพัฒนาการศึกษาให้แก่เยาวชน เพื่อพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

นอกจากนี้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังให้ความสำคัญในด้านการปฏิรูปการศึกษา โดย ดำรงตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้ เสนอแนวทางในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายประเด็นด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจาก สาเหตุที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความคิด และมีความจริงใจ ในการพัฒนาการศึกษา ตลอดจน ปัญหาการศึกษาต่างๆ ที่ต้องเร่งปฏิรูป และต้องการเห็นการจัดการศึกษาของประเทศให้ก้าวหน้า และมีทิศทางไปแนวเดียวกัน โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาและสามารถดำรง ชีวิตอยู่ในสังคมของตนเอง ได้อย่างมีความสุข แต่ก็มีได้รับการตอบสนองจากผู้มีอำนาจใน ด้าน การศึกษา ดังความตอนหนึ่งในจดหมายลาออกจากการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการ ปฏิรูปการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ (ภาคผนวก ค) ที่เขียนไว้ว่า “...ปัญหาการศึกษาที่ ต้องเร่งปฏิรูป ซึ่งหากไม่ปฏิรูปบ้านเมืองจะพัง... ซึ่งท่านรัฐมนตรี ท่านรัฐมนตรีช่วย และคณะ กรรมการก็เห็นด้วย...ไม่เคยหยิบขึ้นมาพิจารณาเป็นกรณีพิเศษให้สมกับผู้ที่ทรงคุณวุฒิคน หนึ่ง...เน้นหนักเน้นหนา พูดแล้วพูดอีก... ผมเห็นว่าเป็นกรรมการต่อไป...ก็ไร้ประโยชน์ ประสพการณ์ การเป็นครูของผม...ไม่ได้ช่วยท่าน...เลย ผมจึงขอลาออก...”

แต่กระนั้น ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็ยังได้เรียนฝากเรื่องการปฏิรูปการศึกษา กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะในมาตรา 26 ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 ดังความว่า “ผมขอแปลเป็นภาษาที่ผมเข้าใจว่า ให้ประเมินคุณธรรม

ความประพฤติ ของผู้เรียนว่า อดทนใหม่ ซื่อสัตย์ใหม่ ช่วยตัวเองได้ใหม่ เห็นช่องทางประกอบอาชีพใหม่ ตรงต่อเวลาใหม่ รับผิดชอบใหม่ กตัญญูใหม่ ...ฯลฯ... บัดนี้พระราชบัญญัติการศึกษา 2542 บังคับไว้ชัด แต่ส่วนใหญ่ทำเป็นไม่เห็น ไม่เข้าใจ ไม่ให้ความสำคัญ..."

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ทุ่มเททั้งชีวิตให้กับการศึกษาแทบทั้งสิ้น แม้ยามเจ็บป่วย โดยพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็ยังหมกมุ่นอยู่กับการคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาการปฏิรูปการศึกษา ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเป็นเพราะ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อยากเห็นอนาคตทางการศึกษาของเยาวชนไทย รู้จักวิถีชีวิตของตนเอง ตลอดจนการนำการศึกษามาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม อันดีงาม อันจะเป็นมรดกตกทอดที่ล้ำค่าประการหนึ่ง

ในที่สุด วาระสุดท้ายของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็เกิดขึ้นโดยสืบเนื่องจากการเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งที่ตับ ซึ่งไม่มีผู้ใดที่จะยับยั้งการจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ของ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ดังนั้นในวันที่ 25 ธันวาคม พุทธศักราช 2543 เป็นวันที่ทุกคนในวงการการศึกษา ต้องสูญเสียปูชนียบุคคลที่สำคัญยิ่งด้านการศึกษา ของประเทศไทยอีกท่านหนึ่ง คงเหลือแต่คุณงาม ความดี ตลอดจนผลงานการศึกษาที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้สั่งสมไว้ อันควรค่ายิ่งในการศึกษา และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไปทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ที่ได้รับพระราชทาน

นอกเหนือจากเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับในขณะรับราชการ อันได้แก่ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ 3 ประถมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิกรมภักดี มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก ดติยจุลจอมเกล้าวิเศษ เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นสิริยิ่งรามกีรติ ลูกเสือสดุดีชั้นพิเศษ ทุตติยจุลจอมเกล้า แล้ว เกียรติสำคัญยิ่งในชีวิตที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับในปีพุทธศักราช 2526 ก็คือการได้รับพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ 3 จากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นบำเหน็จความชอบที่ทำให้เห็นถึงความไว้วางพระราชหฤทัยที่ทรงมีต่อ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นอย่างมากเพราะเหรียญรัตนาภรณ์เป็นเหรียญบำเหน็จส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ที่ทรงสร้างขึ้นสำหรับพระราชทานแก่ผู้จงรักภักดีและทรงคุ้นเคยรู้จัก เพื่อเป็นเครื่องหมายในพระมหากษัตริย์คุณ สดุดีจะทรงพระราชดำริเห็นสมควร นพดล เจนอักษร (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2531 : 45 ; อ้างอิงจากนพดล เจนอักษร 2537 : 103)

อนึ่ง - นับเป็นมหากษัตริย์คุณแก่ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประทานให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้แทนพระองค์ ไปปฏิบัติพระกรณียกิจต่างๆ เช่น งานบำเพ็ญกุศลถวาย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันพระบรมราชานุสรณ์ 11 พฤศจิกายน เป็นประจำทุกปี (กึ่งเพชร วรพิพัฒน์. 2544 : 54)

รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่ได้ทำหน้าที่ และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับงานด้านการศึกษา ตั้งแต่วัยหนุ่ม โดยการทำหน้าที่ครูประจำชั้น และเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานจนถึงตำแหน่งสูงสุด ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการบริหารและการจัดการศึกษา และผลงานก็เป็นที่ยอมรับในมุมมองทั้งของชาวไทย และชาวต่างประเทศ โดยได้รับการยอมรับอย่างถ้วนทั่วทั้งภาครัฐบาล และภาคเอกชน ดังเห็นได้จากรางวัลและเกียรติคุณต่างๆ ที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับอย่างมากมาย

รางวัลและเกียรติคุณ จากการปฏิบัติงาน ด้านการศึกษานอกระบบ โดยแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

รางวัลที่ได้รับการยกย่อง ได้แก่

คนไทยตัวอย่าง

มูลนิธิธารน้ำใจ ได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควรยกย่องให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นคนไทยตัวอย่าง ประจำปีพุทธศักราช 2535 สืบเนื่องจาก “เป็นข้าราชการที่ได้รับทุนไปศึกษาดังประเทศ เมื่อสำเร็จกลับมาได้เข้าปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ ตามที่ได้รับแต่งตั้ง ปฏิบัติงานอย่างมีอุดมการณ์ ขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์สุจริต จนเกิดผลดีกับประเทศชาติอย่างเห็นได้ชัด”

ครูทองคำ

สมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทยได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่สมควรได้รับการยกย่องประกาศเกียรติคุณ เป็นผู้บริหารข้าราชการพลเรือนดีเด่น ประจำปีพุทธศักราช 2536 สืบเนื่องจาก “ผลงานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้สร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับการศึกษาของไทยมากมาย อาทิเช่น โครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เพื่อพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ... โครงการรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือแห่งชาติ และโครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ขึ้นเป็นแห่งแรกของโลก ... การรับนักเรียน ... โดยวิธีจับฉลาก ... ซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาการจลาจล และลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง ...”

รางวัลที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่

บุคคลที่ได้ทำคุณประโยชน์

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบประกาศเกียรติคุณให้ไว้เพื่อแสดงว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่ได้ทำคุณประโยชน์อย่างมากให้กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีพุทธศักราช 2538 กระทรวงศึกษาธิการ สืบเนื่องจาก “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ทุ่มเท พลังความคิด พลังกาย พลังใจ...ให้กับงานด้านการศึกษา...มุ่งพัฒนาการศึกษาและเยาวชนไทยให้เป็นคนคิดเป็น

ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น...ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีงาม ควรแก่การปฏิบัติตาม และเป็นความภูมิใจของกระทรวงศึกษาธิการ..."

นอกจากนี้ สถาบันทางการศึกษาอื่นได้มอบปริญญาระดับสูงสุดของสถาบันนั้นๆ คือ ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เพื่อแสดงว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิแห่งปริญญานี้ อีก 2 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยมหิดล (ภาคผนวก ข)

อนึ่ง นับเป็นเกียรติประวัติอันสำคัญยิ่ง สำหรับข้าราชการประจำ คือ การได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ซึ่งหากไม่ได้ดำรงตำแหน่งสูงสุดของข้าราชการประจำ คือ ตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยากที่จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอันทรงเกียรติ และมีภารกิจอันสำคัญ เช่นตำแหน่งนี้ได้

จากผลงานต่างๆ จากการเป็นผู้ที่ช่วยเหลือและให้ความร่วมมือในการทำงานต่อผู้อื่น โดยเสมอมา ทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับเกียรติในการดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และกรรมการ ในมูลนิธิต่างๆ มากมาย (ภาคผนวก จ) ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างประโยชน์ ตลอดจนส่งเสริมและพัฒนาบุคคล รวมถึง สังคมทั้งในเมืองและในชนบทได้เปลี่ยนแปลงในทางที่สร้างสรรค์คุณงามความดีมีความเอื้ออาทรต่อกันมากยิ่งขึ้นและเกิดความภูมิใจ รักและผูกพัน ในท้องถิ่น รวมทั้งความรักศักดิ์ศรี ของตนเอง และถิ่นที่อยู่อาศัย ตลอดจนประเทศชาติ อันเป็นที่รักและหวงแหนตลอดไป

จากประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นนักการศึกษาคนสำคัญของวงการการศึกษาไทยที่ได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติ ทั้งผลงานก็โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์แก่วงการศึกษามากมาย ที่สำคัญคือ เป็นผู้เสนอแนวความคิด เรื่อง “คิดเป็น” (Khit Pen) ซึ่งเป็นภูมิปัญญาแบบไทยที่ได้รับการยอมรับนับถือทั้งในและต่างประเทศ และเป็นปรัชญาของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังให้ความสำคัญกับงานการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) อย่างจริงจัง โดยเห็นว่า “การศึกษาเป็นสิ่งเดียวกับชีวิต” (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2544 : 13) ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการริเริ่มดำเนินการจัดกิจกรรมทางการศึกษา โดยเฉพาะกิจกรรมการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาผู้ใหญ่ ล้วนแล้วแต่เป็นการตอบสนองต่อความต้องการของทุกๆ คนที่ต้องการมีความสุข และสามารถปรับตัวเองให้ผสมกลมกลืนกับ สิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่คำนึงถึง การศึกษาและการเรียนรู้ อันนำไปสู่ “กระบวนการคิดเป็น” โดยก่อให้เกิดผลงานที่สำคัญต่อการศึกษา และเป็นที่ยอมรับของวงการการศึกษาไทย รวมถึงวงการศึกษานานาชาติ ดังผลงานที่จะกล่าวถึง 3 โครงการดังนี้

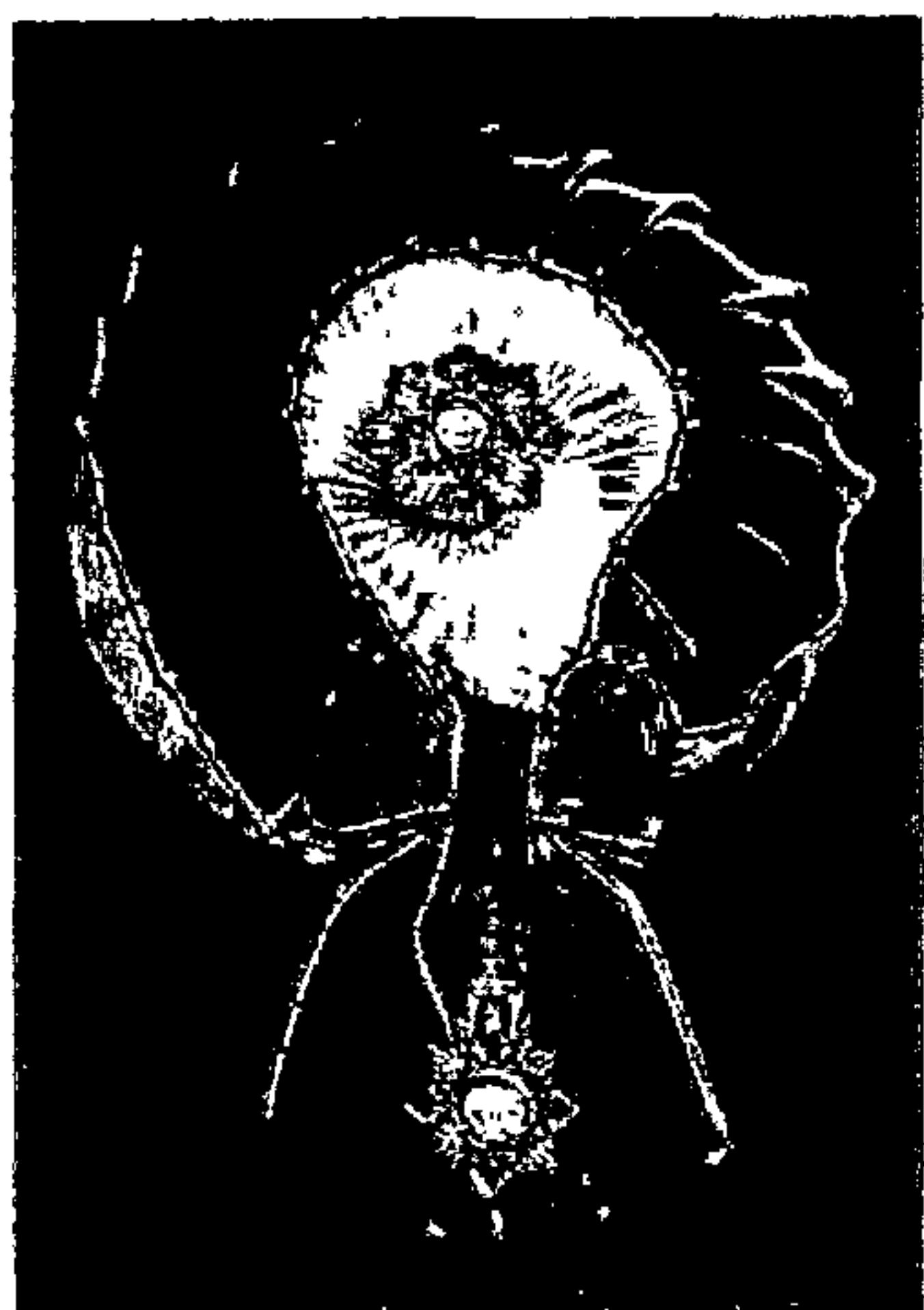
1. โครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
2. โครงการจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
3. โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

ซึ่งล้วนแต่เป็นผลงานทางการศึกษานอกระบบ ที่ให้โอกาสแก่บุคคลทั่วไปที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษา และเรียนรู้หนังสือ ตลอดจนรับรู้ข่าวสารต่างๆ ได้ทันต่อโลกปัจจุบัน โดยรายละเอียดจะนำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

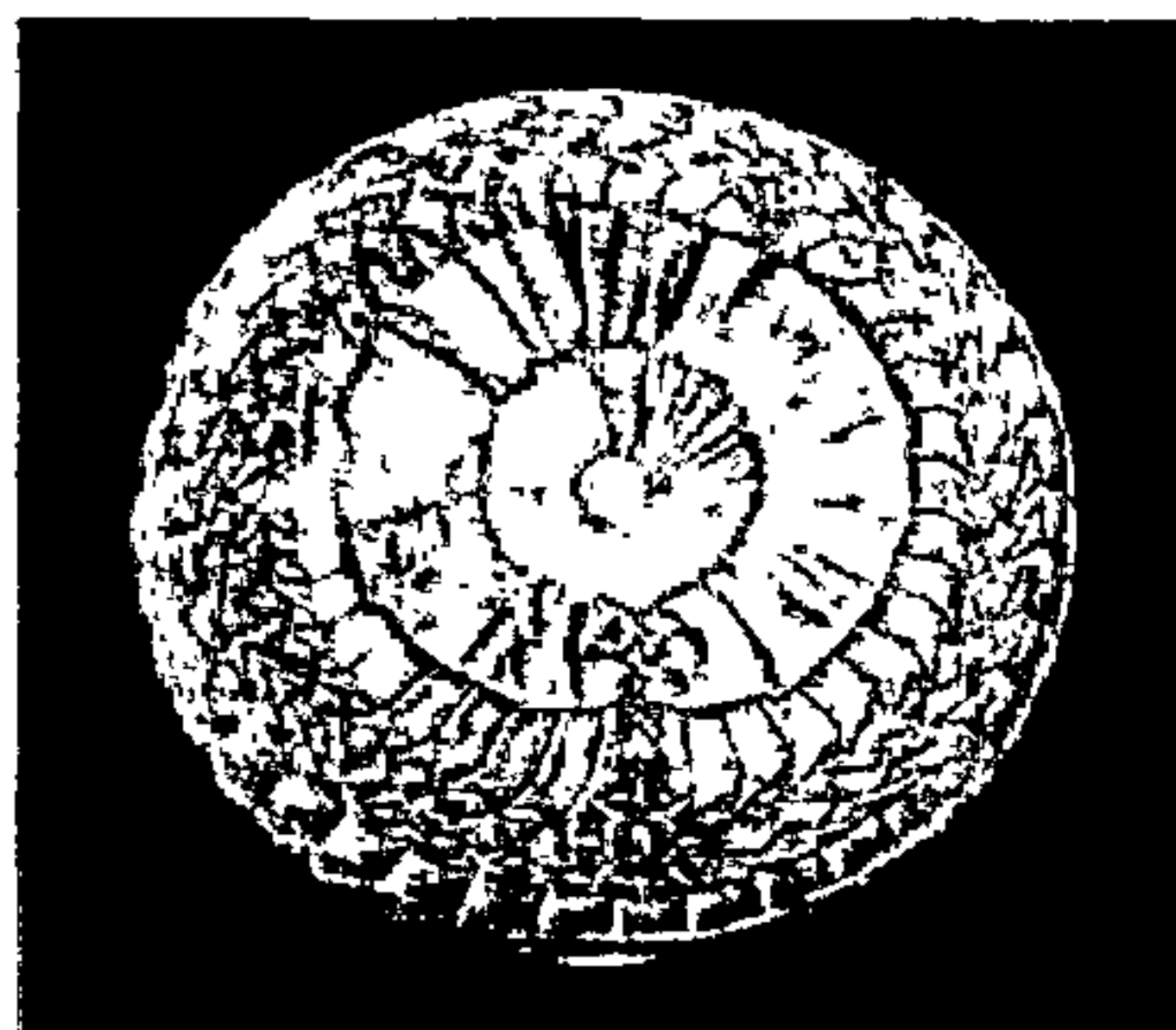

ภาพประกอบ 1 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
ในชุดการแต่งกายเต็มยศสายสร้อยจุลจอมเกล้าสวมครุย

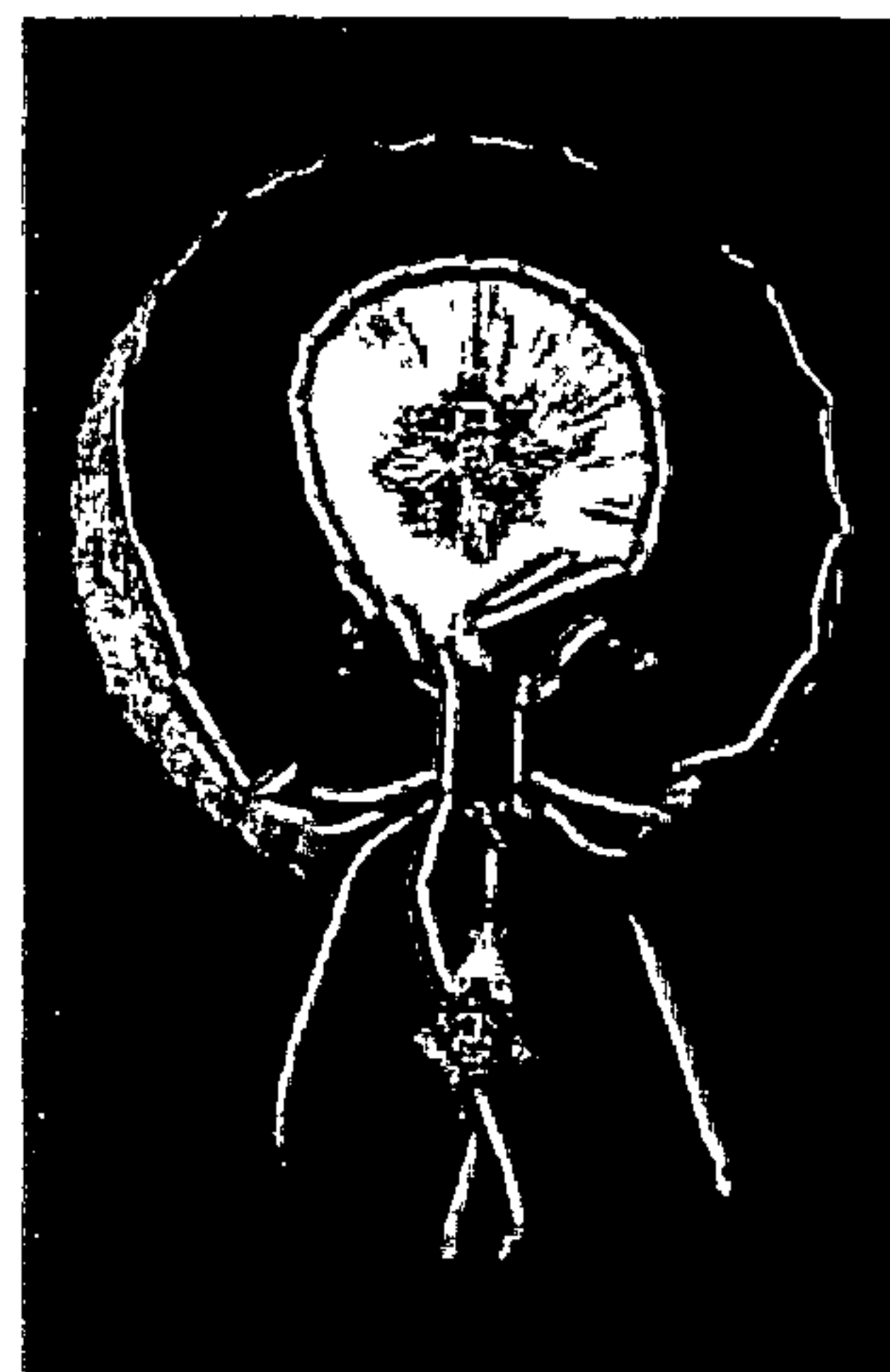
ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 7. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

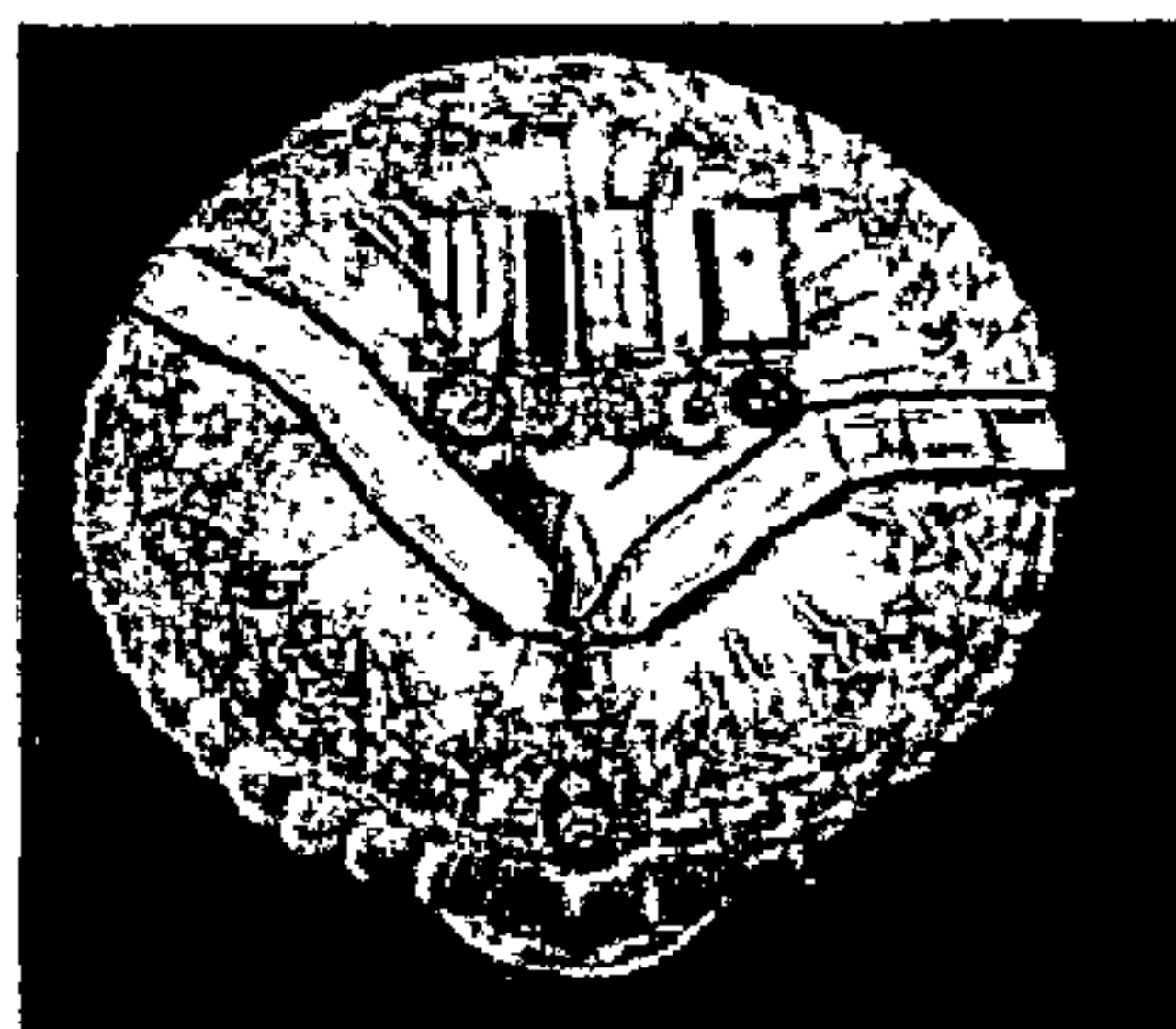
มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
5 ธันวาคม 2534

ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
5 พฤษภาคม 2541

มหาวชิรมงกุฎไทย
5 ธันวาคม 2531

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

ภาพประกอบ 2 เครื่องราชอิสริยาภรณ์
ที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับพระราชทาน

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 26. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 3 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
เข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 73. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

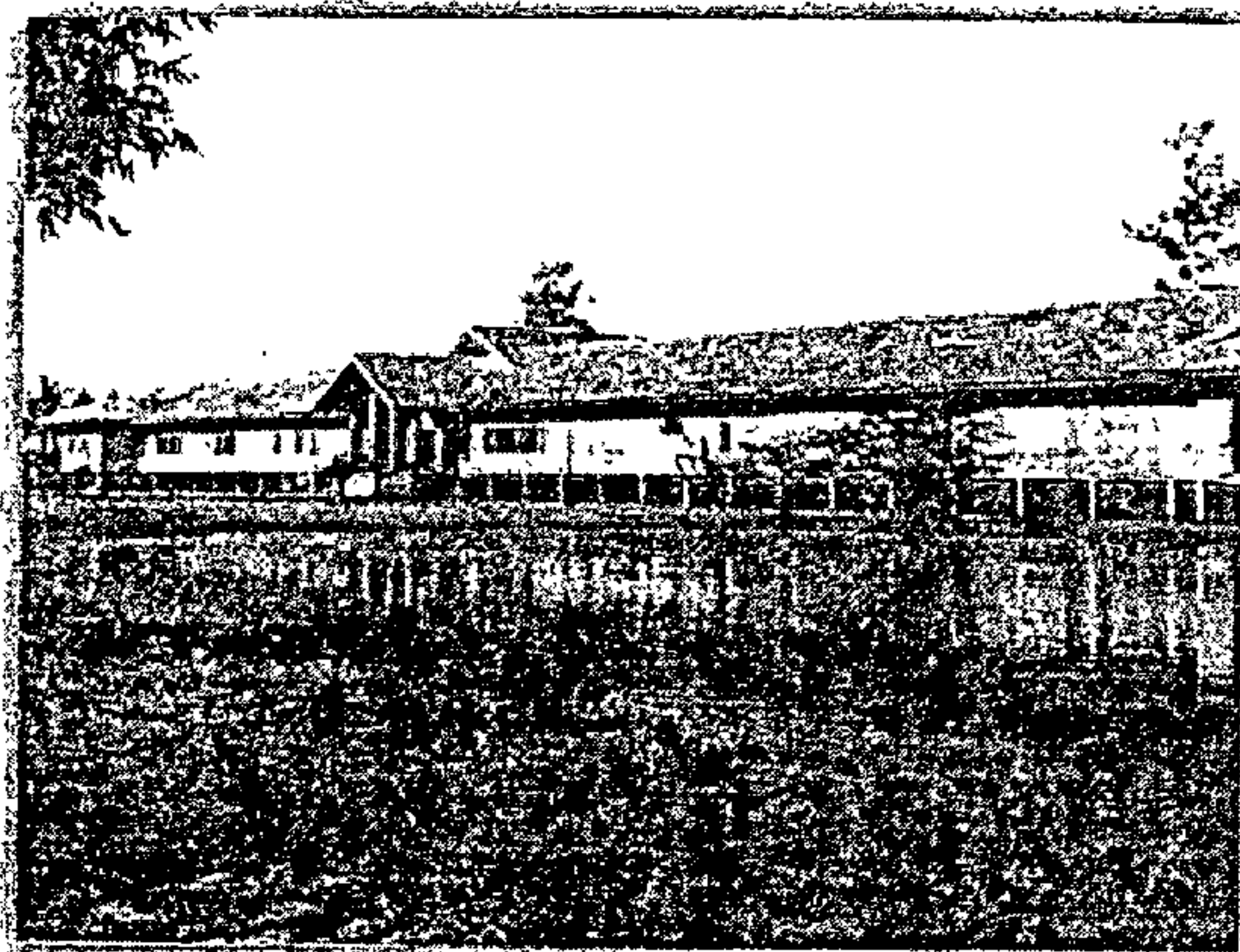

ภาพประกอบ 4 ความกตัญญูต่อมารดาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: คณะผู้จัดทำ . (2537 ข). ไทรทอดเงา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์เนศ พรินท์ติ้ง
เซ็นเตอร์ จำกัด.

จบปริญญาโทจากต่างประเทศ

โรงเรียนวัดเทพนิมิตร

ถ่ายภาพร่วมกับครูประจำชั้นมัธยมปีที่ ๒ หัวหน้า รองหัวหน้า และครูฝึกสอน
จากโรงเรียนฝึกหัดครู ฉะเชิงเทรา (๒๔๐๓)

ภาพประกอบ 5 ชีวิตการทำงานหลังจาก ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท

ที่มา: กองบรรณาธิการ. (2544, เมษายน). "ประวัติ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ในวชิราวุธานุสรณ์.
20(2) : 82.

The University of Utah

To all to whom these Letters shall come Greetings
The Regents of the University on Recommendation of the Faculty
 and by Virtue of the Authority in Them vested have conferred upon
Kouit Borapipatana
 who has satisfactorily pursued the prescribed Studies and
 passed the required Examinations the Degree of
Bachelor of Science
 with all the Rights Privileges and Honors thereunto appertaining
 Given at The University of Utah in the State of Utah on the ninth Day of June in the
 Year Nineteen Hundred and Fifty-eight

Ray C. Jessen
 President of the University
W. J. Con
 Chairman Board of Regents

The University of Utah

Upon the Recommendation of the Faculty in consideration of his
 scholarly attainment has conferred on
Kouit Borapipatana
 the Degree of
Doctor of Philosophy
 in Educational Administration
 with all its Rights, Honors and Responsibilities
 Given at Salt Lake City in the State of Utah on the twentieth day of August,
 nineteen hundred and sixty-seven.

Samuel B. Phillips
 Chairman of the Board of Regents

James C. Feltner
 President of the University

ภาพประกอบ 6 ความสำเร็จการศึกษา

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
 งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 57. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

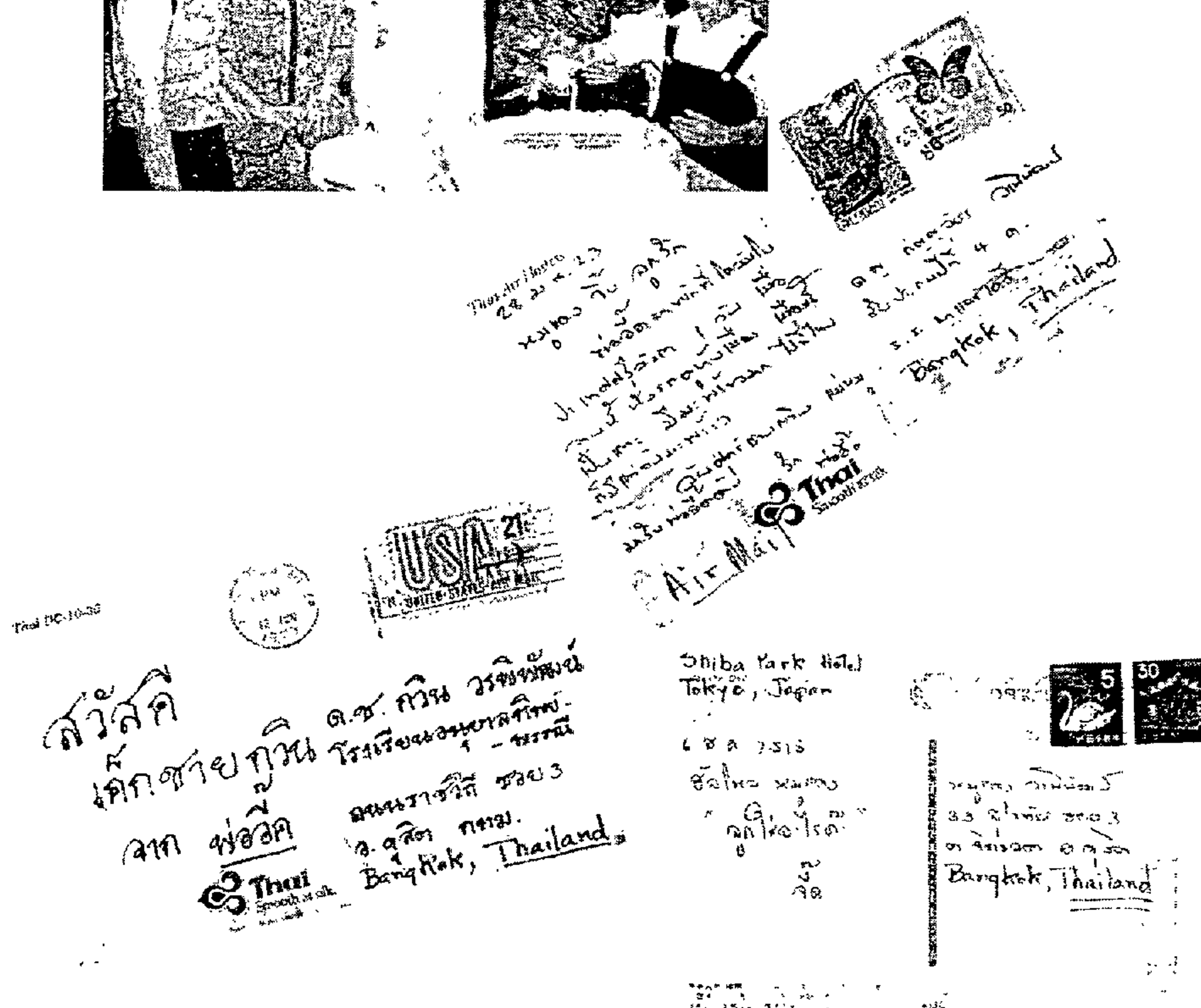
ภาพประกอบ 7 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กับชีวิตในครอบครัว

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 471. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 8 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กับความสำเร็จของบุตรสาวและบุตรชาย

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 472. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 9 ความสุขในครอบครัว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 473. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 10 ส่วนหนึ่งของชีวิต ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 479. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 11 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ และภรรยา

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 482. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

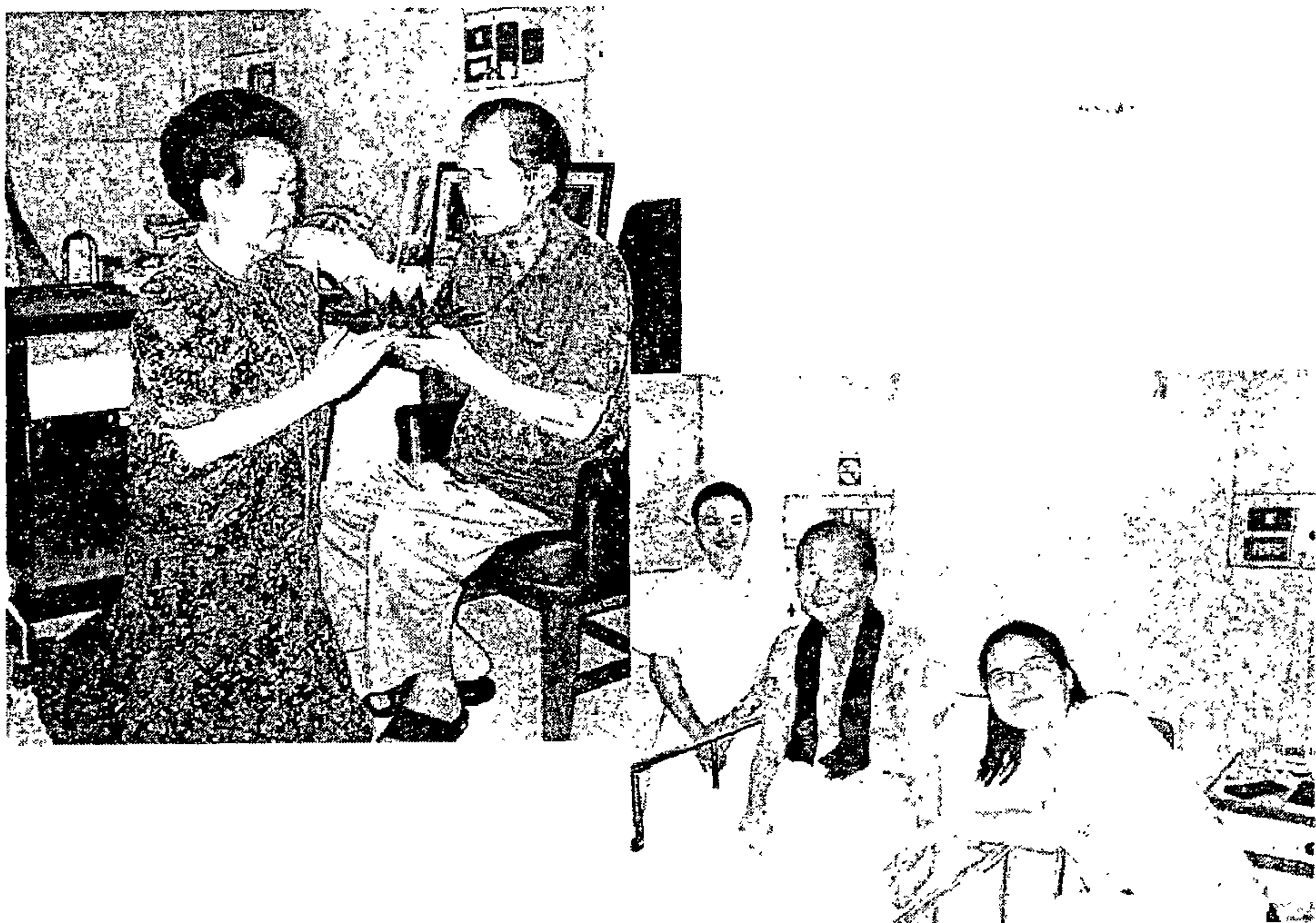

ดอกไม้พระราชทาน

ภาพประกอบ 12 ดอกไม้พระราชทาน แก่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 513. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 13 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ขณะรักษาตัวอยู่
ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 514. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

บทที่ 4

ผลงานทางการศึกษานอกระบบ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

การศึกษาและนำเสนอผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จะเป็นการศึกษาในช่วงระยะเวลาที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ รับราชการที่กระทรวงศึกษาธิการ 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงแรก ระหว่างพุทธศักราช 2511 - 2519 ในตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ และผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา

ช่วงที่สอง ระหว่างพุทธศักราช 2525 - 2529 ในตำแหน่งอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาค้นคว้าจะขอกล่าวถึงผลงานที่โดดเด่นและ มีความสำคัญต่อวงการศึกษา ทั้งยังเป็นที่ยอมรับของสังคมไทยและต่างประเทศ 3 ผลงานด้วยกันคือ

1. โครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
2. โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
3. โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

ความเป็นมาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้ศึกษาค้นคว้า ขอกล่าวถึง ความเป็นมาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน พอสังเขป ดังนี้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (ม.ป.ป. : 1) ได้รวบรวมความเป็นมาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ไว้ว่า

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 เป็นกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการโดยมีรากฐานที่มั่นคงมาจาก “การศึกษาผู้ใหญ่” ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษของปี 2473 เป็นต้นไป เมื่อรัฐบาลได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นเพื่อยกระดับอัตราการรู้หนังสือ ซึ่งขณะนั้นอัตราการรู้หนังสือของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป มีเพียง 32 เปอร์เซ็นต์

ในปี 2483 รัฐบาลจึงได้จัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการเพื่อรับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่โดยตรง และได้ริเริ่มโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือทั่วประเทศ พร้อมกับประกาศใช้กฎหมายบังคับให้ประชาชนผู้ไม่รู้หนังสือที่มีอายุระหว่าง 20-45 ปี เสียค่าเล่าเรียนเป็นรายปีจนกว่าจะผ่านการทดสอบว่าเป็นผู้รู้หนังสือแล้ว โครงการรณรงค์

เพื่อการรู้หนังสือทั่วประเทศดังกล่าวประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ต้องหยุดชะงักไปเนื่องจากสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2

ในช่วงระหว่างพุทธศักราช 2513 – 2523 ภารกิจการดำเนินงานของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ได้ขยายตัวและมีบทบาทหน้าที่เพิ่มมากขึ้น จนได้มีการตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับประชาชนทั่วไปที่พลาดและขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาตลอดชีวิต มาจนถึงปัจจุบันนี้

แนวคิดและหลักการการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีลักษณะยืดหยุ่นมากกว่าสามารถสนองตอบตามความต้องการของประชาชนได้อย่างหลากหลายและทั่วถึง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างวิธีการใหม่ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและแสวงหาได้โดยง่ายสำหรับคนทั่วไป (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ม.ป.ป. : 2)

โกวิท วรพิพัฒน์ (2527 : 26-27) ได้กล่าวไว้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น “เพื่อชดเชยโอกาสให้กับประชากรที่ไม่ได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนภาคปกติ รัฐได้จัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยมุ่งให้นักศึกษาได้เข้าใจสภาพปัญหา วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัว ให้รู้จักตนเองในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหานั้นๆ เพื่อให้สามารถปรับความรู้ทางวิชาการที่ได้รับ สำหรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของตนเองและสังคม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีสภาพการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน ได้มีโอกาสรับการศึกษาตามความเหมาะสม”

จากแนวคิดและหลักการการศึกษานอกโรงเรียนนี้จะเห็นได้ว่า แท้จริงแล้วมีพื้นฐานแนวคิดมาจาก ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ซึ่ง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้แสดงแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน (การศึกษานอกโรงเรียน) โดยมีหลักการว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานของการเรียนของมวลชนก็เพื่อมุ่งให้เกิดความประสมกลมกลืนเข้ากันได้ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสมดุลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ หรือสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่ง เรียกว่า “คิดเป็น” (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. ม.ป.ป. : 2) และจากสาเหตุนี้เองจึงทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ ริเริ่มโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ ดังต่อไปนี้

โครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : 6) ได้รวบรวมไว้ว่า โครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นวิธีการวิธีหนึ่งในการจัดการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของผู้ใหญ่ ซึ่งรัฐบาลไทยได้ริเริ่มดำเนินการแก้ไขการไม่รู้หนังสือมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2483 และสุนทร สุนันท์ชัย (2544 : 57-58) กล่าวว่า “การจัดการศึกษาผู้ใหญ่เมื่อปีพุทธศักราช 2483 เป็นการจัดการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขการไม่รู้หนังสือ ซึ่งมีอยู่ในประชากรผู้ใหญ่ของไทยในสัดส่วนสูง (68.8%) แต่การสอนสมัยแรก ๆ ไม่เน้นหนักในการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เพียงแต่มุ่งให้อ่านออกเขียนได้เป็นสำคัญ จนถึงพุทธศักราช 2511 กองการศึกษาผู้ใหญ่ จึงได้พิจารณารูปแบบการสอนผู้ใหญ่แบบใหม่ ซึ่งยูเนสโก (UNESCO) ได้เข้ามาร่วมดำเนินการ แนวคิดแบบใหม่คือการสอนผู้ใหญ่ให้รู้หนังสือนั้นควรเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ ...” และในปีพุทธศักราช 2513 World Education ซึ่งเป็นองค์การเอกชนในสหรัฐอเมริกา ทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศต่าง ๆ ได้ส่งผู้แทนเข้ามาพบ “ผู้บริหารกองการศึกษาผู้ใหญ่” ซึ่งในขณะนั้น คือ “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์” เพื่อเสนอให้ความช่วยเหลือในการสอนการศึกษาผู้ใหญ่ให้สัมพันธ์กับการวางแผนครอบครัว เพราะในขณะนั้นประเทศไทยกำลังมีปัญหาดังกล่าวการเพิ่มประชากรสูง ซึ่งกองการศึกษาผู้ใหญ่ ได้ยอมรับความช่วยเหลือและได้จัดตั้ง “โครงการสอนผู้ใหญ่ให้รู้หนังสือและวางแผนชีวิตครอบครัว” ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า “Function Literacy and Family Life Planning” และต่อมาคำว่า “Functional Literacy” ใช้ภาษาไทยว่า “การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ”

นอกจากนี้ สมาน แสงมลิ (นาริรัตน์ รัทวิจิตรกุล. 2519 : 1) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จหมายถึงการศึกษาที่ผู้เรียน เมื่อเรียนแล้วสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน”

เช่นเดียวกับ วิศนีย์ ศิลตระกูล (2544 : 83) ได้กล่าวว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ขณะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ ได้ให้ความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จว่า “การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ หมายถึง วิธีการศึกษาที่มุ่งแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ โดยการยกสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล และของสังคมอันเป็นอุปสรรคต่อความอยู่เย็นเป็นสุข ต่อการกินดีอยู่ดี ให้ผู้เรียนร่วมกันศึกษาและหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน ผูกคนให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ตัดสินใจโดยคำนึงถึงข้อมูล เพื่อสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขพอควร”

อนึ่ง สุนทร สุนันท์ชัย (2544 : 141-142) อดีตอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน กล่าวว่า “... ในช่วงการทำงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ดร.โกวิท ได้นำหลักการและทฤษฎีการศึกษาแบบใหม่เข้ามาใช้ในโครงการนี้หลายอย่าง ที่เด่นชัดคือ วิธีสอนภาษาไทย ...

มุ่งเน้นสอนเป็นคำ เน้นความหมายมากกว่าการเรียนรู้ตัวอักษร และการผสมคำ ... และงานการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ เป็นศูนย์รวมของผู้คน ... มีชื่อเสียง ทุกคนยอมรับว่า วิธีการทำงานคล่องตัวเป็นอิสระในการคิด ไม่เป็นแบบราชการ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน คือ World Education ..” และ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่มีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ... การประชุม ... จะไม่เป็นทางการ ... ไม่สรุปอะไรง่าย ๆ ... ให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ต้องพบกับมรสุมมากมาย ... แต่ท่านเป็นคนที่ยืดหยุ่น มียุทธศาสตร์ในการเผชิญอุปสรรค ท่านพิสูจน์ให้เห็นว่า วิธีการคิดเป็นนั้นใช้ได้ดี การกระทำอะไรด้วยสติ ย่อมป้องกันให้ปลอดภัยอันตรายได้ ...”

เช่นเดียวกับ รุจิราพรรณ รุ่งรอด (2544 : 117) ได้กล่าวถึง ชีวิตการทำงาน ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ว่า ท่านพูดอยู่เสมอว่า “ช่วงชีวิตการทำงานที่ประสบความสำเร็จสุดยอดในการทำงานอยู่ที่กองการศึกษาผู้ใหญ่ ... ท่านเป็นผู้วางแนวคิดไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ... มุ่งที่จะพัฒนาประชาชนในชนบทที่เป็นผู้ใหญ่ ให้มีความรู้ความเข้าใจ และพร้อมที่จะรับบริการและความร่วมมือ ... เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ... ท่านเป็นนักการศึกษาที่ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับงาน ...” ดังจะเห็นได้ว่าการสอน “การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (Functional Literacy) ได้ใช้วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา ซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) อนึ่ง สุนทร สุนันท์ชัย (2544 : 58) ได้กล่าวว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เห็นว่า วิธีดังกล่าวยังมีข้อจำกัด ถ้าผู้แก้ปัญหาไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสังคม สิ่งแวดล้อม และสภาพของผู้แก้ปัญหา ซึ่งก็คือข้อมูลหลาย ๆ ด้านนั่นเอง ย่อมนำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาที่ผิด และเป็นผลเสียต่อตนเองและสังคมได้ ดังนั้น ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้เสนอวิธีการ “คิดเป็น” (Khit Pen) ควบคู่ไปกับการใช้ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน และนำไปใช้ในการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เมื่อปีพุทธศักราช 2516 โดยสรุปเป็นขั้นตอนพอสังเขปได้ดังนี้

1. ขั้นระบุปัญหา
2. ขั้นแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา โดยใช้
 - 2.1 ข้อมูลด้านวิชาการ
 - 2.2 ข้อมูลด้านสังคมสิ่งแวดล้อม
 - 2.3 ข้อมูลตนเอง (ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ)
3. ขั้นตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหา

ผลสำเร็จของวิธีการ “คิดเป็น” (Khit Pen) ขึ้นอยู่กับการที่ผู้ประสานงาน หรือผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นโดยใช้ข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น

ด้วยเหตุนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : 6) จึงได้สรุปไว้ว่า หลักการสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จก็เพื่อฝึกผู้เรียนให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักคิดตัดสินใจ โดยคำนึงถึงข้อมูลอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลทางสังคมสิ่งแวดล้อม และ

ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่นเดียวกับ บุญสม นาวานุเคราะห์ (2544 : 20) อดีตผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมมาตรฐานการศึกษาออกโรงเรียน กล่าวไว้ว่า อาจารย์ (หมายถึง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์) เป็นนักคิด นักพัฒนา และไม่ยึดติดกับกรอบระเบียบมากเกินไป... ดึงเอาหน่วยงานต่างประเทศเข้ามาร่วมในการพัฒนางานการศึกษา ผู้ใหญ่ เช่น World Education, UNICEF, UNESCO... อาจารย์ได้จับเอาหลักสูตรชั้นอ่านออกเขียนได้มาพัฒนาใหม่ จนกลายเป็นหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จที่โด่งดังไปทั่วโลก ... เพราะเรียนแล้วสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เน้นในเรื่องการสอนให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เนื้อหาที่เรียนก็เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน... แนวความคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับจาก UNESCO และ UNICEF ทั้งในวงการศึกษาไทยและต่างประเทศ

อนึ่ง กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : 6-7) ได้สรุปไว้ว่าปัจจุบัน “การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน” โดยดำเนินการตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ในปีพุทธศักราช 2529 ได้ขยายการจัดการศึกษาออกไปอย่างกว้างขวาง และใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพภูมิภาคต่าง ๆ และมุ่งให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้ ปัจจุบันนี้หลักสูตรมีโครงสร้างเนื้อหา 3 ส่วนคือ เนื้อหาส่วนรวมของประเทศ 20% เนื้อหาเฉพาะภาค 60% และเนื้อหาท้องถิ่น 20% ดำเนินการจัดการศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานประเภททั่วไป และประเภทครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน

นอกจากนี้โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จยังได้รับรางวัลชมเชยจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ถึง 2 ครั้ง (นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล. 2519 : 4) ดังนี้

1. เดือนกันยายน พุทธศักราช 2515 ในฐานะเป็นโครงการดีเด่น เพราะการนำพื้นฐานความเชื่อทางวัฒนธรรมและหลักธรรม ตลอดจนหลักวิชาสมัยใหม่ มาดัดแปลงเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาและส่งเสริมคุณภาพของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

2. เดือนกันยายน พุทธศักราช 2522 ในฐานะที่นำบุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ มาผสมผสานกันดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และสามารถเชื่อมโยงกับโครงการอื่นได้ เช่น โครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ดังจะเห็นได้จาก จำนวนนักศึกษาที่ศึกษาตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ในปีงบประมาณ 2545 รวมทั้งสิ้น 74,762 คน และสำเร็จการศึกษา 31,919 คน คิดเป็นร้อยละ 42.69 ของนักศึกษาที่ลงทะเบียน

ตาราง 1 จำนวนนักศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ขึ้นทะเบียนและ ลงทะเบียนเรียน ตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเพศ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545

นักศึกษาขึ้นทะเบียน (คน)			นักศึกษาลงทะเบียนเรียน (คน)		
ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
34,743	41,890	76,663	33,762	41,000	74,762

ที่มา: กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2545). สถิติกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545. หน้า 34. กรุงเทพฯ: กรมฯ. อัดสำเนา.

ตาราง 2 จำนวนนักศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ลงทะเบียนเรียนและสำเร็จการศึกษา ตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเพศ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545

นักศึกษาลงทะเบียนเรียน (คน)			นักศึกษาสำเร็จการศึกษา (คน)			คิดเป็นร้อยละ ของนักศึกษา ลงทะเบียน
ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
33,762	41,000	74,762	14,506	17,413	31,919	42.69

ที่มา: กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2545). สถิติกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545. หน้า 34. กรุงเทพฯ: กรมฯ. อัดสำเนา.

จากตาราง 1 และ 2 แสดงให้เห็นว่ามีผู้สนใจที่จะศึกษาตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เนื่องจากจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนกับนักศึกษาที่ขึ้นทะเบียน มีจำนวนไม่แตกต่างกันมาก ในส่วนผลสำเร็จการศึกษา ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 42.69 ของนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียน แสดงให้เห็นว่าการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ มีส่วนทำให้จำนวนผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา ได้มีโอกาสได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น

ตาราง 3 จำนวนนักศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ลงทะเบียนและสำเร็จ
ตามหลักสูตรเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเขตการศึกษา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545

ลำดับที่	เขตการศึกษา	นักศึกษาลงทะเบียนเรียน (คน)	นักศึกษาที่สำเร็จ (คน)
1	เขตการศึกษา 1	0	0
2	เขตการศึกษา 2	8,680	2,746
3	เขตการศึกษา 3	591	312
4	เขตการศึกษา 4	332	73
5	เขตการศึกษา 5	2,577	424
6	เขตการศึกษา 6	2,676	347
7	เขตการศึกษา 7	14,278	7,638
8	เขตการศึกษา 8	32,369	11,571
9	เขตการศึกษา 9	11,003	8,039
10	เขตการศึกษา 10	1,588	501
11	เขตการศึกษา 11	0	0
12	เขตการศึกษา 12	613	268

ที่มา: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.(2545). สถิติกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปีงบประมาณ
พ.ศ. 2545. หน้า 46. กรุงเทพฯ: กรม ฯ. อัดสำเนา.

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่า เกือบทุกเขตการศึกษามีการตื่นตัวในด้านการศึกษา หา
ความรู้เพิ่มเติม ดังเห็นได้จากจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียน และจำนวนผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่ง
มีจำนวนมากพอสมควร

สรุปได้ว่า การสอนด้วยวิธี “คิดเป็น” (Khit Pen) สามารถที่จะสังเคราะห์ลักษณะที่ดีงาม
ของการเรียนการสอน ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา คือเป็นการเรียนจากปัญหาของตนเองและ
ชุมชน เรียนจากสภาพจริง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ มีการทำงานเป็นกลุ่ม
มีการพัฒนากระบวนการกลุ่ม มีการใช้ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน เป็นการเรียนจากการกระทำ (Learning
by doing) ซึ่งก็คือการปฏิรูปการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตั้งการปฏิรูปการศึกษาที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน นั้นเอง ด้วยเหตุนี้จึงถือว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่มีส่วนช่วย “การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ หรือการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน” (Functional Literacy) โดยใช้ปรัชญาและวิธีการ “คิดเป็น” (Khit Pen) รวมถึงการให้ความสำคัญแก่ตัวผู้เรียน โดยมีเสรีภาพในการเลือก และตัดสินใจด้วยตนเองอันเป็นสิ่งที่วงการการศึกษาของไทยนำมาใช้ถึงปัจจุบันนี้ ดังเห็นได้จากคำว่า “คิดเป็น” ปรากฏในมาตรา 24 วรรค 3 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแท้จริงแล้วปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกสถานการณ์ มิใช่เฉพาะการศึกษาผู้ใหญ่หรือนักเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา แต่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย แต่ทั้งนี้ทุกคนต้องยอมรับว่าทุกคนมีความสามารถในการคิด และตัดสินใจได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้องและเหมาะสม

นอกจากนี้ การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ยังช่วยให้ประชาชนที่ด้อยโอกาส ได้มีโอกาสได้รับความรู้ในด้านสุขภาพอนามัย เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งยังสามารถนำผลการศึกษาที่ได้รับไปเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ ทั้งด้านสายสามัญ และสายอาชีพ ซึ่งเป็นการส่งเสริมด้านการศึกษาประการหนึ่ง อันจะนำไปสู่พื้นฐานที่ดีในการพัฒนาประเทศส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติ ดังที่นายชาติชาตรี โยสีดา (มณฑลนครชัยสาร. สัมภาษณ์. 2546) อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนกล่าวว่า การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นการให้ผู้เรียน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ รวมถึงการแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นการสะท้อนความคิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ นักคิดตลอดกาล และจากการสัมภาษณ์ นายวิโรจน์ ศรีโกคา (มณฑลนครชัยสาร. สัมภาษณ์. 2546) ได้กล่าวว่า การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจะทำให้ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนหนังสือได้ ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศชาติ

ดังจะเห็นได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่ได้พัฒนางานการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเฉพาะงานด้านการศึกษาระดับอ่านออกเขียนได้ มาเป็นการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (Functional Literacy) ซึ่งถือว่า การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จในสมัยก่อนหรือในปัจจุบันเหมาะสมและทันสมัยที่สุด เนื่องจากในหลักสูตรได้นำเนื้อหาจากทุกเรื่องมาบูรณาการเข้าด้วยกัน มีการฝึกปฏิบัติ และที่สำคัญคือเน้นการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะคิดวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์ รู้จักตนเองและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม หาวิธีแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้ผู้มีความสามารถพึ่งพาตนเอง สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดคือแนวคิดและปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ นั้นเอง

อนึ่ง ยังมีอีกงานหนึ่งที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ให้ความสำคัญและหยิบยกขึ้นมาพัฒนาใหม่ คือ “งานห้องสมุดประชาชน” ทั้งนี้เนื่องจาก บุญสม นาวานุเคราะห์ (2544 : 20) อดีตผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมมาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน ได้กล่าวว่า ห้องสมุดประชาชนสมัยนั้น ไม่ค่อยมีคนนิยมไปใช้เหมือนกับเป็นห้องเก็บหนังสือ อาจารย์ (ดร.โกวิท วรพิพัฒน์) จึงให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องช่วยกันคิด ช่วยกันพัฒนา ห้องสมุดกันใหม่ ให้มีหน้าตาสดใสขึ้น

มีคนไปใช้มากขึ้น พร้อมกันนี้อาจารย์พิจารณาเห็นว่า ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดและอำเภอ นั้นจะเอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชนในเมืองเท่านั้น ส่วนคนในชนบทที่ห่างไกลจะไม่ได้รับประโยชน์เลย ดังนั้น อาจารย์จึงจะได้ระดมความคิดจากบุคคลภายนอกให้มาช่วยกันคิดระบบที่จะกระจายข่าวสารข้อมูลไปสู่ท้องถิ่นในชนบทให้ชาวชนบทที่ห่างไกลมีโอกาสได้รับข้อมูลเช่นเดียวกับคนในเมือง แนวคิดเช่นนี้จึงเป็นที่มาของ “โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน”

...

ดังนั้น “ห้องสมุดประชาชน” จึงเป็นที่มาของ “โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

จากสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนไทยในเมืองและในชนบทแตกต่างกันมาก ประชาชนไทยในเมืองมีชีวิตความเป็นอยู่ก้าวหน้าทางวัตถุ ส่วนประชาชนที่อยู่ในชนบทจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีน้อยกว่าประชาชนในเมืองมาก ไม่ว่าในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การติดต่อสื่อสาร การบริหารด้านสุขภาพอนามัย ความสะดวกในการดำเนินชีวิต หรือความเป็นอยู่ในด้านอื่น ๆ ก็ตาม ทำให้เป็นคนไม่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน มักถูกปลุกปั่น หลอกลวงอยู่เสมอ

การจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นบริการหนังสือพิมพ์ให้ถึงมือประชาชนในหมู่บ้านทุกวัน เป็นวิธีสร้างระบบการป้อนข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ เข้าไปในหมู่บ้าน ช่วยให้ประชาชนทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองและความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่ประชาชน

โกวิท วรพิพัฒน์ (2514 : 32-34) เน้นว่า การศึกษานอกระบบ ไม่มีแบบการจัดที่แน่นอน อาจจัดเป็นชั้นเรียนหรือไม่ก็ได้ หลักสูตรและเวลาเรียน ก็เป็นไปตามความสามารถ ความต้องการและโอกาสของผู้เรียน สำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบไม่เป็นชั้นเรียน ประชาชนอาจฝึกหาความรู้ได้จากการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ... เท่าที่กระทรวงศึกษาธิการจัดบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน แบบไม่เป็นชั้นเรียน ขณะนี้มี ... ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน วิทยุส่งเสริมการศึกษา ... ซึ่งมีจุดหมายที่จะให้ประชาชนได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ให้เท่าทันกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ...

จากปรัชญา “คิดเป็น” อันเลื่องลือในวงการศึกษาทั้งในและต่างประเทศที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้คิดค้นและนำมาใช้ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น ส่งผลให้เกิดแนวคิดที่จะกระจายข่าวสารข้อมูลลงสู่หมู่บ้านในชนบทอย่างจริงจัง เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบ ได้รับรู้อย่างทันเหตุการณ์ จึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสื่อหลักในการกระจายข่าวสารข้อมูล เมื่อ 20 ปีเศษมาแล้ว ดังนั้น “โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” จึงได้เกิดขึ้น

กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ได้เริ่มดำเนินโครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ ประจำหมู่บ้านขึ้นในปีพุทธศักราช 2515 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะบริการหนังสือที่น่าสนใจแก่ ประชาชนในรูปหนังสือพิมพ์รายวัน ขั้นแรกได้ทำเป็นโครงการทดลองขึ้นที่จังหวัดลำปาง และ ขยายโครงการไปทุก ๆ จังหวัดของประเทศไทย โดยชุมชนเป็นผู้จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ ก่อสร้างและดูแลที่อ่านหนังสือพิมพ์ (จิรายุ ดาศรี. 2519 : 29-30)

ดังที่ เรวัณณ์ สุธรรม (2544 : 65-67) อดีตรองอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ กล่าวไว้ว่า ประมาณเดือนตุลาคม 2514 หัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา (ดร. โกวิท วรพิพัฒน์) พร้อมด้วยผู้แทน World Education ได้ประชุมครูใหญ่ ผู้ใหญ่บ้าน ศึกษาธิการ อำเภอกะลา และคณะศึกษานิเทศก์จังหวัดลำปาง... ซึ่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ กล่าวว่า “ขณะนี้การจัดการศึกษาของเรามีปัญหาว่า นักเรียนจบจากระดับประถมศึกษาไปแล้วประมาณ 8-10 ปี ลืมหนังสือเกือบร้อยละ 50 เท่ากับเราจัดการศึกษาสูญเปล่า เสียงบประมาณเป็นจำนวนมาก...เพราะขาดแคลนหนังสือในชนบทควรหาหนังสือให้ชาวบ้านอ่านกัน ก็จะมีแต่หนังสือพิมพ์ เท่านั้น ...อ่านหนังสือพิมพ์แล้วยังคงสภาพการอ่าน สร้างนิสัยรักการอ่าน ... ได้รับรู้เหตุการณ์ ต่างๆ ... รับรู้ข้อมูลที่จะนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิต ... ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสารก็นำลงทุนโดยการ จัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านขึ้นมา หมู่บ้านของอำเภอกะลา จังหวัดลำปาง จำนวน 75 หมู่บ้าน หมู่บ้านหนึ่งควรได้รับ 3 ฉบับ เพื่อชาวบ้านจะได้รับข้อมูลหลายๆ ด้าน ...”

อนึ่ง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังได้เสริมว่า “ต้องการเห็นระบบหนังสือพิมพ์เข้าหมู่บ้าน ทุกเข้า ทุกวันอย่างต่อเนื่อง ... มีนิสัยรักการอ่าน ... ระยะแรกขอให้หนังสือพิมพ์เป็นของชาวบ้าน ... ต้องดูแลรักษาเอง หากมีการก่อสร้างที่อ่านฯ ... จะไปอยู่ที่ไหนก็ได้ จะเป็นร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านกาแฟ บ้านผู้ใหญ่ โรงเรียน วัด ได้ทั้งนั้น ขอให้เป็นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปอ่านได้สะดวก เจ้าของสถานที่ยินดีให้ใช้และดูแล”

หลังจากการประชุมเสร็จสิ้นลง ในวันรุ่งขึ้นหนังสือจำนวน 3 ฉบับ เข้าหมู่บ้านทั้ง 75 หมู่บ้าน ของอำเภอกะลา จังหวัดลำปาง โดยผู้ใหญ่บ้าน ครู ได้ดำเนินการ และจังหวัดก็จัด หน่วยเคลื่อนที่มีหนังสือเข้าไปเสริม บางแห่งก็จะมีการต่อไฟฟ้าให้อ่านหนังสือเวลากลางคืน สาเหตุนี้เองจะเห็นได้ว่า ที่อ่านหนังสือพิมพ์จึงเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชาวบ้าน ตั้งแต่นั้นมา

ดังนั้น “โครงการจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” ได้เกิดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ (โกวิท วรพิพัฒน์. 2527 : 51) คือ

1. เพื่อให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารและความรู้ต่างๆ
2. เพื่อส่งเสริมการอ่าน และป้องกันการลืมหนังสือ
3. เพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ประชาชน

นอกจากนี้ องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดสัมมนาการศึกษาผู้ใหญ่ที่กรุงเทพฯ (จิรายุ ดาศรี 2519 : 22; อ้างอิงจาก UNESCO.1974:11) มีรายงานว่า เราสามารถนำเอา

สื่อมวลชน ซึ่งรวมทั้งหนังสือพิมพ์ด้วย มาใช้ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ได้หลายทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษาต่อเนื่องจากที่ได้อ่านออกเขียนได้แล้ว คงให้อ่านออกเขียนได้ต่อไป ...

จิรายุ ดาศรี (2519 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า “ประโยชน์ของสื่อด้านสิ่งพิมพ์นั้นขึ้นอยู่กับ การรู้หนังสือของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ข่าวสารที่ส่งเข้าไปอาจมีคนเกรงว่าจะได้ผลเฉพาะกับ คนที่รู้หนังสือ แต่สำหรับประเทศไทยซึ่งมีอัตราการรู้หนังสือมากกว่า 80% ข้อจำกัดด้านนี้จึงมีน้อย ยิ่งไปกว่านั้น การบอกเล่าระหว่างบุคคลก็มีส่วนทำให้ข่าวในหมู่บ้านแพร่กระจายได้มาก เช่น คน ที่อ่านหนังสือพิมพ์เพียงคนเดียวอาจทำให้ข่าวแพร่กระจายไปทั่วถึงคนอื่น ๆ ได้ 2-4 คน และ การมีหนังสืออ่านทำให้ลืมหนังสือน้อยลง ...” เช่นเดียวกับกรมสามัญศึกษา(โกวิท วรพิพัฒน์. 2537 : 49 ; อ้างอิงจากกรมสามัญศึกษา. 2518) กล่าวไว้ว่า ข่าวหนังสือพิมพ์บางเรื่องบางตอน จะมีการอ่าน ... บางครั้ง ไม่ต้องอ่านทุกตัว หรือเพียงแต่ดูรูป ก็เข้าใจ อนึ่งหนังสือพิมพ์มักจะมี การรายงานข่าวหรือมีเรื่องที่น่าสนใจที่ผู้อ่านจะต้องคอยติดตามอ่าน ทำให้เกิดนิสัยรักการอ่านขึ้น ได้”

ขณะเดียวกัน ได้มีผู้ไปดูงานทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด ตลอดจนมีการเรียกร้อง ให้มีการขยายที่อ่านหนังสือพิมพ์ให้ทั่วจังหวัดลำปาง และจังหวัดอื่นๆ และในที่สุด ความคิดนี้ ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากติดขัดเกี่ยวกับระเบียบของทางราชการ และในปีพุทธศักราช 2517 กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 : 47-48) ได้จัด ประชุมสัมมนาเจ้าหน้าที่กำหนดแนวทางปรับปรุงวิธีการจัดตั้งที่อ่านใหม่ โดยร่วมกันสร้าง เกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของที่อ่านหนังสือพิมพ์ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงที่อ่านที่ตั้งไว้ เดิมตั้งแต่ พ.ศ. 2515 จำนวน 854 แห่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 ชื่อที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ตามระเบียบการจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2515 จึงยกเลิกเปลี่ยนมาเป็นชื่อ “ที่ อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน” ตั้งแต่วันที่ 23 กรกฎาคม 2524 เป็นต้นมา ทั้งนี้ที่อ่านหนังสือ ประจำหมู่บ้านไม่เพียงแต่เป็นที่อ่านหนังสือเท่านั้น แต่ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่ดีจะต้อง เป็นศูนย์รวมข่าวสารข้อมูลของหมู่บ้านอีกด้วย

โกวิท วรพิพัฒน์ (2527 : 6) กล่าวว่า “หน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านหนังสือประจำ หมู่บ้าน คือ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ซึ่งต่อมาในปี 2522 ได้ยกฐานะเป็นกรมการ ศึกษาออกโรงเรียน และได้โอนงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้อยู่ในความดูแลของกรมการ ศึกษาออกโรงเรียน

อนึ่ง จากการประเมินผล “โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นโครงการที่ เริ่มต้นดำเนินการในปี 2514 ปรากฏว่า โครงการดังกล่าวได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางแก่ ชาวชนบท ดังนั้นในปี 2515 โครงการนี้จึงเริ่มขยายการจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ออกไปในทุกจังหวัด จนในปี 2526 มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 9,513 แห่ง (โกวิท วรพิพัฒน์. 2527 : 53) และในปัจจุบันมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 35,442 แห่ง คือ ประเภทวารสาร

5,788 แห่ง ประเภทหนังสือพิมพ์ 29,654 แห่ง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2545 : 71) ดังข้อมูลในภาคผนวก จ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้มีอุดมการณ์ ในการที่จะปลูกฝังการเรียนรู้ให้กับประชาชนทุกคน ในทุกท้องถิ่น ทุกภูมิภาค ได้รับรู้ข่าวสาร เหตุการณ์บ้านเมือง เพื่อทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ ของโลก ถึงแม้จะไม่มีโอกาสได้ศึกษาในระบบโรงเรียนก็ตาม ดังเห็นได้จากการที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความจำเป็นของการมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในการพัฒนาประชากร” ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนและเป็น นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 26 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2526 – 2527 โดยมีวัตถุประสงค์ทั่วไปเพื่อวิเคราะห์ความจำเป็นและบทบาทของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ในระบบการศึกษาและในการพัฒนาประชากร และแสวงหาแนวทางพัฒนาปรับปรุงต่อไป (โกวิท วรพิพัฒน์. 2527 : 3) ทั้งยังได้สรุปไว้ว่า กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านขึ้น โดยประสงค์จะให้ เป็นแหล่งข่าวสารข้อมูล ในการที่ประชาชนแต่ละหมู่บ้านได้ใช้ในการประกอบการตัดสินใจในการดำรงชีวิต ให้ประชาชนเป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์ ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากการรู้หนังสือ อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต และโดยเฉพาะ เพื่อป้องกันการสูญเปล่า เพราะการลืมนหนังสือของผู้จบการศึกษาระดับต่างๆ และโกวิท วรพิพัฒน์ (2527 : บทคัดย่อ) พบว่าในช่วงระยะเวลา 13 ปี ได้มีการขยายการจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านขึ้น 9,537 แห่ง แม้ว่าจะเป็นอัตราเพิ่มที่สูง แต่หากคิดเป็นสัดส่วนของหมู่บ้านในประเทศไทยจะเป็นเพียงร้อยละ 17 ของหมู่บ้านทั้งหมด

สรุปได้ว่า การจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เริ่มดำเนินการพุทธศักราช 2515 มีวัตถุประสงค์เพื่อการให้บริการด้านข้อมูลและข่าวสารแก่ประชาชนให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ ช่วยส่งเสริมและป้องกันการลืมนหนังสือ ช่วยสร้างนิสัยรักการอ่านแก่ประชาชน การดำเนินงานอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในหมู่บ้านช่วยดูแล โดยตั้งเป็นคณะกรรมการเพื่อจัดสร้าง ดูแลการให้บริการและพัฒนาที่อ่านหนังสือให้ดียิ่งๆ ขึ้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดซื้อหนังสือพิมพ์รายวันให้วันละ 2 ฉบับ

ปัจจุบันก็เป็นที่ยอมรับแล้วว่า “โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานในเรื่องของการกระจายข่าวสารข้อมูลไปสู่ประชาชนในชนบท ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ที่ข่าวสารข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกๆ คน ทั้งในเมืองและชนบท เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาประเทศชาติสืบต่อไป ดังมาตรา 63 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่ว่า “รัฐต้องจัดสรร... และการสื่อสารในรูปอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ...”

นอกจากนี้ “โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” จึงกลายมาเป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้และแหล่งความรู้ประจำหมู่บ้านต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 25 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่ว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน... แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่น...”

อย่างไรก็ตาม ผลงานที่เกิดขึ้นได้นี้ มาจากแนวคิดที่มาจากปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนที่ได้รับความรู้ที่เป็นปัจจุบันรู้ทันต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นการเสริมสร้างคนให้มีประสิทธิภาพ อันเป็นพื้นฐานของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทำให้ไม่เกิดความแปลกแยกระหว่างคนในชนบทและคนในเมือง ทั้งยังเป็นการลงทุนน้อยที่สุดแต่ได้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ซึ่งหนังสือพิมพ์เป็นสิ่งที่หาอ่านได้ง่ายและมีราคาถูก หากเทียบกับหนังสืออื่น ๆ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นแหล่งศึกษานอกระบบอย่างต่อเนื่อง เช่น คนที่อ่านออกเขียนได้ สามารถอ่านหัวข้อสำคัญ ๆ ได้เข้าใจหรืออาจไม่เข้าใจทุกเรื่อง แต่อ่านข่าวที่ตนสนใจได้ เป็นผลให้ประชาชนของประเทศ คิดเป็น ทำเป็น มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม สามารถดำรงชีวิตได้ดี

อนึ่งเราอาจถือได้ว่า หนังสือพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเปรียบเสมือนเป็นผู้รายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้ความรู้หลายด้าน ผู้อ่านจะติดตามข่าวคราว ทำให้คนมองกว้างและทันสมัย และเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ของคนในหมู่บ้านนั้น ๆ ทำให้เกิดความเชื่อมโยงใกล้ชิดผูกพัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศชาติเช่นเดียวกับการสัมพันธบุคคลต่าง ๆ ในภาคผนวก ก.

ดังนั้น โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือ และประสานสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นประชาชนในหมู่บ้านนั้น ๆ หรือคนในภาครัฐบาลที่ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างจริงจังและบริสุทธิ์ใจ เป็นสิ่งสำคัญ

โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : 3-4) ได้รวบรวมไว้ สรุปได้ว่า การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือในประเทศไทย ได้มีขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 2483 หลังจากที่กระทรวงมหาดไทยได้ทำการสำรวจสำมะโนประชากร และผลปรากฏว่ามีประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 10 ล้านคน เป็นผู้ไม่รู้หนังสือถึง 6.8 ล้านคน หรือร้อยละ 68.8 รัฐบาลจึงเร่งรณรงค์ให้มีผู้รู้หนังสือโดยแถลงเชิงนโยบายต่อผู้แทนสภาผู้แทนราษฎรว่า “จะจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือได้รับการศึกษาจนสามารถอ่านออกเขียนได้ และรู้หน้าที่พลเมืองดีด้วยโดยการดำเนินงานมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการรู้หนังสือ

มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ มีการระดมสรรพกำลังจากหน่วยงานต่างๆ มีการออกพระราชกำหนดส่งเสริมการรู้หนังสือตลอดจนมาตรการอื่นๆ เช่น การไม่รับผู้ไม่รู้หนังสือเข้ารับราชการ หรือทำการอุปสมบท เป็นต้น จากความพยายามในการลดอัตราผู้ไม่รู้หนังสือในช่วง 10 ปี ปรากฏว่ามีผู้ไม่รู้หนังสือเหลือเป็น ร้อยละ 46.2 ในปี พ.ศ.2490 นับตั้งแต่ พ.ศ.2490 เป็นต้นมา รัฐบาลก็ยังให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาคือการไม่รู้หนังสือ และภาพพจน์ผู้ไม่รู้หนังสือก็ลดลงตามลำดับ ในปี พ.ศ.2525 รัฐบาลได้ประกาศเป็นนโยบายที่จะลดอัตราผู้ไม่รู้หนังสือที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ซึ่งมีประมาณ ร้อยละ 14.5 ให้เหลือร้อยละ 10.5 ในช่วงระยะเวลา 5 ปี (2525-2529) โดยมอบให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินการ

ดังนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียน (ปารณิศร สิริธิดำรง. 2544 : 91 – 92) โดยกลุ่มนักคิดระดับบริหารได้ช่วยกันหาวิธีซึ่งสรุปได้ว่า “เมื่องานนี้เป็นงานใหญ่ระดับชาติ กระทรวงศึกษาธิการจะทำตามลำพังไม่ได้ ต้องเชิญชวนประชาชนที่รู้หนังสือและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาช่วย แต่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะใช้วิธีใด ระหว่างการเน้นเฉพาะการอ่าน เขียน ซึ่งทำได้อย่างกว้างขวาง หรือ ยึดปรัชญาเดิมที่เน้นการสอนให้คน “คิดเป็น” (Khit Pen) ที่มีความสมบูรณ์แบบ แต่ทำให้ขยายงานอย่างกว้างขวางได้ยากและต้องลงทุนสูง” จนกระทั่ง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ผู้ริเริ่มแนวคิด เรื่อง “คิดเป็น” (Khit Pen) ได้เริ่มจับงานด้านการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย โดยเข้ารับตำแหน่งอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อพุทธศักราช 2525 การลดอัตราการไม่รู้หนังสือของประชากรวัย 10 ปีขึ้นไป ได้ถูกนำมาพิจารณาอย่างจริงจัง และได้ข้อตกลงว่า การลดอัตราการไม่รู้หนังสือดังกล่าว สามารถทำได้ควบคู่ไปกับ “โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ” ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์แบบ ถือเป็นการให้บริการแบบ Do all for some (คือให้บริการคนส่วนน้อย) ขณะที่การรณรงค์ให้อาสาสมัครชาวบ้านช่วยกันสอนคนในครอบครัว ในชุมชนให้พออ่านออกเขียนได้ ถือเป็นการบริการแบบ Do some for all (คือเป็นการให้บริการคนส่วนใหญ่) ดังนั้น “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ” จึงเกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการรณรงค์ ครั้งที่ 2 ในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้นำโครงการนี้เสนอต่อกระทรวงศึกษาธิการ และนำไปหารือต่อผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งก็เห็นด้วยกับนโยบายนี้ แม้จะยังไม่แน่ใจว่าจะทำได้จริงหรือไม่กับแนวคิด “การรณรงค์เพื่อขจัดการไม่รู้หนังสือ” แต่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ให้คำตอบว่า “ถ้ารัฐพร้อมที่จะลงทุนเพื่อหาสิ่งพิมพ์ที่เป็นประโยชน์ให้ประชาชนได้อ่านแล้ว พวกเราก็พร้อมที่จะรณรงค์ให้ประชาชนได้รู้หนังสือเพิ่มมากขึ้น” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจจริงในการทำงานถึงแม้จะมีอุปสรรคหรือไม่ก็ตาม เช่นเดียวกับสุนทร สุนันท์ชัย (2537 : 85) อธิบดีรองอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่กล่าวไว้ว่า การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติเป็นงานที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ดำเนินการในระหว่างเป็นอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นงานที่ยากลำบาก

ที่สุด เพราะต้องประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรอื่น ๆ รอบด้าน แต่ท่านก็สามารถทำได้สำเร็จเป็นอย่างดี เพราะ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่ทำอะไรแล้วไม่ท้อถอย มีความตั้งใจแน่วแน่ และทุ่มเทให้กับงานอย่างเต็มที่

ดังนั้น “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ” จึงเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมและใช้คำย่อว่า “ครช.” โดยมีเป้าหมายที่สำคัญที่สุด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538 : 4-5) คือเพื่อลดอัตราการไม่รู้หนังสือในกลุ่มประชากรที่มีอายุ 14 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปถึง 50 ปี ที่ไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และอ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตและแสวงหาความรู้ต่อไป โดยอาศัยการระดมสรรพกำลังจากภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชนอย่างเข้มข้น รวมทั้งอาสาสมัครครบทุกรูปแบบ โดยทำงานไม่มีค่าตอบแทน และเป้าหมายการดำเนินงานปีงบประมาณ 2526 ทดลองในพื้นที่ 8 จังหวัด ปี 2527 ดำเนินการใน 16 จังหวัด ปี 2529 ดำเนินการใน 35 จังหวัด และในปี 2530 ดำเนินการทุกจังหวัดของประเทศ จนในที่สุดมีกลุ่มเป้าหมาย 73 จังหวัดที่ต้องรณรงค์ จำนวน 673,497 คน และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2545 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ทำการสำรวจผู้ไม่รู้หนังสือที่มีอายุ 14-50 ปี โดยจำแนกตามภาคปรากฏว่ามีผู้ไม่รู้หนังสือ รวมทั้งสิ้น 480,633 คน

ตาราง 4 จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ อายุ 14-50 ปี จำแนกตามภาค

ภาค	จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ (คน) อายุ 14-50 ปี
เหนือ	255,065
ตะวันออกเฉียงเหนือ	100,182
กลาง	28,378
ใต้	78,145
ตะวันออก	7,431
เฉพาะกรุงเทพมหานคร	11,432
รวม	480,633

ที่มา: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.(2545).สถิติกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปีงบประมาณ พ.ศ.2545. หน้า 60. กรุงเทพฯ: กรมฯ. อัดสำเนา.

จากตารางจะเห็นได้ว่า จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือในปีงบประมาณ 2545 รวมทุกภาคทั่วประเทศ มีจำนวน 480,633 คน และเมื่อเทียบกับกลุ่มเป้าหมาย 73 จังหวัดที่ต้องรณรงค์จำนวน

673,497 คน นับว่าเป็นการรณรงค์ที่ประสบความสำเร็จ สามารถที่จะลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือได้จำนวน 192,864 คน

อนึ่ง ในการดำเนินการในโครงการนี้จะไม่กำหนดรูปแบบที่แน่นอน แต่ต้องมีผู้เรียน ผู้ประสานงานและอาสาสมัครช่วยสอน ซึ่งยินดีสอนโดยไม่ต้องการรับค่าตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น และโครงการนี้ได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชาติและระดับปฏิบัติการ ทั้งนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดทำแบบเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอน 2 เล่ม โดยมีเนื้อหาเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวผู้เรียน ปัญหาที่พบในประจำวัน การทำมาหากิน สุขภาพ และอาชีพต่างๆ จากนั้นจะมีแบบทดสอบที่เรียกว่า “แบบทดสอบวัดการรู้หนังสือทั้งทางด้านการอ่านและการเขียน” เมื่อผู้เรียนผ่านการทดสอบแล้ว จะได้ “ใบรับรองการรู้หนังสือ”

“โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ” จะประสบความสำเร็จไม่ได้ หากขาดการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนหลักการที่เชิญชวนให้ผู้อ่านออกเขียนได้มาช่วยสอน ซึ่งถือเป็นหัวใจของโครงการนี้ (ปราณีตร สิริธิดารัง. 2544 : 93) เช่นเดียวกับจากการสัมภาษณ์นายชาติชาติตรี โยสีดา (มันทนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) อธิบดีกรมการศึกษานอก โรงเรียน ได้กล่าวว่า “...เป็นการแก้ปัญหาาร่วมกันของคนไทยทั้งประเทศ โดยการร่วมมือกันและขอร้องให้คนในหมู่บ้านที่อ่านออกเขียนได้ ช่วยสอนผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ โดยไม่ต้องจ้างครูสอน ...”

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า การทำงานของโครงการนี้ผู้ปฏิบัติงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ล้วนแต่ทำงานด้วยความศรัทธา ความจริงใจ ที่จะให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และเป็นประโยชน์ อันสืบเนื่องมาจากความมุ่งมั่น ความตั้งใจ ตลอดจนได้รับแรงจูงใจจากผู้บังคับบัญชา คือ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่ได้ให้ข้อเตือนใจไว้ว่า “หากโครงการนี้ประสบความสำเร็จอยู่บ้างก็ต้องถือว่าเป็นผลจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในชาติ แต่ถ้าโครงการนี้ล้มเหลวในเรื่องใดๆ ก็ตาม เราไม่มีสิทธิโทษใคร ต้องถือเป็นความบกพร่องของพวกเราเองที่ไม่สามารถสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้ร่วมปฏิบัติงานและประชาชนอย่างได้ผล” นอกจากนี้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังให้ข้อคิดกับผู้ปฏิบัติงานในโครงการนี้ว่า “ให้ตั้งใจทำงานด้วยความศรัทธา ด้วยความจริงใจ ที่จะให้งานที่เรามั่นใจว่าเป็นประโยชน์ต่อประชาชนนั้นลุล่วงไปได้ด้วยดี” (ปราณีตร สิริธิดารัง. 2544 : 95-96) และจากการสัมภาษณ์ ดร.ทองอยู่ แก้วไทรสะ (มันทนาภรณ์ ไชยสาร. สัมภาษณ์. 2546) รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ ... เป็นโครงการที่เอื้อประโยชน์หลายอย่าง ๑ ... เกิดความรักความผูกพัน เอื้ออาทร ... ช่วยเหลือกัน ...”

จากผลการดำเนินโครงการ ตั้งแต่ตุลาคม 2526 จนถึง 31 พฤษภาคม 2531 ปรากฏดังนี้ (ปราณีตร สิริธิดารัง. 2544 : 96-98)

1. ผู้เข้าร่วมโครงการและพื้นที่ดำเนินการ

ผู้เรียนในโครงการ จำนวน 583,810 คน คิดเป็น 86.66%

ผู้เรียนผ่านการทดสอบ จำนวน 532,103 คน คิดเป็น 79.01%

พื้นที่ให้บริการผู้ไม่รู้หนังสือตามเป้าหมาย จำนวน 616 อำเภอ ใน 54 จังหวัด
ยังเหลืออีก 98 อำเภอ ใน 19 จังหวัด

2. มีการพัฒนาระบบข่าวสารข้อมูลในชุมชนและการกระจายหนังสือสู่ชนบทอย่างกว้างขวาง ได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านเพิ่มจาก 8,100 แห่ง ในปี 2526 เป็น 27,919 แห่ง ในปี 2530 รับผิดชอบหนังสือสู่ชนบท จำนวน 16,627,811 เล่ม ในระหว่างปี 2526-2530 เดิมปีละ 200,000 เล่ม มีการผลิตและเผยแพร่เอกสารเสริมสำหรับผู้เริ่มอ่านจากส่วนกลาง จำนวน 48 เรื่อง จำนวน 2,900,000 เล่ม มีการเริ่มโครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตปี 2530 16 จังหวัด มีการริเริ่มผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เหมาะสมกับชาวชนบทในจังหวัดต่างๆ โดยประเทศแคนาดาให้ความสนับสนุนกระดาษเป็นมูลค่า 50 ล้านบาท

3. การประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทำให้โครงการก้าวหน้าไปเป็นลำดับ โครงการนี้นับเป็นตัวอย่างในการระดมสรรพกำลังเพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือ องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติและองค์การศึกษาโลกประกาศยกย่องให้ “ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประสบผลสำเร็จในการระดมสรรพกำลังส่งเสริมการรู้หนังสือ” และได้รับรางวัล “นอมา” (Noma) ซึ่งรางวัลนี้ตั้งขึ้นปี 2523 โดยนายโชอิชิ นอมา (Shoishi Noma) ชาวญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประธานบริษัทโคดันซ่า (Kodansha) โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ “ให้การสนับสนุนและส่งเสริมความพยายามที่จะขจัดการไม่รู้หนังสือทั่วโลก” เช่นเดียวกับการรู้หนังสือของชุมชนชาวเขาที่เริ่มใช้ภาษาไทยในการพูดและติดต่อสื่อสารมากขึ้น ปัจจุบันเด็กและเยาวชนชาวเขาส่วนใหญ่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ ซึ่ง จุฑามาศ ราชประสิทธิ์ (2544 : 14 -16) ได้ระบุว่า จากการสำรวจสถานะบุคคลบนพื้นที่สูงในช่วงปี พ.ศ.2543-2544 พบว่า “เยาวชนชาวเขาของเผ่า อาข่า ลีซู และลาหู่ ที่สามารถอ่าน เขียน พูด ฟัง ภาษาไทยได้คล่องแคล่ว มาช่วยทำงานอาสาสมัคร...ร่วมกับหน่วยงานปกครอง สร้างให้เกิดประโยชน์ต่อพี่น้องชนเผ่าเป็นจำนวนมาก เยาวชนชาวเขาเริ่มก้าวมาเป็นนักพัฒนา...สร้างให้เกิดงานพัฒนาชุมชนชาวเขา...การรู้หนังสือต้องนำมาซึ่งความสมดุลย์ของจิตวิญญาณ และความปรารถนาของมนุษย์ที่จะอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในขณะที่เดียวกับที่นำไปสู่สังคมแห่งการติดต่อสื่อสารในโลก...”

อนึ่ง นพดล เจนอักษร (2537 : 101) ได้กล่าวไว้ว่า โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ เป็นการพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ตลอดจนมีนิสัยรักการอ่านของประชาชน โดยการให้ประชาชนในชุมชนเดียวกันเป็นผู้ร่วมดำเนินการให้ความรู้แก่เพื่อนบ้าน โครงการนี้สามารถลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือตามบัญชีสำรวจได้ทั้งหมด ทำให้องค์การยูเนสโกให้ความสนใจ และให้รางวัลแก่ประเทศไทยที่ริเริ่มโครงการนี้ นับเป็นเกียรติประวัติแก่วงการการศึกษาของประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง

ดังจะเห็นได้ว่า “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ” เป็นกิจกรรมหนึ่งทางการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อการเร่งรัดให้ประชาชนคนไทยที่ยังอ่าน-เขียนภาษาไทยไม่ได้ ได้มีโอกาสทางการศึกษา คืออ่าน-เขียนภาษาไทยได้ เพื่อเป็นการตระหนักถึงความสำคัญของการรู้หนังสือ นับเป็นภารกิจหลักของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จะชดเชยโอกาสให้ประชาชนที่จะได้รับการศึกษาต่อเนื่องอย่างมีคุณภาพ มีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่ากับผู้ที่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน

นอกจากนี้ ผลที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการอ่านออกเขียนได้ ยังเป็นผลให้คนในประเทศรักสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเป็นการแสดงถึงความเป็นคนไทยอย่างแท้จริง ที่ได้สืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงามมาโดยตลอด อันจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาตนเอง ชุมชน หมู่บ้าน รวมถึงความมั่นคงของประเทศชาติ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : ช - ช) ได้สรุปถึง การที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในชนบทห่างไกลทั่วทุกภาคของประเทศ พระองค์ทรงพบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่มีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ดีเท่าที่ควรเนื่องจากขาดความรู้ในการอ่านเขียนหนังสือ หลายครั้งที่ตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแปรพระราชฐานในภาคต่างๆ พระองค์จะทรงหาเวลาว่างเยี่ยมราษฎรและทรงสอนหนังสือให้แก่ผู้ไม่รู้หนังสือเสมอๆ ทรงกระตุ้นและส่งเสริมให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญของการรู้หนังสือและร่วมกันแก้ไขปัญหานี้

โดยเฉพาะในเดือนมกราคม ปี 2533 กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้เป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมสมัชชาสากลว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ครั้งที่ 4 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนามากกว่า 500 คน จาก 102 ประเทศ และได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดการประชุมในโอกาสแห่งการประกาศปีสากลแห่งการรู้หนังสือขององค์การสหประชาชาติ (ปี ค.ศ.1990) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อรณรงค์การรู้หนังสือของปวงชนให้สำเร็จทั่วโลกภายในปี พ.ศ.2543 (ปี ค.ศ.2000) ทั้งนี้ เพราะเห็นว่าการรู้หนังสือเป็นปฏิญญาสากลข้อหนึ่งที่ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ตกลงกันไว้ ในโอกาสนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชทานปณิธานและลายพระหัตถ์แก่ที่ประชุม ซึ่งเป็นผู้แทนจากประเทศต่างๆ ทั่วโลกว่า

“ร่วมกันทำให้ชาวโลกอ่านออกเขียนได้” (Let's join in making a literate world) ซึ่งข้อความดังกล่าวเป็นที่ประทับใจของสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมเป็นอย่างมากและผู้แทนของประเทศต่างๆ ได้นำพระราชดำรัสและลายพระหัตถ์ของพระองค์ไปเป็นแนวทางในการรณรงค์การรู้หนังสือในหลายประเทศ ในการประชุมดังกล่าวทรงมีพระราชดำรัสในการเปิดประชุมตอนหนึ่งว่า“...การรู้หนังสือเป็นความจำเป็นสำหรับทุกชาติที่กำลังพัฒนาตลอดจนเป็นกิจกรรมที่ต้องร่วมมือกันส่งเสริมให้บรรลุผลให้ได้ ถ้าปราศจากพื้นฐานการรู้หนังสือของประชาชนในประเทศ

แล้ว ความพยายามในการดำเนินการพัฒนาคลังไร้ผล การรู้หนังสือเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายอันสูงสุด...”

ผลจากการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้มีมติประการหนึ่งว่า ให้ประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมกลับไปดำเนินกิจกรรมบรรณสัญจร (Book Voyage) คือ การจัดทำสมุดเพื่อให้ประชาชนของแต่ละประเทศและผู้เกี่ยวข้องกับการรณรงค์การรู้หนังสือ โดยเฉพาะประชาชนผู้เพิ่งสามารถอ่านออกเขียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรู้หนังสือ เพื่อส่งผ่านให้องค์การยูเนสโกแปลเป็น 5 ภาษา

ประเทศไทยโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนก็ได้จัดกิจกรรม “บรรณสัญจร” โดยจัดทำสมุดที่มีลายพระหัตถ์ที่ว่า “ร่วมกันทำให้ชาวโลกอ่านออกเขียนได้” จัดขบวนรถแห่นำสมุดทั้ง 5 เล่ม ส่งไปยังภาคต่างๆ ส่งต่อให้ผู้ว่าราชการ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ทุกจังหวัดร่วมกันเขียนข้อความแสดงความคิดเห็นต่อการรู้หนังสือ

นับได้ว่า “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ” เป็นโครงการที่ยิ่งใหญ่ ประสบความสำเร็จ และได้รับเกียรติจากผู้ใหญ่ในบ้านเมือง อาทิเช่น ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ในสมัยนั้น มาเป็นประธานในการมอบโล่เกียรติคุณให้จังหวัดและอำเภอที่ผ่านการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ ณ ดึกสันต์ไมตรี ทำเนียบรัฐบาลทุกครั้งและทุกปีจนสิ้นสุดโครงการ

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ” เริ่มดำเนินการเป็นรูปธรรมในสมัยที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยอาศัยแนวคิดของปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) ที่ลือเลื่องไปทั่วโลก ซึ่งได้รับการตอบสนองอย่างดีเยี่ยมจากทุกหน่วยงานและเป็นที่สนใจของประชาชน ดังที่บทสัมภาษณ์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ (2527 : ม.ป.น.) ที่ว่า “...ยูเนสโกรายงานว่าในโลกนี้มีคนไม่รู้หนังสือประมาณ 811 ล้านคน...ประเทศไทยได้พยายามรณรงค์ให้คนรู้หนังสือตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม...ปีหนึ่งๆ ประมาณห้าหมื่นคน จากคนไม่รู้หนังสือทั่วประเทศประมาณ 3-4 ล้านคน...แต่จะปล่อยคนอีกนับล้านไว้ได้อย่างไร...ถามว่ารณรงค์ให้คนอ่านออกเขียนได้แล้วปากท้องหายหิวหรือไม่...เราพยายามหารูปแบบที่คนเรียนไม่ต้องเสียเวลาทำมาหากิน...บุคคลที่อ่านหนังสือออก ชีวิตเขาจะเปลี่ยนไป...เรื่องนี้เป็นสิ่งจำเป็น...”

แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จะย้ายไปดำรงตำแหน่งที่หน่วยงานอื่น ก่อนที่ “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ” จะสิ้นสุดลง แต่ทุกคนก็ยังปฏิบัติหน้าที่โดยยึดมั่นในข้อเตือนใจของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ โดยตลอดเสมอมา ทั้งนี้สืบเนื่องจากการที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่ตั้งใจทุ่มเท ตลอดจนรับผิดชอบในงาน ตลอดจนความคิดใหม่ๆ รวมทั้งความเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่เฉพาะแต่ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนเท่านั้น ยังรวมถึงหน่วยงานอื่นๆ อีกด้วย

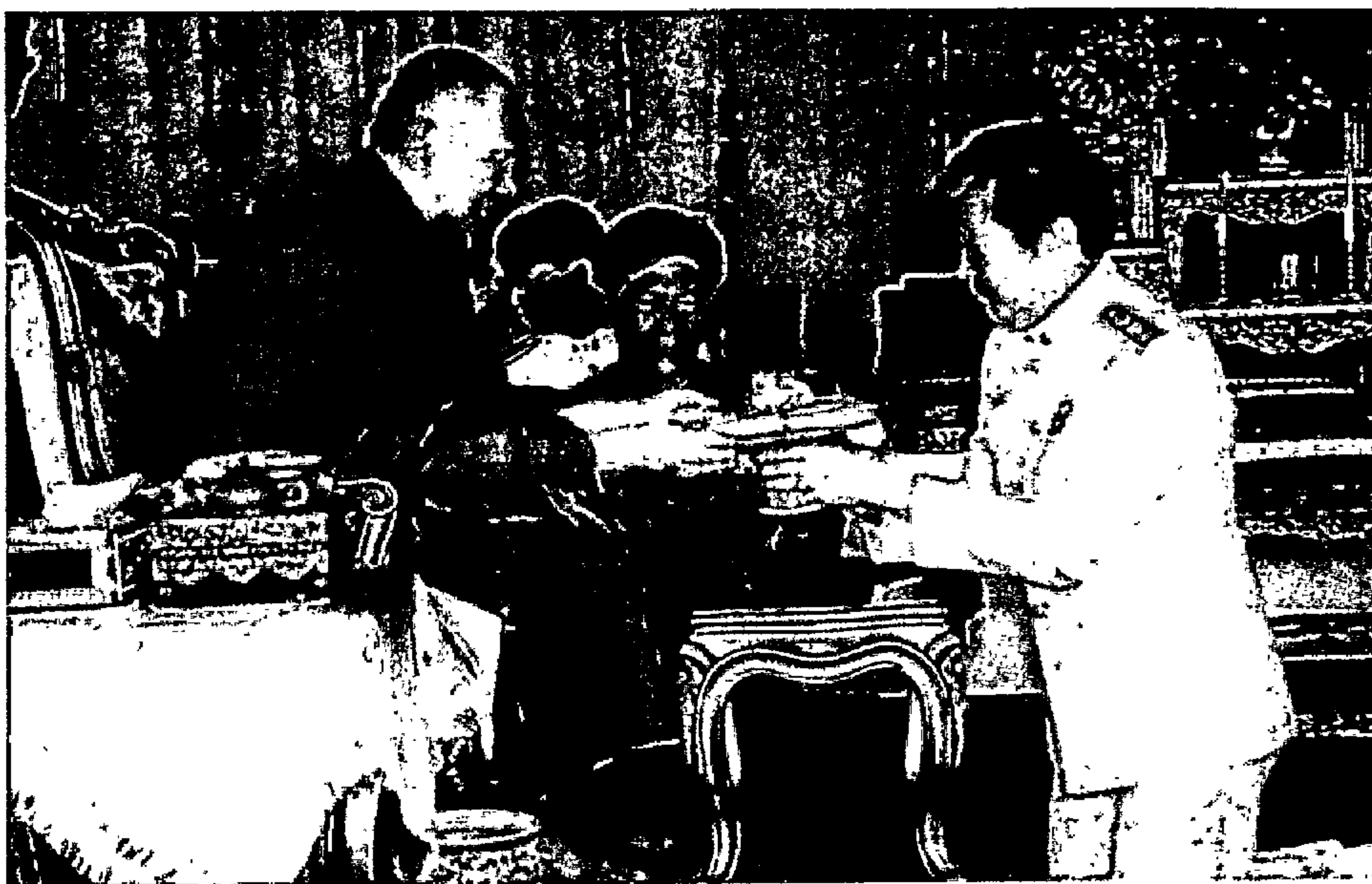
จากที่ได้กล่าวถึงผลงานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ทั้ง 3 โครงการมาแล้ว จะมองเห็นได้ว่า ผลงานต่างๆ นั้นเกิดจากแนวคิด ประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิต ตลอดจนการนำทฤษฎีในการสร้างสรรค์งาน ไม่ว่าจะลำบากแสนยากมากเท่าใดก็ตาม ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จะสามารถกระทำได้อย่างยอดเยี่ยม โดย “พลิกสถานการณ์จากจุดด้อยให้เป็นจุดเด่น” โดยทำอะไรทำอย่างจริงจัง มุ่งมั่น สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม และเป็นผู้มีจิตใจเปิดกว้างให้กับทุกคน ได้มีโอกาสสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองเป็นสำคัญ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบ ตลอดจนความเป็นกันเอง ทำให้ผู้ร่วมงานทำงานด้วยความสบายใจ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความห่วงใยในการจัดการศึกษาของชาติเป็นที่สุด ดังที่มีผู้ขนานนามว่า “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ คือสุภาพบุรุษทางการศึกษา” นอกจากนี้ ยังมีผลงานอีกมากมาย ทั้งที่เป็นผลงานที่ปรับปรุงจากงานเดิมที่เคยปฏิบัติมาแล้ว และผลงานที่เกิดขึ้นใหม่ อันเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการขยายงานจาก “กองการศึกษาผู้ใหญ่” จนกระทั่งกลายเป็น “กรมการศึกษานอกโรงเรียน” เจกเช่นในปัจจุบัน ที่ยังคงยึดหลักแนวคิดและปรัชญา “คิดเป็น” Khit Pen ดังที่ พนม พงษ์ไพบูลย์ (2544 : 48) กล่าวไว้ว่า แนวคิด การคิดเป็นของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นแนวคิดที่มุ่งหวังจะช่วยสร้างคนและสังคมไทย ให้มีความสมดุล มีเป้าหมายชีวิตที่ดี โดยมีพื้นฐาน หลักการ ความเชื่อในเรื่องของการคิดเป็น ในการจัดการศึกษาไทยนั้น เราเชื่อว่า คนคิดเป็น คือ คนดี คนเก่ง ดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข มีความสมดุลระหว่าง ความรู้ ความคิด ชีวิต และสิ่งแวดล้อม ... ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ปุชนียบุคคล ปราชญ์แห่งการศึกษาไทย เป็นต้นคิดการคิดเป็นของคนไทย ซึ่งวงการการศึกษาไทยได้นำแนวคิด การคิดเป็น ไปเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างคนพัฒนาชาติสืบไป ... เช่นเดียวกับคำให้สัมภาษณ์ของบุคคลต่างๆ ดังภาคผนวก ก.

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผู้ศึกษาวิเคราะห์ได้ว่า แรงบันดาลใจ ที่ทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ คิดสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ โดยเฉพาะผลงานทางการศึกษานอกระบบ นั้น เนื่องมาจากการที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่มีชีวิตความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของคนไทยในชนบท ทั้งยังได้ใช้ชีวิตโดยพักอาศัยที่วัด ซึ่งถือได้ว่า วัดเป็นศูนย์รวมของประชาชนชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ จึงทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รู้ ได้เห็น การดำเนินชีวิตของบุคคลทั่ว ๆ ไป หลากหลายรูปแบบ ตลอดจนการศึกษาเล่าเรียนแต่โบราณ ได้อาศัยวัดเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน นับได้ว่า การที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มาพักอาศัยที่วัด เพื่อมาศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาในตัวเมือง เป็นการใช้ชีวิตที่ต้องช่วยเหลือตนเองตามลำพัง ย่อมแสดงให้เห็นถึง ความบากบั่น มานะ พยายาม เช่นเดียวกับชีวิตในวัยเด็กของท่าน ที่ช่วยเหลือพ่อแม่ ในการประกอบอาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน กอปรกับการที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับทุนเพื่อไปศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกา (ขณะเป็นครูประจำบาล) จึงได้เห็นการทำมาหากินของคนอเมริกาที่มีอาชีพหลากหลาย ตลอดจนได้เห็นชีวิตของคนอเมริกา ที่ลูกหลานของเขาทำงานกันตั้งแต่เด็ก โดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่และทุกคนพยายามหารายได้ด้วยตัวของตัวเอง จึงส่งผลให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความคิดที่จะดำเนินการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ ๆ ตามที่ตนเองได้รับประสบการณ์ตรงจากต่างประเทศ ทำให้เกิด

ความคิดอย่างหลากหลาย และต้องการที่จะนำความคิดต่าง ๆ นั้น ไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยนำมาทดลองสอนในโรงเรียนที่ท่านสอนอยู่ ซึ่งเป็นการเรียนในทางปฏิบัติจริงมากกว่า การเรียนในห้องเรียนผลปรากฏว่า เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะตัวนักเรียนเอง เกิดความสนุกสนาน และรักการเรียนมากขึ้น ด้วยสาเหตุนี้ เมื่อ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ได้มาดำรงตำแหน่งที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ กอปรกับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้เล็งเห็นความสำคัญของชุมชนในการที่จะช่วยผลักดันให้คนในชุมชน ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เพื่อการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ดังเห็นได้จากเมื่อครั้งที่ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เสนอวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “โรงเรียนชุมชน” (นพดล เจนอักษร. 2537 : 95) จึงทำให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มองการศึกษากว้าง และเห็นอะไรเป็นนอกระบบส่วนใหญ่

อีกประการหนึ่ง ก็คือการที่แนวคิดและปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) ของ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับการยอมรับจากวงการศึกษาผู้ใหญ่ทั่วโลก ซึ่งท่านได้กล่าวในพิธีเปิดการประชุมระหว่างชาติ ที่เคลลอค ฟาวเดชั่น มหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตท กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. อันเป็นความภาคภูมิใจของท่าน มิรู้ลืม

ดังนั้น ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ไม่ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จะดำรงตำแหน่งใดก็ตาม ในใจของท่านผูกพัน ในเรื่องการศึกษาอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ได้มีโอกาสที่ดีในการศึกษา เพื่อพัฒนาตนเองและสามารถนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ และเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของตนเอง รวมถึงชุมชนให้ดียิ่งขึ้น อันส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติ ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังตัวอย่างผลงานที่กล่าวข้างต้นนั่นเอง

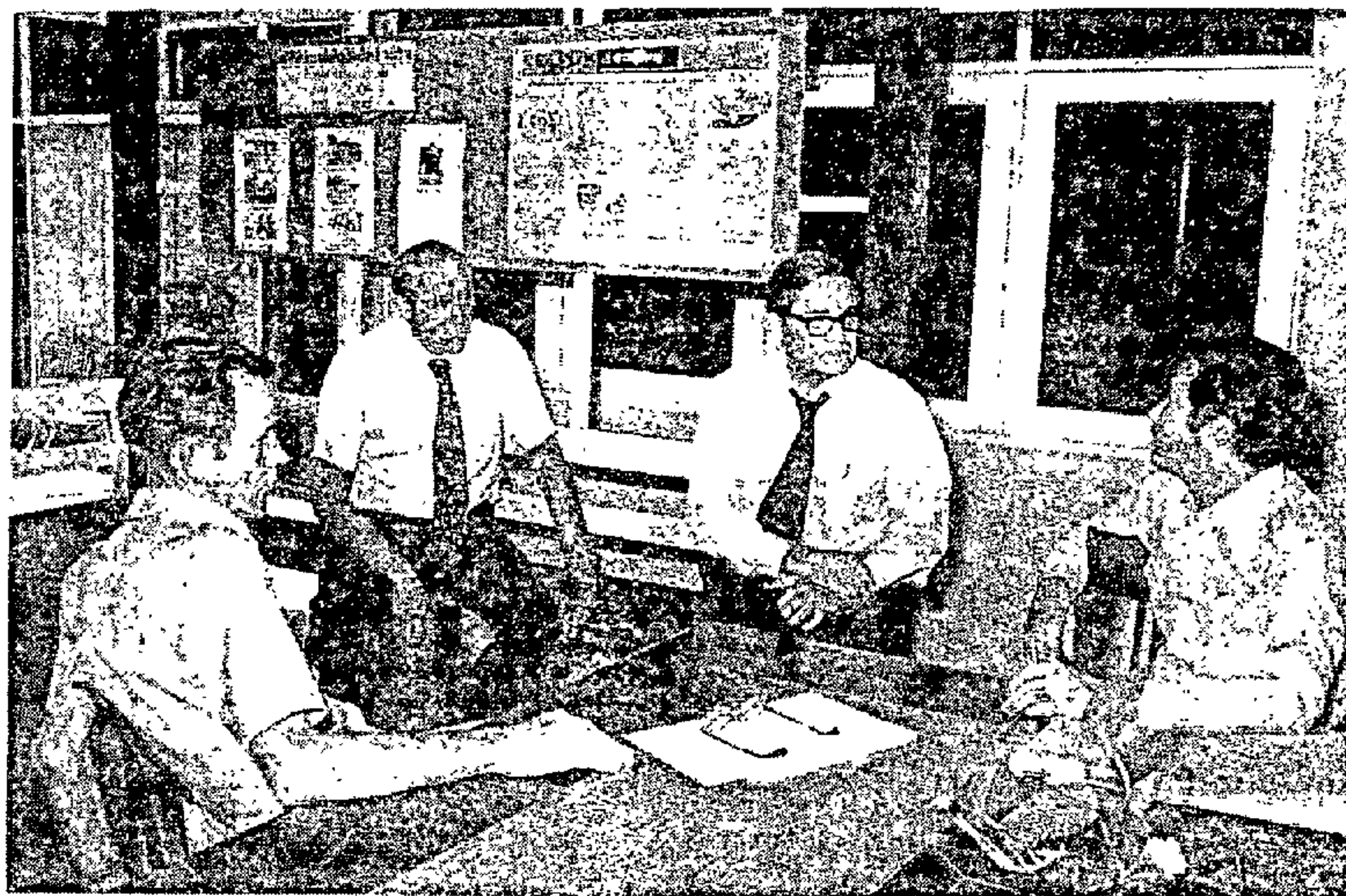
ภาพประกอบ 14 พระพุทธศาสนากับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
และความกตัญญูกตเวทิตา ต่อ มล.ปิ่น มาลากุล

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 557. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

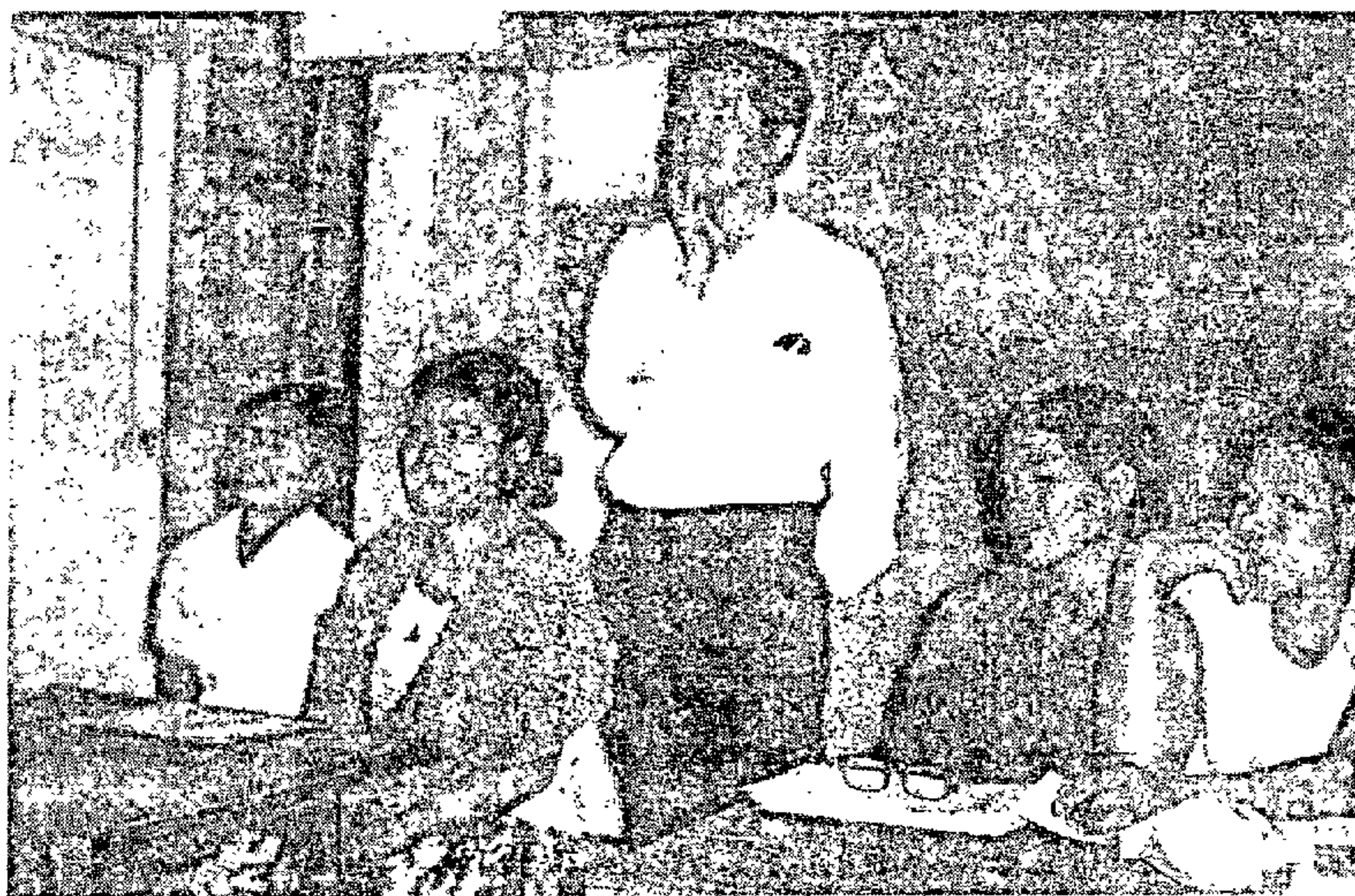
ภาพประกอบ 15 รางวัลแห่งชีวิต ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 562. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

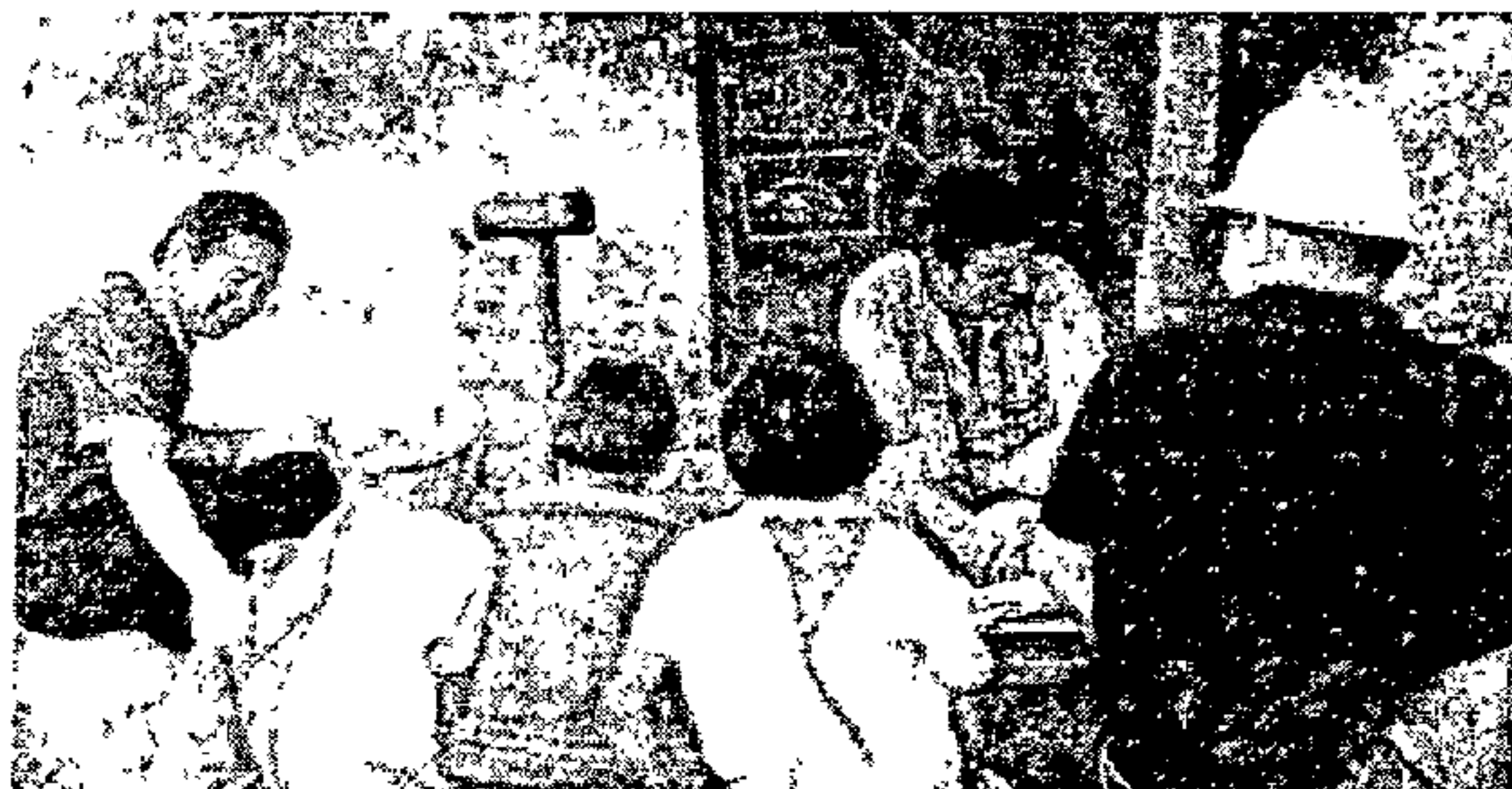
ภาพประกอบ 16 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์กับผู้แทนชาวต่างประเทศ

ที่มา: คณะผู้จัดทำ . (2537). ไทรทอดเงา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์เนศ พรินท์ติ้ง
เซ็นเตอร์ จำกัด.

ภาพประกอบ 17 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กับงานการศึกษาผู้ใหญ่ (พ.ศ.2511-2518)

ที่มา: คณะผู้จัดทำ . (2537 ข). ไทรทอดเงา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์เนศ พรินท์ติ้ง
เซ็นเตอร์ จำกัด.

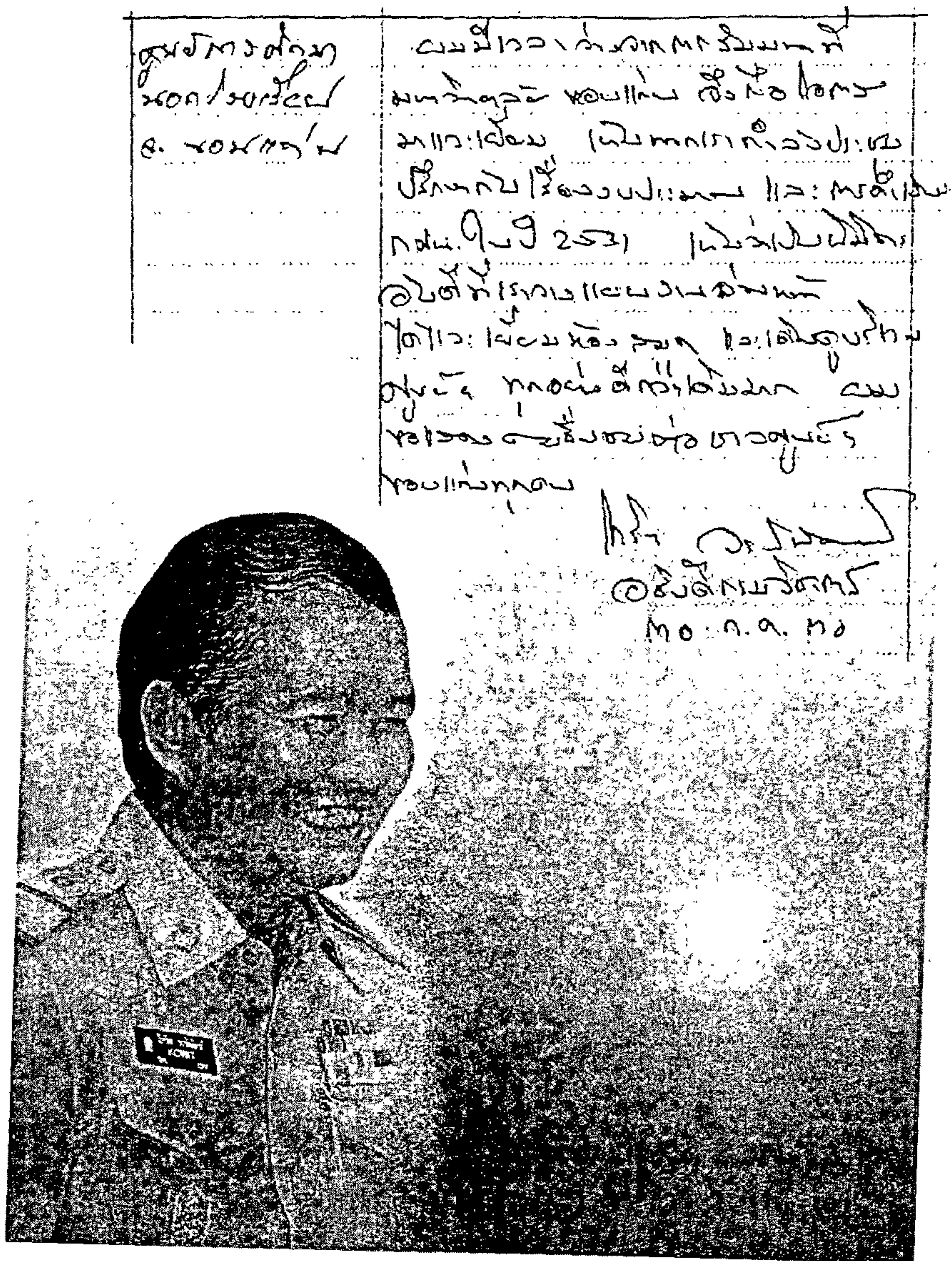
ภาพประกอบ 18 ชีวิตการทำงานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 558. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 19 ผลงานด้านการศึกษาในต่างแดนของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 598,600. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ภาพประกอบ 20 ดร.โกวิท วรพัฒน์ เยี่ยมศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดขอนแก่น

ที่มา: คณะผู้จัดทำ. (2537 ก). วิทยาระบบวิถีธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์
การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

บทที่ 5

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาประวัติชีวิต และผลงานทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
2. เพื่อศึกษาผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ เป็นการศึกษากรณี (Case Study) ในลักษณะของการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis and synthesis) และการสัมภาษณ์บุคคล (Interview) ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งค้นคว้าหลาย ๆ แห่ง เช่น หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกรุงเทพมหานคร หอสมุดดุสิต หอสมุดกรมวิชาการ โรงเรียนวัดดอนทอง ร้านนายแก้ว โรงเรียนการทำมาหากิน วัดโพธิ์เฉลิมรักษ์ (อนุสรณ์วันเด็กแห่งชาติ ปี 2537) จังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หอสมุดรัฐสภา หอวิชาวุฒานุสรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นมากที่สุด

โดยจัดทำเอกสารเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) แล้วนำมาคัดเลือกเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาสาระ

2. การสัมภาษณ์ (Interview) โดยสัมภาษณ์บุคคล จำนวน 11 คน ซึ่งผู้ศึกษาได้เตรียมการสัมภาษณ์ไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นการสัมภาษณ์ ขั้นบันทึกผลสัมภาษณ์ และขั้นปิดการสัมภาษณ์ โดยมีหัวข้อสัมภาษณ์ทั้งหมด 11 ข้อ ดังนี้

- 2.1 บทบาททางการศึกษา ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความสำคัญอย่างไร
- 2.2 ท่านเห็นว่า แนวคิดทางการศึกษา ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นอย่างไร
- 2.3 ท่านคิดว่าสาเหตุใดที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของ ดร.โกวิท

วรพิพัฒน์

2.4 แนวคิดและอิทธิพลของแนวคิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาอย่างไร

2.5 จากคำกล่าวที่ว่า “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ คือสุภาพบุรุษนักบริหารการศึกษา” ท่านมีความเห็นเช่นไร

2.6 จากแนวคิดการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ท่านเห็นว่าสามารถนำมาปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ได้เหมาะสมเพียงใด

2.7 ในมุมมองของท่าน ท่านเห็นว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีส่วนช่วยผลักดันการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย อย่างไร

2.8 ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาอย่างไร

2.9 ท่านเห็นว่า แนวคิดการบูรณาการของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ โดยนำวิถีชีวิตตลอดจนผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนดีหรือไม่ อย่างไร

2.10 ท่านคิดว่า จากผลงานการศึกษานอกระบบ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะประสบปัญหาและอุปสรรคใด ๆ หรือไม่ อย่างไร

2.11 ท่านมีความเห็นเช่นไร ในการที่ UNESCO นำแนวความคิดเรื่อง“คิดเป็น” เป็นหลักสากลในการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั่วโลก

3. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้รวบรวม ตรวจสอบ แกะไข ข้อมูลที่มีอยู่ ให้ถูกต้องตรงกัน นำมาสรุปความและเชื่อมโยงกับผลงาน และจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง นำมาประกอบการเขียน เป็นผลการศึกษาค้นคว้า

ผลการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ สรุปผลได้ดังนี้

ประวัติชีวิต

จากการศึกษาค้นคว้าถึงประวัติชีวิต ประกอบด้วยชาติกำเนิด การศึกษา และการทำงาน สร้างครอบครัว ชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ รางวัลและเกียรติคุณ พบว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่ได้รับการเล็งดูตามวิถีชีวิตของคนไทยในชนบทที่ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้เป็นผู้ที่มีความขยัน อดทน วิริยะ อุตสาหะ พากเพียร มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จนประสบความสำเร็จในชีวิตหลายด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษา สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก จากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้รับทุน I.C.A. (International Cooperation Agency) ของสหรัฐอเมริกา สำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับ ณ มหาวิทยาลัยยูทาห์ (University of Utah) ดังนี้

ระดับปริญญาตรี การประถมศึกษา (B.S. in Elementary Education)

ระดับปริญญาโท การบริหารการศึกษา (M.S. in Educational Administration)

ระดับปริญญาเอก การบริหารการศึกษา (Ph.D. in Educational Administration)

2. ด้านการทำงาน ได้รับความสำเร็จสูงสุด จากชีวิตที่เริ่มต้นจาก ครูประชาบาล (ครูประถมศึกษาในปัจจุบัน) มาดำรงตำแหน่งสูงสุดคือปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

3. ด้านครอบครัว มีความสุขความสมหวังในชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น พร้อมหน้าด้วย ภรรยา บุตร ธิดา ตลอดจนญาติ พี่น้อง ที่รักใคร่กลมเกลียวกัน

4. ด้านสังคม สังคมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศต่างยกย่องเชิดชู และให้เกียรติเสมอมา

จากการประสบผลสำเร็จในด้านต่าง ๆ ล้วนมาจากพื้นฐานในชีวิตของ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานของครอบครัว ที่พื้นผ้าอุปสรรคต่าง ๆ นานา เพื่อการดำรงชีวิตของครอบครัว และในขณะเดียวกันก็หาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง พร้อม ๆ กับการเรียน ทำให้เข้าใจในสภาพความเป็นจริงต่าง ๆ ในชีวิตได้ดี นอกจากนี้ การที่ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ทำให้สามารถสอบชิงทุนไปศึกษาต่อในต่างประเทศ จนจบการศึกษาระดับปริญญาโท ในขณะที่รับราชการเป็นครูประชาบาล นับได้ว่า เป็นครูประชาบาล คนแรกที่ย จบการศึกษาระดับปริญญาโท ดังนั้นเมื่อริเริ่มดำเนินการสิ่งใดก็ตาม มักได้รับการตอบสนอง ตลอดจนได้รับความร่วมมืออย่างดี เป็นที่ยอมรับของชุมชนและผู้ใหญ่ในวงการศึกษา ที่เห็นความสามารถในการทำงาน ส่งผลให้ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับโอกาส เข้ามาทำงานในตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา(ในขณะนั้น) ด้วยความที่เป็นบุคคลที่เข้าใจพื้นฐานการดำรงชีวิตกับการศึกษา และมองว่าการศึกษาคือสิ่งที่ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ กอปรกับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ใช้ชีวิตในการทำงานควบคู่ไปกับการเรียน จึงส่งผลให้ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ เห็นความสำคัญของผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษามาตั้งแต่เด็ก ด้วยเหตุนี้ทำให้ ดร. โกวิท วรพิพัฒน์ มีความคิดที่จะจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ ถึงแม้ว่าวัยจะล่วงเลยเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ตาม และจากการเป็นนักคิด นักปฏิบัติของท่าน ย่อมส่งผลให้เกิดโครงการต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่ก่อประโยชน์ด้านการศึกษา สิ่งนั้นก็คือ ผลงานทางการศึกษานอกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ผลงานด้านการศึกษานอกระบบ

จากการศึกษาผลงานทั้ง 3 ผลงาน อันได้แก่

1. โครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ พบว่า การดำเนินงานตามโครงการนี้ประสบผลสำเร็จ ทั้ง UNESCO ให้การยอมรับ และนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการจัดการศึกษา ทำให้คนทั่วโลกรู้จักประเทศไทยมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนไทยทั่วประเทศ

2. โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน พบว่า การดำเนินงานตามโครงการนี้ ส่งผลให้คนไทยที่อยู่ท้องถิ่นห่างไกลตัวเมือง หรืออยู่ในชนบท ได้รับรู้ข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ตลอดจนรู้จักพัฒนาตนเอง ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ทั้งยังเป็นการป้องกันการลืมนหนังสือ สำหรับผู้ที่จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งเป็นการลดความสูญเปล่าทางการศึกษา

3. โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ พบว่า การดำเนินการตามโครงการนี้ สามารถจัดการไม่รู้หนังสือ รวมถึงการส่งเสริมการรู้หนังสือของประชาชนในประเทศ และ โครงการนี้ได้รับรางวัล “นอมา” (Noma)

นอกจากนี้ โครงการข้างต้นล้วนแต่มีรากฐานมาจากแนวคิดและปรัชญา “คิดเป็น” (Khit Pen) ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ นับได้ว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถอย่างล้นเหลือ ตลอดจนเป็นนักคิด ที่มีแนวคิดใหม่ๆ ในเชิงสร้างสรรค์ นักพัฒนาที่มองเห็นการณ์ไกล นำสมัย รวมทั้งเป็นนักปฏิบัติที่สร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ในวงการศึกษา นอกกระบบ ด้วยการให้โอกาสแก่ผู้ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียน ได้ศึกษาและเรียนรู้สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนสามารถใช้แก้ปัญหาเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข และได้รับรู้ข่าวสาร เหตุการณ์ต่าง ๆ ทันต่อโลกในปัจจุบัน ทั้งวงการศึกษาต่างประเทศ ยอมรับวิธีจัดการศึกษาและนำไปใช้เป็นแบบอย่างที่เป็นสากลต่อการจัดการศึกษาทั่วโลก เช่น UNESCO, World Education ฯลฯ อันเป็นการสร้างชื่อเสียงและนำความสำเร็จมาสู่ประเทศชาติและวงศ์ตระกูล

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาประวัติชีวิตและผลงานทางการศึกษานอกกระบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ผู้ศึกษาค้นคว้ามีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การนำไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารการศึกษาสามารถนำแนวคิด หลักการ ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับการบริหารหรือดำเนินงานด้านการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ผู้ปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนสามารถนำวิธีการต่าง ๆ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไปใช้ปรับปรุง วิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของผู้เรียนตลอดจนตัวผู้เรียน เพื่อประสิทธิผลของผู้เรียน

1.3 บุคคลทั่ว ๆ ไป สามารถนำแนวการดำเนินชีวิตของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตประจำวันได้พอควรแก่อัตภาพของตน

2. เพื่อการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาผลกระทบต่อแนวคิดด้านการศึกษาผู้ใหญ่ของคนไทย

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการศึกษานอกระบบของประเทศไทยกับประเทศ

อื่น ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล สุดประเสริฐ. (2544). “คำไว้อาลัย,” ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. หน้า 122 – 124. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มันทนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องทำงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ 21 มีนาคม 2546.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2533). 98 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2535). 100 ปี กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (ม.ป.ป.). ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (ม.ป.ป.). เอกสารประชาสัมพันธ์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : กรมฯ.
- _____. (2538). สารานุกรมการศึกษาลดชีวิต เล่ม 1 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมพรรษา ครบ 40 พรรษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2545). สถิติกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปีงบประมาณ พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ : กรมฯ. จัดสำเนา.
- กรมวิชาการ. (2543). บันทึกปลัดกระทรวงฯ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ. (2544). กรมแรกของผมคือ...กรมวิชาการ โกวิท วรพิพัฒน์ นักคิดนักทำตลอดกาล... . พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสามัญศึกษา. (2544 ก). ความคิด ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. กรุงเทพฯ : กรมฯ.
- _____. (2544 ข). ยอดคน ยอดผู้นำ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). “ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์,” ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- โกวิท วรพิพัฒน์. (2514, พฤศจิกายน – ธันวาคม). “การศึกษาภายหลังชั้นประถมศึกษา,” ในวารสารการศึกษาผู้ใหญ่. 8(49) : 32-34.
- _____. (2527). ความจำเป็นของการมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในการพัฒนาประชากร. (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ.
- _____. (2535 ก). คำบรรยายพิเศษเรื่องจุดเน้นนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ในการประชุมข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการ. เพชรบูรณ์. ถ่ายเอกสาร.

- โกวิท วรพิพัฒน์. (2535 ข). "คำขวัญของ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ," ใน *มหกรรมดนตรีไทย มัธยมศึกษา ครั้งที่ 17 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ*. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- _____. (2537). *คำบรรยายพิเศษ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. ในการประชุมผู้บริหาร โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ. ถ่ายเอกสาร.
- โกวิท วรพิพัฒน์ และคณะ. (2536). "โครงการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาจะเชิงเตรา," ใน *ขุนพลการศึกษา*. หน้า 82-93. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- โกศล กิตินันต์กุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มันทนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2546.
- เกาะหลัก เจริญรุขซ์, พลเรือเอก. (2544). "คำไว้อาลัย," ใน *หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์*. หน้า 135-136. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- กองบรรณาธิการ. (2544, เมษายน). "ประวัติ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน *วชิราวุธานุสรณ์*. 20 (2) : 75 – 82.
- _____. (2544, กรกฎาคม). "ประวัติ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน *วชิราวุธานุสรณ์*. 20 (3) : 38 – 41.
- คณะผู้จัดทำ. (2537 ก). *วิถีกระบี่ วิถีธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- คณะผู้จัดทำ. (2537 ข). *ไทรออดเงา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์เนศพรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.
- จิรายุ ดาศรี. (2519). *ความคาดหวังของเจ้าหน้าที่รัฐบาลผู้เกี่ยวข้องกับที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และผลที่ประชาชนในจังหวัดลำปาง ได้รับจากที่อ่านหนังสือพิมพ์*. ปริญญาโท กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เจริญ ภักดีวานิช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มันทนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องทำงานผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ 21 มีนาคม 2546.
- จุฑามาศ ราชประสิทธิ์. (2544, กรกฎาคม - กันยายน). "การรู้หนังสือสำหรับชุมชนชาวเขา : ประตุที่เปิดกว้างสำหรับการเรียนรู้," ใน *วารสารคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยการศึกษา สหประชาชาติ*. 33(3) : 14-16.
- ชาติชาตรี โยสีดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มันทนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องทำงานอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อ 21 มีนาคม 2546.
- เชษฐา ฐานะจาโร, พลเอก. (2544). "คำไว้อาลัย," ใน *หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์*. หน้า 168. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2544). “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ : ดำเนินการศึกษาตลอดชีวิต,” ใน *วิถีกระบี่ วิถีธรรม*. หน้า 183-184. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ทองอยู่ แก้วไทรฮะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มัณฑนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องทำงาน รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ 21 มีนาคม 2546.
- นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล. (2531). *การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- นพดล เจนอักษร. (2537). *การใช้อำนาจในการบริหารของผู้บริหารทางการศึกษาไทย : กรณีศึกษาเชิงคุณภาพ*. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- _____. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มัณฑนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องพัก ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2546 และ 15 มีนาคม 2546.
- แน่นน้อย ปัญจพรรค. (2539). *สารคดีชีวิตประวัติ อาจินต์ ปัญจพรรค*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สารคดี.
- บุญสม นาวานเคราะห์. (2544). “หลากหลายลีลาแนวคิดและมุมมอง,” ใน *วิถีกระบี่ วิถีธรรม*. หน้า 20. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ปารณิศร สิทธิดำรง. (2544). “โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ (ครช.),” ใน *วิถีกระบี่ วิถีธรรม*. หน้า 91-98. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2544). “ธรรมดา... ที่ไม่ธรรมดา,” ใน *คน ต้นไม้ และสายน้ำ*. หน้า 1 – 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2544). “กระทรวงศึกษาธิการ กับแนวคิดการคิดเป็นของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์,” ใน *โกวิท วรพิพัฒน์ ตันคิด ... คิดเป็นเพื่อให้ “ปั้นแต่งชีวิตด้วยคิดเป็น”*. หน้า 48. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พิจิตต รัตตกุล. (2544). “คำไว้อาลัย,” ใน *หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์*. หน้า 261. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- พิชัย รัตตกุล. (2544). “คำไว้อาลัย,” ใน *หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์*. หน้า 265. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- ฟ้าใส บัวขาวบาน. (2537, ตุลาคม). “สรุปงานการศึกษาที่ก้าวหน้า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์,” ใน *ก้าวไกล*. 5 (6) : 65 – 67.
- มูลนิธิธารน้ำใจ. (2535). *คนไทยตัวอย่าง 2535*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.

- ยงยุทธ ลีมงคลเศรษฐ์. (2545). *ประวัติและผลงานของพลเอกมังกร พรหมโยธี*
ด้านการศึกษา. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รุจิพรรณ รุ่งรอด. (2544). “นักวิทยาศาสตร์ การศึกษาเพื่อชีวิต ... ดร.โกวิท วรพิพัฒน์,” ใน
วิถีกระบี่ วิถีธรรม. หน้า 117. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและ
พัสดุภัณฑ์.
- เรวัฒน์ สุธรรม. (2544). “โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ได้ง่ายๆ ทำง่ายๆ,” ใน *วิถีกระบี่*
วิถีธรรม. หน้า 65-67. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและ
พัสดุภัณฑ์.
- รัชนี้ สุเมษิต และคณะ. (2537, เมษายน – มิถุนายน). “จากบางคล้าไปยูท่าห์ มาเป็น
ปลัดกระทรวง,” ใน *สวนสวญโรงเรียนงาม*. – (15) : 9 – 25.
- รสสุคนธ์ อมรรัตนชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มันทนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ร้านนายแก้ว (สาขามีนบุรี) จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อ 12 มีนาคม 2546.
- วิศนี ศิลตระกูล. (2544). “การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน : วัฒนธรรมของคิดเป็น,” ใน
วิถีกระบี่ วิถีธรรม. หน้า 83 – 84. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่ง
สินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- วิโรจน์ ศรีโกศา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มันทนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนวัดดอนทอง
จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อ 20 มีนาคม 2546.
- วีรพงษ์ คล้อยดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มันทนาภรณ์ ไชยสาร เป็นผู้สัมภาษณ์, โรงเรียน
การทำมาหากินวัดโพธิ์เฉลิมรักษ์ (อนุสรณ์วันเด็กแห่งชาติ ปี 2537) จังหวัด
ฉะเชิงเทรา เมื่อ 20 มีนาคม 2546.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2544). “คิดเป็น,” ใน *วิถีกระบี่ วิถีธรรม*. หน้า 57-58. ,141 – 142.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ*
พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พรักหวาน กราฟฟิค.
- _____. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. และที่แก้ไขเพิ่มเติม*
(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พรักหวาน กราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ. (2544). *โกวิท วรพิพัฒน์*.
ต้นคิด...คิดเป็น เพื่อให้ “ปั้นแต่งชีวิตด้วยคิดเป็น”. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคุรุสภา. (2536). “ขุนพลการศึกษา งาน และชีวิต ของนายอภัย จันทวิมล,”
ใน *หนังสือที่ระลึกพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายอภัย จันทวิมล*.
หน้า 82 – 93. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *คน ต้นไม้ และสายน้ำ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา.
- _____. (2533). *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเกรียง กীরติกร*. กรุงเทพฯ :
วัฒนาพานิช.
- สัมภาษณ์ โกวิท วรพัฒน์. (2530, ตุลาคม). "ความก้าวหน้าของระบบการศึกษานอกโรงเรียน,"
ใน *สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์*. 34 (18) : 54 – 55.
- อมรวิชัย นาคธรรม. (2542). *ปัญญาพล*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท
เจ. फिल्ม โปรเซส จำกัด.
- อารีรัตน์ วัฒนสิน. (2543). "คนรักเราทั้งบาง," ใน *หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
ดร.โกวิท วรพัฒน์*. หน้า 520. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- Bogdan, R.C. and Biklen, S.K. (1982). *Qualitative Research for Education : An
Introduction to Theory and Methods*. Boston : Allyn and Bacon. Inc.
- UNESCO. (1974, January – February). *Adult Education Information Notes*. 5 : 11.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และบทให้สัมภาษณ์

จากมุมมองต่าง ๆ ของบุคคล ซึ่งมีทั้งนักบริหารการศึกษา นักวิชาการด้านการศึกษา ตลอดจนผู้ใกล้ชิด และผู้ร่วมงานกับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ตั้งแต่สมัยดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้นมา จนกระทั่งดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และได้เกษียณอายุราชการ บุคคลที่เกี่ยวข้อง และได้ร่วมงานกับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ในสมัยนั้น บางท่านก็ได้เสียชีวิตไปแล้ว บางท่านก็เกษียณอายุราชการ บางท่านยังปฏิบัติหน้าที่ราชการอยู่ ผู้ศึกษาจึงพยายามที่จะขอสัมภาษณ์ (โดยขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร และบางครั้งได้ขออนุญาตเป็นการส่วนตัว) ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยส่วนใหญ่บุคคลดังกล่าวมักจะมีมุมมองที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันบ้าง และในการขออนุญาตสัมภาษณ์ครั้งนี้บางท่านไม่สามารถติดต่อได้ เพราะข้อมูลด้านที่อยู่ จึงไม่สามารถขอสัมภาษณ์ได้

จากรายชื่อของบุคคลที่ระบุไว้เพื่อขอสัมภาษณ์รวม 18 ราย ไม่สามารถติดต่อได้ 3 ราย ไม่สามารถสัมภาษณ์ได้ 4 ราย เนื่องจากไม่ได้ใกล้ชิดกับบุคคลที่ศึกษา และบางรายมีปัญหาเรื่องสุขภาพ

ส่วนบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ จำนวน 11 ราย ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นางรสสุคนธ์	อมรรัตนาชัย	พี่สาว ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
2. นายธาดา	อรรรัตนชัย	หลานชาย ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
3. นางนงลักษณ์	อมรรัตนาชัย	หลานสะใภ้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
4. นายโกศล	กิตตินิรัตนกุล	อดีตเลขานุการ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
(อดีต ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ)
5. ว่าที่พันตรี ดร.นพดล	เจนอักษร	อดีตเลขานุการ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
(อดีต ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ)
6. นายวิโรจน์	ศรีโสภา	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนทอง
จังหวัดฉะเชิงเทรา
7. นายเจริญ	ภักดีวานิช	ผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ
8. นายชาติชาตรี	โยสิดา	อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน
9. นายวีรพงษ์	คล้ายดี	อาจารย์ใหญ่โรงเรียนการทำมาหากิน
วัดโพธิ์เฉลิมรักษ์ (อนุสรณ์วันเด็กแห่งชาติ
ปี พ.ศ. 2537) จังหวัดฉะเชิงเทรา
10. ดร.เกษมา	วรวรรณ	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
11. ดร.ทองอยู่	แก้วไทรชะ	รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

1. บทบาททางการศึกษา ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความสำคัญอย่างไร

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่มีบทบาททางการศึกษาอย่างมาก เนื่องจากท่านไม่ได้เป็นนักบริหารอย่างเดียว แต่ท่านยังเป็นครูแห่งชาติและเป็นผู้สนับสนุนให้คนไทยรู้จัก คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนรณรงค์ให้ทุกคนในประเทศรู้หนังสือและรักการอ่าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้แก่ทุก ๆ คน

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการศึกษา เป็นผู้ชี้แนะหาวิธีการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ โดยให้อิสระทางความคิดแก่ผู้ร่วมงานทุกคน จึงส่งผลให้ผู้ร่วมงานมีศักยภาพในการทำงาน รู้จักคิด รู้จักทำ และรู้จักการแก้ปัญหา ในทางสร้างสรรค์

นายเจริญ ภัคดีวานิช ให้ทัศนะว่า ท่านเป็นนักการศึกษาจึงมีความคิดอยู่ตลอดเวลา และนำเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เช่น การไม่รู้หนังสือของคนในประเทศ ท่านได้นำมาพิจารณาหาแนวทางดำเนินการ นอกจากนี้ท่านยังยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น ท่านมีบทบาทในการชี้แนะให้อิสระในการทำงาน ช่วยส่งผลให้ทุกคนที่ร่วมงานได้พัฒนาศักยภาพของตนให้ดีขึ้น

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความสามารถในการบริหารงานการศึกษา ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยใช้หลักความประนีประนอม การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานร่วมกันเป็นทีม อันเป็นบทบาทเฉพาะบุคคลที่สามารถประสานงานได้อย่างยอดเยี่ยม

นายวิรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีบทบาททางการศึกษาค่อนข้างมาก เป็นผู้นำทางวิชาการ แนวคิดและหลักปฏิบัติต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย และเกิดผลดีต่อการศึกษาของชาติ

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรชะ ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีบทบาททางการศึกษา คือเป็นผู้สร้างปรัชญา ผู้สร้างหลักการทางการศึกษา และนำปรัชญาและหลักการไปสู่แนวปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก อย่างแท้จริง ถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งตัวท่านเอง คิดถึงการศึกษาในเชิงการนำไปใช้ในชีวิตจริง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ตลอดจนเชิงบูรณาการความเป็นมนุษย์

ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นต้นแบบของคนไทยที่มีแนวคิดผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตชนบทกับการจัดแนวชีวิตของชนชาติตะวันตกนับเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดแนวใหม่ที่เข้าใจว่าเป็นจุดเริ่มของหลายโครงการในบ้านเราเช่น หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล การปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น

2. ท่านเห็นว่า แนวคิดทางการศึกษา ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นอย่างไร

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่า แนวคิดของท่าน พยายามเน้นที่จะปลูกฝังการคิด เพื่อก้าวทันต่อสังคมโลก รวมถึงการนำวิถีชีวิตแบบไทย มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการ ศึกษา แต่ที่สำคัญที่สุด คือแนวคิดการสอนโดยส่งเสริมให้ทุกคนยึดมั่นในความกตัญญูต่อ บุพการี เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต เช่นเดียวกับที่ท่านปฏิบัติเป็นแบบอย่าง

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่าแนวคิดของท่าน เป็นปฏิบัตินิยม คือท่านคิดถึง การปฏิบัติจริง การได้รู้ได้เห็นจริง ก่อให้เกิดประสบการณ์ และนำประสบการณ์นั้น ๆ มาเป็น แนวทางในการแก้ปัญหา

นายเจริญ ภักดีวานิช ให้ทัศนะว่าท่านมีความเชื่อมั่นว่า ทุกคนสามารถที่จะพัฒนา ตนเองได้ รวมถึงการมีเกียรติและรักศักดิ์ศรีของตนเอง

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ท่านมีความเชื่อเรื่องปัจเจกบุคคล โดยส่งเสริมให้บุคคลทำงานตามความสามารถของแต่ละบุคคล และการดำเนินการใด ๆ ก็ตาม ต้องเกิดจากการคิดร่วมกัน มิใช่ดำเนินการตามความคิดของผู้ใดผู้หนึ่งแต่ผู้เดียว อันเป็นการ เสริมสร้างประชาธิปไตยในการทำงาน

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า แนวคิดที่สำคัญทางการศึกษาของท่าน คือ การเน้นนักเรียนเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา โดยให้รู้จักคิด รู้จักทำ และรู้จักการแก้ ปัญหา และในการศึกษาที่ดี จะต้องเป็นการปฏิบัติจริง จึงจะเกิดผล

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรสะ ให้ทัศนะว่า แนวคิดทางการศึกษาของ ดร.โกวิท วรพิ พัฒน์ เป็นแนวคิดที่มีชีวิตโลกแห่งการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นโลกของชีวิตของคนทั้งชีวิตที่ มีความเกี่ยวพัน มีความโยงใย สอดคล้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในความเป็นจริง ดังนั้น การ ศึกษาของท่านจึงมิใช่เป็นการศึกษาที่อยู่โดดเดี่ยวต่างจากชีวิต ต่างกับความคิดทางการศึกษาที่มี มาตั้งแต่ต้นมาโดยตลอด

ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า แนวคิดทางการศึกษาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นแนวคิดในรูปแบบของธรรมชาติโดยยึดตัวคนเป็นหลัก มุ่งหวังให้คนในครอบครัวย สามารถพึ่งตนเองได้ จนสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชน สร้างสรรค์ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของ ตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อสังคมของตนเอง

3. ท่านคิดว่าสาเหตุใดที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่า ลักษณะของท่านประกอบด้วย 3 ลักษณะคือ การ คิดนำ ทฤษฎีนำ และปฏิบัตินำ เป็นสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อแนวคิด และท่านต้องการให้หลาย ๆ คนไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา มีสิ่งที่คล้าย ๆ กันท่าน คือคิดแล้วปฏิบัติ

นายชาติชาติ โยสีดา ให้ทัศนะว่า ท่านโกวิทเป็นคนที่บุกเบิกชีวิตมาจากการเป็นเด็กในชนบท และเป็นครูในชนบท ท้องถิ่นและเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตจริงในชนบท

นายเจริญ ภัคดีวานิช ให้ทัศนะว่า มีสาเหตุมาจากชีวิตในวัยเด็กที่ท่านได้เรียนรู้จากชีวิตจริง และชีวิตในต่างประเทศ ที่ช่วยเหลือตนเองมาโดยตลอด นำมาเชื่อมโยงกับวัยเด็ก ทำให้มีแนวคิดต่าง ๆ เกิดขึ้น

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ท่านมีชีวิตจากครอบครัวที่มีได้รับราชการ ตลอดจนประสบการณ์ในต่างประเทศของท่าน ซึ่งชีวิตการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี โท เอก ล้วนจบการศึกษาจากต่างประเทศ ความคิดต่าง ๆ จึงไม่ยึดติดกับระบบต่าง ๆ มากนัก

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า น่าจะมาจากชีวิตและครอบครัวเกษตรกรรมที่ยากจน ที่ท่านประสบมาตั้งแต่เยาว์วัย อีกทั้งท่านเติบโตมาจากครอบครัวชาวจีน จึงได้รับการปลูกฝัง เรื่องการต่อสู้ชีวิต มีความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด และพึ่งตนเองมากกว่าพึ่งพาคนอื่น

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรฮะ ให้ทัศนะว่า สาเหตุที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ก็คือ การที่ท่านได้อยู่กับธรรมชาติอยู่ในโลกของความเป็นธรรมชาติ การเข้าถึงหลักพระพุทธศาสนา มองถึงความเป็นจริง ในชีวิตคนซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงการศึกษา อันเป็นความสมบูรณ์ของตนเอง

ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า ปัจจัยที่เป็นอิทธิพลต่อแนวคิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ คือ การไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างคนในชุมชนเมืองและคนในชุมชนชนบท ทั้งทางด้านการศึกษา การทำธุรกิจและการรับราชการ รวมทั้งการไม่รู้หนังสือของคนในชนบท ทำให้ถูกปิดกั้นในหลายรูปแบบ

4. แนวคิดและอิทธิพลของแนวคิด ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีผลกระทบ

ต่อการจัดการศึกษาอย่างไร

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่า แนวคิดและอิทธิพลของแนวคิดของท่าน มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะในระบบบริหาร ท่านจะยึดหลักคุณธรรม ตลอดจนความอาวุโส เป็นหลักในการบริหาร ดังเช่น การแต่งตั้งผู้บริหารการศึกษา

นายชาติชาติ โยสีดา ให้ทัศนะว่า มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาไทยอย่างมาก

1. แนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้เป็นไปตามแนวคิดของท่าน คือ คิด ทำ แก้ปัญหา ผู้ใดผ่านกระบวนการนี้คือ ผู้ที่มีความรู้จริง ๆ

2. แนวคิด การคิดเป็นของท่าน ครูไทยส่วนใหญ่ยังคิดไม่เป็น ทำให้มีผลกระทบต่อการศึกษาไทย คือ ครูยังสอนแบบเดิม ๆ คือการท่องจำ การศึกษาจึงไม่พัฒนา

นายเจริญ ภัคดีวานิช ให้ทัศนะว่า แนวคิดของท่านมีผลกระทบในด้านความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้ร่วมงาน ตลอดจนเป็นการให้โอกาสและเห็นอกเห็นใจผู้ด้อยโอกาส

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ท่านเป็นคนไม่ยึดติดกับระบบ ผลกระทบต่อการจัดการศึกษาจึงมีมาก ทั้งการทำงานการศึกษาผู้ใหญ่ หรือการศึกษานอกโรงเรียนที่ต้องติดต่อดูสารกับต่างประเทศมาก ซึ่งบางครั้งอาจออกนอกกระบวนการไปบ้าง ทำให้เกิดปัญหาขึ้น แต่ท่านกระทำด้วยความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า แนวคิดและอิทธิพลของแนวคิดของท่านมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาอย่างมาก และแนวคิดของท่านปรากฏและเป็นพื้นฐานการปฏิรูปการศึกษาหลายเรื่อง ดังเช่นในปัจจุบันที่สำคัญก็คือ นักเรียนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ฯลฯ

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรสะท้อน ให้ทัศนะว่า แนวคิดของท่านมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในสมัยนี้ คือเกี่ยวกับการบูรณาการ ดังที่ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เน้นการบูรณาการเข้ากับชีวิตของคน เน้นการปฏิบัติ การเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ เชื่อมโยงกับชีวิตและชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการมานาน ไม่เฉพาะแต่การเรียนหนังสืออย่างเดียว และยังคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล

ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า ทำให้การจัดการศึกษาเปลี่ยนแปลงรูปแบบ จากการเรียนการสอนปกติในห้องเรียน แปรผันไปสู่การเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก ปรับเปลี่ยนสถานที่ไปเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในสถานประกอบการหรือเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมของตนเอง

5. จากคำกล่าวที่ว่า “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ คือ สุภาพบุรุษนักบริหารการศึกษา” ท่านมีความเห็นเช่นไร

นายวิโรจน์ ศรีโกคา ให้ทัศนะว่า ผมเห็นด้วยอย่างยิ่ง เนื่องจากท่านเป็นคนกล้ารับผิดชอบในสิ่งที่ท่านเป็นพูด คิด ทำ และกล้าตัดสินใจ ทั้งยังมีความซื่อตรง และบริสุทธิ์ใจ

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่มีความสุภาพเรียบร้อย เป็นกันเอง มีอัธยาศัยไมตรี เหมือนพี่เหมือนน้อง เข้าถึงจิตใจผู้อื่น รักและให้เกียรติผู้อื่นด้วยความจริงใจ ดังนั้น การทำงานใด ๆ มักได้รับความร่วมมือจากทุกคน ทุกหน่วยงานมากมาย

นายเจริญ ภักดีวานิช ให้ทัศนะว่า จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ชัด และท่านเห็นคุณค่าผู้อื่น ยกย่องให้เกียรติทุก ๆ คน โดยไม่แบ่งชั้น และไม่มีการโยนความผิดให้ลูกน้อง

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ท่านเป็นคนมีเหตุมีผล ไม่โกรธ ไม่ผูกใจเจ็บ ให้อภัยคนทุก ๆ คน ยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน ทั้งที่การทำงานบางอย่างมีความเห็นไม่ตรงกัน

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า ผมเห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นผู้นำด้านการศึกษา มีหลักแนวคิด เชื่อมโยงกับความเป็นจริง สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนไทย นำมาปฏิบัติบนพื้นฐาน

ความจริง ใครที่ได้พูดคุยกับท่านแล้วจะมีความสุข ท่านมีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้ได้บังคับบัญชา ชีวิตท่านเป็นชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ยึดติดกับยศฐาบรรดาศักดิ์ จึงเป็นที่รักของนักเรียนและบุคคลทั่วไป

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรอะ ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลที่มีความเป็นธรรมดา ไม่เจ้ายศเจ้าอย่าง วางตัวได้เหมาะสมกับโอกาส ไม่สร้างภาพ ยอมรับและให้เกียรติในความคิดเห็นของคนทุกระดับ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตลอดจนให้โอกาสแก่คนทุก ๆ คน และสิ่งที่ประทับใจ คือความเป็นผู้บริหารของท่านทั้งนอกระบบและในระบบ ตลอดจนความเป็นนักการศึกษาที่คิดและช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นคนที่ให้เกียรติคนอื่นอย่างสม่ำเสมอ มองคนแต่ในแง่ดีก่อน เป็นผู้บังคับบัญชาที่ไม่ดำเนินลูกน้อง ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำตลอดเวลา ดังนั้น ผลงานที่ได้จากลูกน้องของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จะเป็นผลงานที่หลากหลายและมาจากหลายวิธีการ ซึ่งวิธีการที่หลากหลายนี้เองทำให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ผลลัพธ์ที่ได้จะเหมือนกัน ซึ่งหมายถึงแต่ละคนย่อมจะมีแนวคิดที่ต่างกันนั่นเอง

6. จากแนวคิดการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ท่านเห็นว่า สามารถนำมาปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ เหมาะสมเพียงใด

นายวิโรจน์ ศรีโกคา ให้ทัศนะว่า มีความเหมาะสมมาก ทำให้ได้เรียนรู้ ได้เห็นและรู้จักคิด ตลอดจนไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ในการดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงและมีความสุขตามอัตภาพของตน

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่า แนวคิดการจัดการศึกษาผู้ใหญ่หรือผู้น้อยเป็นแนวเดียวกัน แตกต่างกันในทางจิตวิทยาการเรียนรู้ นั่นก็คือ การเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติจริง เช่นการปลูกผักกางมุ้ง ซึ่งก็คือการคิดเป็น ทำเป็น มาใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ อันเป็นแนวคิดของท่าน

นายเจริญ ภักดีวานิช ให้ทัศนะว่า กรณีนี้ท่านโกวิท วรพิพัฒน์ ได้ตั้งร้านอาหารเพื่อทำเป็นแบบอย่าง โดยมีมุมหนังสืออ่าน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการทำงาน

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ท่านเติบโตมาจากการศึกษานอกโรงเรียน ทำอะไรจึงทดลองทำจริง และคิดเรื่องเรียน ให้ผูกพันกับชีวิตจริง เช่นเดียวกับชีวิตของท่าน

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ไม่ได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรอะ ได้แสดงทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไม่ได้มองการศึกษาแยกไปอีกโลกหนึ่ง แต่ท่านมองว่า โลกความเป็นจริงกับโลกแห่งการเรียนรู้ต้องสัมพันธ์กัน เมื่อได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ แล้ว ย่อมสามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตของตน ตลอดจนท่าน

เห็นในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการปฏิบัติต่อบุพการีด้วยความเคารพบูชา โดยตัวท่านเอง เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่สมบูรณ์แบบที่สุด ดังนั้น แนวคิดการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ของท่าน ใช้หลักการเรื่องชีวิตจริง และธรรมชาติของครอบครัว เพื่อการดำรงชีวิตและพัฒนา คุณภาพชีวิต ให้อยู่ได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ หลักสูตรที่ใช้ในการศึกษาผู้ใหญ่ล้วนแต่มาจากชีวิตจริงทั้งสิ้น

ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า แนวคิดการศึกษาผู้ใหญ่ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จะเป็นแนวทางที่สร้างสรรค์จากความเป็นจริงที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน โดยเสริมความคิด ก้าวหน้าในรูปแบบที่สามารถปฏิบัติได้จริง ตามศักยภาพของแต่ละบุคคลและชุมชนเป็นหลัก

7. ในมุมมองของท่าน ท่านเห็นว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีส่วนช่วยผลักดัน

การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย อย่างไร

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่า ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด หรือ นโยบายในการทำงานของท่านมุ่งไปที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ ซึ่งท่านได้คิดและวางรากฐานเกี่ยวกับการศึกษามากกว่า 30 ปีแล้ว ซึ่งปัจจุบันใช้คำว่า “ปฏิรูปการศึกษา” ดังนั้น สิ่งที่ท่านคิดไว้ส่งผลต่อการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน เช่น การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่า ขณะนี้การปฏิรูปการศึกษายังหลงทาง คือ ต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ก่อน ซึ่งยังไม่มีใครคิดทำอย่างจริงจัง เช่นท่านโกวิท วรพิพัฒน์ แต่ทั้งนี้ท่านมีโอกาสผลักดันได้น้อย เนื่องจากท่านเกษียณและถึงแก่กรรมก่อน

นายเจริญ ภัคดีวานิช ให้ทัศนะว่า แนวความคิดของท่าน คือ ทุกคนสามารถพัฒนาได้และการยกย่องครู ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชน นำไปสู่การผลักดันการปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นการวัดผลว่า ควรมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการวัดผลใหม่ รวมถึงปฏิรูปการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ในทางตรง ไม่แน่ใจว่าท่านมีส่วนช่วยผลักดันหรือไม่ แต่ในทางอ้อมแล้วมีส่วนผลักดันอย่างแน่นอน ซึ่งแนวความคิดในการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน มาจากความคิดของท่านเป็นส่วนใหญ่

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า ท่านมีส่วนอย่างมาก ซึ่งท่านได้พูดและแสดงความคิดเห็นไว้มากมาย แม้กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ท่านชื่นชมกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งท่านได้พูดถึงความเชื่อที่ว่า นักเรียนหัวใจสำคัญต่อการจัดการศึกษา ที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เต็มศักยภาพของตน โดยเฉพาะการปฏิบัติจริงที่จะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน การเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ตลอดจนการประเมินตามสภาพจริง ควรเน้นคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรอะ ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้พยายามผลักดันเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา ทั้งในด้านหลักสูตร ครูผู้สอน การเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียน

รู้ การบริหารจัดการ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจ โดยให้ความสำคัญกับโรงเรียนในส่วนของการศึกษาผู้ใหญ่ ท่านได้เน้นหลักสูตรซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาในปัจจุบัน ทั้งนี้ได้กล่าวไว้ว่า ความสำเร็จในการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับ “ครู” รัฐบาลควรให้โอกาสในการพัฒนาครู รวมถึง การยกระดับฐานะของครู และเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูใหม่ และที่สำคัญคือท่านเป็นผู้ผลักดันการจัดการศึกษานอกระบบ ให้มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนของประเทศมากขึ้น แต่คิดว่ายังไม่เป็นที่พอใจของท่านสักเท่าไร

ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า แนวคิดด้านการศึกษาของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เกี่ยวกับการผลักดันให้คนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ เป็นหลักสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น หากการปฏิรูปการศึกษาไม่ยึดติดกับการปฏิรูปหน่วยงานภายในกระทรวงศึกษาธิการ นับได้ว่าเราได้เริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาไปแล้วตั้งแต่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังมีชีวิตอยู่

7. ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาอย่างไร

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่า ท่านเป็นผู้นำทางการศึกษา และเน้นการพัฒนาการศึกษาใน 4 ด้าน คือ ปฏิรูปการบริหารจัดการ ปฏิรูปการพัฒนาบุคลากร ปฏิรูปการเรียนรู้ และปฏิรูปวิชาการ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งปัจจุบันนำมาดำเนินการพัฒนาปรับปรุง ซึ่งท่านคิดมานานแล้ว

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่า ท่านโกวิท วรพิพัฒน์ พยายามเปลี่ยนแปลงการศึกษา โดยนำเสนอแนวคิด ให้ทำจริงปฏิบัติจริง ส่วนในภาคปฏิบัติ หลาย ๆ คนยังปฏิบัติกันไม่ได้ เช่น การจัดทำโครงการ ครู-อาจารย์บางคนยังไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือให้คำปรึกษาแนะนำ ไม่ได้

นายเจริญ ภักดีวานิช ให้ทัศนะว่า ทุกเรื่องที่พูดมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องครู เรื่องผู้เรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน แม้กระทั่งการเปิดร้านที่บ้านท่าน ล้วนแต่เป็นตัวอย่างในการพัฒนาการศึกษาแทบทั้งสิ้น

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ท่านได้หลอมรวมแนวความคิดของทุกหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นไปในทางเดียวกัน ขณะเดียวกันท่านเป็นข้าราชการการเมือง คือสมาชิกวุฒิสภา จึงมีเพื่อนฝูงมากมาย หลากหลายอาชีพ ดังนั้น การทำงานใด ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา มักประสบผลสำเร็จแทบทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการของบประมาณเพื่อการศึกษา หรือโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน

นายวิรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า ท่านได้วางรากฐานการพัฒนาการศึกษา ในหลายกรมที่ท่านได้ไปดำรงตำแหน่ง เช่น การส่งเสริมการอ่านของประชาชน การจัดที่อ่านหนังสือชุมชน ทำให้ปริมาณคนไทยอ่านหนังสือและเห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น การจัดการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติซึ่งสวนกระแสกับการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ โดยเน้นการเรียนวิชาหนังสือเป็นส่วนใหญ่ขาดการเรียนรู้ที่เป็นเชิงบูรณาการ การปฏิบัติจริง การจัดให้นักเรียนรู้

ควบคู่การปฏิบัติจริง เช่นที่โรงเรียนการทำมาหากินฯ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดบรรยากาศเรียนรู้ในวิถีชีวิตจริง

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรอะ ให้ทัศนะว่า การศึกษาผู้ใหญ่เริ่มจากชีวิตจริง และการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จต้องทำหลักสูตรเกี่ยวกับอาชีพและชีวิต โดยนำปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งทดลองดำเนินการในจังหวัดเชียงราย โดยมีผู้แทนจากกลุ่มอาชีพ นำปัญหาต่าง ๆ มาหารือกัน และให้สังเกตการทำงานจากทุกกลุ่มอาชีพนั้น ๆ มาวิเคราะห์ วิचारณ์ และนำมาสังเคราะห์ ซึ่งเรียกว่า “หลักสูตรสภาพ” เป็นการนำสภาพต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ เช่น ดิน น้ำ โรคภัยไข้เจ็บ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มาสร้างเป็นหลักสูตร และเป็นหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง สิ่งนี้เป็นขั้นตอนของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อรุณยา ให้ทัศนะว่าบทบาทการพัฒนาการศึกษา ของดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความมุ่งมั่นที่จะพลิกฟื้นทุกรูปแบบเกี่ยวกับการให้คนไทยรู้หนังสือทุกชุมชน ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก จนเป็นที่ยอมรับขององค์การ UNESCO สืบเนื่องจาก ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความเชื่อว่าถ้าคนไทยรู้หนังสือมากขึ้น น่าจะมีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมที่จำเป็นต้องแสวงหาองค์ความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือหรือรายงานการค้นคว้าอื่น อันเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั่นเอง

9. ท่านเห็นว่าแนวคิดการบูรณาการของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ โดยนำวิถีชีวิตตลอดจนผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนดีหรือไม่ อย่างไร

นายวิโรจน์ ศรีโกคา ให้ทัศนะว่า แนวคิดของท่าน “สุดยอด” ท่านคิดมานานแล้ว โดยใช้สถานประกอบการเป็นที่เรียนและเป็นแหล่งเรียนรู้โดยตรงที่ดีทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง และนำมาพัฒนาท้องถิ่นของตนได้อย่างเหมาะสม

นายเจริญ ภัคดีวานิช ให้ทัศนะว่า ทุกเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ท่านสามารถบูรณาการให้เกิดประโยชน์ได้ รวมถึงการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้เพื่อให้เกิดความรู้รักในความเป็นไทยได้ เช่น การอนุรักษ์คลองแสนแสบ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนสองฝั่งคลองแต่โบราณ

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่า แนวคิดการบูรณาการเป็นเรื่องดี แต่ถ้าคนคิดไม่เป็น บูรณาการไม่ได้ ก็ไม่เกิดประโยชน์แต่ประการใด แต่ถ้าบูรณาการได้ถือว่าเป็นสิ่งสูงสุดของชีวิตมนุษย์

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ท่านเป็นแบบฉบับที่ดี ในการนำวิถีชีวิตมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งประสบความสำเร็จ ดังเห็นได้จากการดำเนินกิจการร้านอาหาร “นายแก้ว” ตลอดจนการปลูกต้นชวนชมจำหน่าย ซึ่งแนวความคิดจัดทำล้วนมาจากแนวการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ แทบทั้งสิ้น

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่า แนวคิดเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตไทยถือเป็นองค์ความรู้ที่ได้สืบสาน ผ่านการพิสูจน์มาหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันการจัดการศึกษาได้ละเลยความรู้เหล่านี้ ท่านจึงเป็นผู้จุดประกายความคิดเรื่องนี้ เพื่อให้เกิดการบูรณาการ เชื่อมโยงความรู้ภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาโลก ให้สามารถนำมาใช้ได้

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรยะ ให้ทัศนะว่า ท่านได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการศึกษามากที่สุดในสมัยที่ท่านเป็นผู้บริหารการศึกษาผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งชมรมจัดสัมมนา แม้กระทั่งการขึ้นทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น และท่านได้กล่าวว่า การศึกษาคือชีวิต และโลกของการทำงานที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต นอกจากมีครูสอนแล้วยังมีแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเป็นครูได้ สิ่งเหล่านี้คือการบูรณาการของการจัดการเรียนการสอน อันเป็นการเรียนรู้โดยไม่ต้องมีครู เรียนรู้จากธรรมชาติ ทั้งนี้เป็นการเรียนรู้โดยไม่แปลกแยกจากความเป็นจริง ทำให้การศึกษากับชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน

ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อรุณยา ให้ทัศนะว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีแนวคิดที่จะบูรณาการวิถีชีวิตไทยผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนนับว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับสภาพของคนไทยในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่รุนแรง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เติบโตมาจากครอบครัวชนบท ทั้งยังอยู่ในประเพณีไทยและประเพณีจีน ดังนั้น การสร้างสำนึกรักบ้านเกิด การให้ความสำคัญกับแม่น้ำลำคลอง ตลอดจนการสร้างความรักแม่ปู่ย่าตายายและผู้ใหญ่ของชุมชน ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างเอกลักษณ์ต่าง ๆ ที่ช่วยให้ไทยเป็นชาติที่มั่นคง ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นภาพของการศึกษาแบบไทยที่ยั่งยืน และสามารถพัฒนาแข่งขันกับนานาชาติประเทศได้ด้วย

10. ท่านคิดว่า จากผลงานการศึกษานอกระบบ ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไปใช้ ในการจัดการเรียนการสอน จะประสบปัญหาและอุปสรรคใด ๆ หรือ อย่างไร

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่า ไม่มีอุปสรรคใด ๆ ผลงานทั้ง 3 โครงการ คือ โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ ล้วนแล้วแต่เป็นโครงการที่ดี มีประโยชน์ทำให้ประชาชนสามารถอ่านออกและเขียนหนังสือได้ตลอดจนทำให้หูตาสว่าง ได้รู้ข่าวสารต่าง ๆ นำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ และเป็นผลดีต่อการพัฒนาชาติมาก

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่าประสบปัญหามาก เนื่องจากผู้ที่อยู่ในการศึกษานอกระบบยังคิดตามท่านไม่ได้คือ หลายคนยังคิดไม่เป็นและยังใช้วิธีการเรียนการสอนแบบเดิม ๆ คือปัญหาและอุปสรรคของคนไทย นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง ผลงานทางการศึกษานอกระบบ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เป็นการให้ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ
2. รวมถึงการแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นการสะท้อนความคิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ นักคิดตลอดกาล
3. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน คนทุกคนถ้าคิดเป็น ต้องรู้จักหาข่าวสารข้อมูล เพิ่มเติม เพื่อทันต่อเหตุการณ์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศก็ตาม กรณีนี้เป็นการสะท้อนความคิดของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งก็คือ กระบวนการให้คิด ให้ทำ
4. การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ ในสมัยนั้นคนไทยยังอ่านหนังสือไม่ออกกันมาก ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาาร่วมกันของคนไทยทั่วประเทศ โดยการร่วมมือกันและขอร้องให้คนในหมู่บ้านที่อ่านออกเขียนได้ ช่วยสอนผู้ที่ยังอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ในหมู่บ้านนั้น ๆ โดยไม่ต้องจ้างครูมาสอน แต่เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งนี้ก็คือการรณรงค์เป็นการสะท้อนความคิดของท่านอีกโครงการหนึ่ง

นายเจริญ ภักดีวานิช ไม่ได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า ... เกิดปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากปรัชญาการคิดเป็นของท่าน กับการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติ มักจะสวนทางกัน เนื่องจากผู้ปฏิบัติไม่เข้าใจในวิธีดำเนินการ และเป้าหมายที่แท้จริงและยึดติดกับลายลักษณ์อักษร จึงจะดำเนินการ เช่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริงมากกว่า เรียนวิชาการในห้องเรียน ดังเช่นที่โรงเรียนการทำมาหากินที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นโรงเรียนในฝันของท่านที่ต้องการดำเนินการให้เห็นจริงตามแนวคิดของท่าน

นอกจากนี้ยังให้ความเห็นถึงการศึกษาในระบบ ว่าเป็นวิญญูณของท่านและในมุมมองเดียวกัน แต่คิดไม่เหมือนกันสำหรับคนที่อยู่นอกระบบกับคนที่อยู่ในระบบ ดังนั้นในบางเรื่อง เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ จะเป็นเรื่องน่ายุค แต่มีปัญหาคือไม่เหมาะสมกับยุค และในขณะเดียวกัน สมัยที่เป็นกองการศึกษาผู้ใหญ่เล็ก ๆ ต้องอาศัยหน่วยงานอื่นดำเนินการ เมื่อท่านขยายความคิดใด ๆ ก็ตามทุกคนก็มักให้ความร่วมมือ ซึ่งอาจเป็นเพราะบุคลิกล้วนตัวของท่าน แต่พอเป็นหน่วยงานใหญ่ขึ้น มีความเบ็ดเสร็จในตัว คือ ไม่ฟังใคร ข้าราชการทำเองทั้งหมด คนส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยให้ความร่วมมือ

นายวิรพงษ์ คล้อยดี ไม่ได้ให้ทัศนะในเรื่องนี้

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรสะ ให้ทัศนะเกี่ยวกับผลงาน 3 โครงการ ไว้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เป็นการจัดการศึกษาเพื่ออ่านออกเขียนหนังสือได้ หากไม่ได้ใช้ก็ลืม ต้องรณรงค์อยู่เรื่อย ๆ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้มีความคิดว่าการเรียนนั้นต้องสอดคล้องกับปัญหาและวิถีการดำเนินชีวิต ตลอดจนสุขภาพของแต่ละคน ทำให้ประชาชนสนใจขึ้น ดังนั้นวิชาหนังสือจะเป็นตัวเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งไม่เคยมีผู้ใดดำเนินการมาก่อน แต่ปัจจุบันทั่วโลกใช้วิธีการสอนหนังสือโดยวิธีนี้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของ

คนไทย ซึ่งปัจจุบันโครงการนี้ประเทศไทยเป็นต้นคิดดำเนินการจัดการศึกษาประเทศแรกและปัจจุบันโครงการนี้ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการจัดการศึกษาในระบบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

2. การที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน UNESCO ได้นำไปใช้เช่นเดียวกัน

นับว่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ดังจะเห็นได้ว่า การศึกษาจะผูกพันกับชีวิต สังคม ข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ นับว่า หนังสือพิมพ์ เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งคือ เมื่ออ่านก็ได้ข่าว และได้วิชาหนังสือคือได้ทั้งการเรียนรู้หนังสือ และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ตลอดจนความผูกพันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องที่ตั้งรัฐบาลเป็นผู้จัดซื้อหนังสือพิมพ์ ดังนั้น ความผูกพันและความห่วงใยก็เกิดขึ้น ผลพลอยได้อื่น ๆ เป็นต้นว่า การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทย การเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ก็ตามมา

3. โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ ก็เป็นอีกโครงการหนึ่งที่เอื้อประโยชน์หลาย ๆ อย่างในคราวเดียวกัน เกิดความรักความผูกพัน เอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือกัน คนรู้หนังสือมากขึ้น โครงการนี้เป็นการดำเนินการเป็นครั้งคราว

ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อุรุยา ให้ทัศนะว่า การศึกษานอกระบบในรูปแบบของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ สามารถปรับตัวไปสู่การศึกษาทุกระบบ เพราะเป็นหลักของการดำรงชีวิตของคน เป็นหลักการของการมีชีวิตร่วมกัน เป็นหลักการทำงานของคน รวมทั้งเป็นหลักที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วย

11. ท่านมีความเห็นเช่นไร ในการที่ UNESCO นำแนวความคิดเรื่อง “คิดเป็น”

เป็นหลักสากลในการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั่วโลก

นายวิโรจน์ ศรีโกศา ให้ทัศนะว่าการที่ UNESCO นำไปใช้นั้นเป็นเรื่องดี เพราะทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งการ “คิดเป็น” ก็คือ การคิดดี ปฏิบัติดี เช่นเดียวกับชีวิตของท่าน ไม่มีชีวิตเป็นเด็กเพราะท่านรู้จักรับผิดชอบและสามารถหารายได้ให้ตนเองมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนกระทั่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอก อันเป็นการปฏิบัติจริง และมีประสบการณ์ทางด้านความคิด อันนำมาเป็นแบบอย่างในวงการศึกษาทั่วโลก ตราบจนทุกวันนี้

นายชาติชาตรี โยสีดา ให้ทัศนะว่าการคิดเป็น ย่อมส่งผลดีในทุก ๆ ด้าน แม้กระทั่งการดำรงชีวิตประจำวัน ที่มีความสุข อันเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคนทั่วโลก

นายเจริญ ภัคดีวานิช ให้ทัศนะว่า ทุกเรื่องที่กำลังกล่าวมาทั้งหมดมีค่ามากกว่ารางวัลจาก UNESCO

ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร ให้ทัศนะว่า การนำไปใช้ไม่เชิงทั่วโลก ในหลายประเทศทำตาม ถ้าผู้บริหารการศึกษาของประเทศนั้นมีความเฉียบไว และมีสื่อการเรียน การสอนมาก ตลอดจนนำไปคิดทบทวนอีกครั้ง แล้วจะเห็นด้วยตามแนวคิดของท่าน

นายวีรพงษ์ คล้อยดี ให้ทัศนะว่าผมเห็นด้วยอย่างยิ่ง ปัจจุบันครูมักใช้วิธีบอกความรู้ให้แก่นักเรียนมากกว่าการชี้แนะให้นักเรียน ได้คิด ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นักเรียนจึงคิดเป็น ไม่รู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่รู้จักเลือก ทำให้ถูกมอมเมาในสิ่งต่าง ๆ มากมาย ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จึงให้หลัก “คิดเป็น” ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลวิชาการ ข้อมูลด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและข้อมูลส่วนตัว

ดร.ทองอยู่ แก้วไทรอะ ให้ทัศนะว่า จุดเด่นของหลักคิดและปรัชญา “คิดเป็น” คือ คนเรามีความแตกต่างกัน และต้องการความสุข ดังนั้น การตัดสินใจต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ ทั้งข้อมูลตนเอง ข้อมูลทางสังคม และข้อมูลทางวิชาการ มาสังเคราะห์หาทางเลือกในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง และเหมาะสมที่สุดให้ตนเอง หากยังแก้ปัญหาไม่ได้ต้องกลับไปดูปัญหาใหม่อีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นหากทุกคนรู้จักใช้แนวคิดและปรัชญา “คิดเป็น” นี้ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายกับตัวเราและชุมชน

นอกจากนี้ ดร.ทองอยู่ แก้วไทรอะ ยังกล่าวว่า หลักการ “คิดเป็น” นั้นเป็นการให้ความสำคัญกับตนเอง โดยการตัดสินใจใช้ข้อมูลตัวเอง และข้อมูลต่าง ๆ รอบตัว โดยมีผู้วิจารณ์ท่านว่าทำอย่างไร จะให้การตัดสินใจประเมินได้ ตนเองเท่านั้นที่รู้ คนอื่นไม่รู้

ดังนั้น ความคิดเช่นนี้ จึงเผยแพร่และกระจายออกไป แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่มีการทราบและคิดได้ลึกซึ้งเท่ากับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ทราบจนทุกวันนี้

ดร.เกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ให้ทัศนะว่า มีความเห็นสอดคล้องกับ UNESCO เพราะถ้าคิดเป็น เสมือนมีความคิดที่มีเหตุผล ความคิดมีการพัฒนา สามารถประยุกต์ไปสู่การประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลาย ตรงกับหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธที่สอนให้คนคิดวิเคราะห์ปัญหา/ค้นหาเหตุผลเพื่อตอบคำถาม และหาวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมของแต่ละกรณี ปัญหา โดยไม่จำเพาะเจาะจงวิธีการแห่งการแก้ปัญหานั้น ๆ

อนึ่ง จากการสัมภาษณ์ นางรสสุคนธ์ อมรรัตนชัย นายธาดา อมรรัตนชัย และนางนงลักษณ์ อมรรัตนชัย ผู้สัมภาษณ์ได้ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ สรุปได้ดังนี้

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เกิดในครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความขยันช่วยเหลือผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ รักและเป็นห่วงพ่อแม่ พี่น้องมาก รักธรรมชาติ ตลอดจนหารายได้ช่วยตนเองตั้งแต่เด็ก รักการเรียน รักการทำงาน รักบ้านเกิด ชอบใช้ชีวิตที่เรียบง่าย มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ทั้งยังปลูกฝังให้ลูกหลาน แม้กระทั่งผู้ร่วมงานที่ร้าน “นายแก้ว” ให้มีความขยัน อดทน ตั้งใจทำงาน แล้วจะประสบผลสำเร็จ แต่ทั้งนี้เกี่ยวกับการเรียน โดยสามารถเรียนการศึกษานอกโรงเรียนได้ ซึ่งทุกคนได้ยึดหลักการนี้ มาโดยตลอด

ภาคผนวก ข

เอกสารหลักฐาน การประกอบคุณงามความดีต่าง ๆ

ที่มา: กิ่งเพชร วรพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพัฒน์. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

มหาวิทยาลัยมหิดล

โดยพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๐

สภามหาวิทยาลัย

อนุมัติ

ปริญญา

ศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

แก่

นายโกวิท กิตติขันธ์

ผู้ทรงคุณวุฒิสมควรแก่ปริญญา

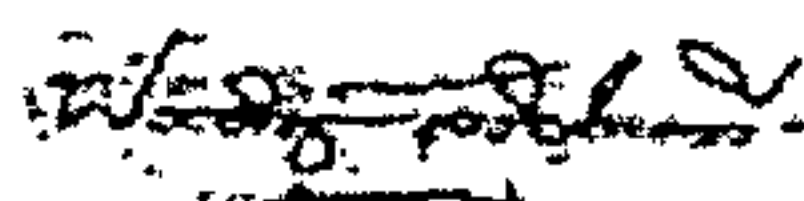
เมื่อวันที่

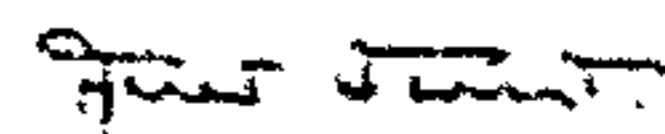
ปีพุทธศักราช

พุทธศักราช ๒๕๖๕

ที่

นาย

อธิการบดี

คณบดี

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

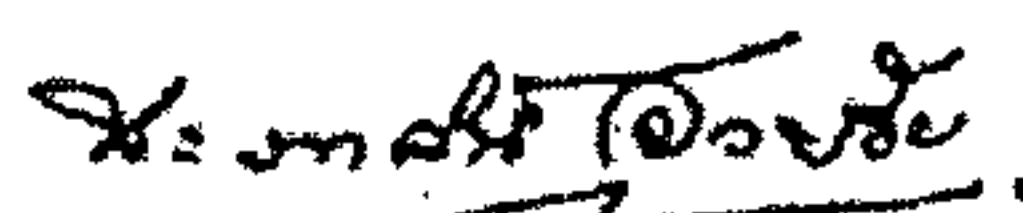
โดยอนุมัติสภามหาวิทยาลัย ให้ปริญญาบัตรฉบับนี้ไว้แก่

นายโกวิท วรพิพัฒน์

เพื่อเสด็จฯ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสมควรแก่ปริญญา

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์

ณ วันที่ ๑๕ เดือน กันยายน พุทธศักราช ๒๕๖๕

นายอรรถพร ฤกษ์พิบูลย์
อธิการบดี

อธิการบดี

คณบดี

คำประกาศเกียรติคุณ คนไทยตัวอย่าง ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๕

ข้าราชการที่ได้รับทุนไปศึกษาต่างประเทศ เมื่อสำเร็จกลับมาแล้วมักจะไม่ได้ให้วิชาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาอย่างเต็มสติกำลัง ทั้งนี้ ก็เพราะการริเริ่มเสนอวิธีการใหม่ๆ อาจมีอุปสรรคนานาประการ ต้องใช้ความพยายามในการแก้ไขอุปสรรค จนเกิดความเบื่อหน่ายหัดแต่ใจตนเองจากที่เคยทดแทนที่ได้รับจากรัฐบาลก็ไม่เพียงพอในการเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว เมื่อหมดสัญญาผูกพันกับโอกาสลาออกไปทำงานส่วนตัวหรือร่วมกับภาคเอกชนซึ่งมีโอกาสดีกว่า แต่ยังมีข้าราชการท่านหนึ่งสำเร็จการศึกษาชั้นสูงจากต่างประเทศ ยึดมั่นในอุดมการณ์ซึ่งมีอยู่เดิม มีความเสียสละ มีความประสงค์ที่จะจรดลงการศึกษาของชาติให้ดีขึ้น บุคคลผู้นั้นคือ

นายโกวิท วรพิพัฒน์

นายโกวิท วรพิพัฒน์ อายุ ๔๔ ปี เกิดที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ประโยคครูประกาศียบัตรจังหวัด ประโยคครูมูล และศึกษาด้วยตนเอง จบประโยคครูพิเศษประถมศึกษาและครูพิเศษมัธยม รับราชการเป็นครูประจำภาคอยู่หลายปี จึงรับทุนไปศึกษาปริญญาตรี โท และเอก เกี่ยวกับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยยูดาห์ สหรัฐอเมริกา จึงนับได้ว่า นายโกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้รอบรู้ปัญหาและวิธีแก้ปัญหาคำถามทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องของประเทศไทยเป็นอย่างดีคนหนึ่ง

การปฏิบัติราชการระดับบริหาร ครั้งแรกในตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา นายโกวิท วรพิพัฒน์ ได้ริเริ่มตั้งโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (แบบไทย) ซึ่งมุ่งให้ผู้เข้ารับการศึกษาระดับชาวบ้านได้รู้จักคิดแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ของตนเองและของกลุ่ม ที่เรียกว่า "คิดเป็น" ซึ่งเป็นแบบแผนการศึกษาที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ยอมรับและนำไปใช้

นอกจากนี้ นายโกวิท วรพิพัฒน์ ยังเห็นความสำคัญและประโยชน์ของ "การอ่าน" จึงตั้งโครงการอ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลและประชาชน โครงการนี้เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ชาวบ้านเขาเขาในการรู้หนังสือจากการดูภาพ แล้วอยากรู้เรื่องนั้นๆ เป็นการส่งเสริมให้คนรู้หนังสือง่ายขึ้น ปัจจุบันที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีมากกว่าสามหมื่นแห่ง

นายโกวิท วรพิพัฒน์ ได้เห็นความสำคัญของการกระจายการศึกษาไปสู่ชนบท จึงได้จัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาค ประจำจังหวัด โดยได้พัฒนาระบบโครงสร้างการศึกษาจากระบบให้เป็นระบบที่สามารถติดตามนิเทศ และพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาข่าวสารข้อมูล และ การศึกษาทักษะอาชีพ

การจัดการดังกล่าวถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรกในโลกที่คิดริเริ่มจัดแบบนี้

นอกจากนั้น มีโครงการครูอาสาสมัครสอนประจำที่ เดินสอน สอนโดยระบบทางไกล และเรื่องอื่น ๆ อีกมาก ความริเริ่มที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ “การทอดผ้าป่าหนังสือ” เป็นเหตุให้ที่อ่านหนังสือและห้องสมุดประชาชนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ได้รับหนังสือเป็นจำนวนมาก

ในตำแหน่งอธิบดีกรมวิชาการ นายโกวิท วรพิพัฒน์ ก็ได้นำแนวการศึกษาเรื่อง “คิดเป็น” มาจัดหลักสูตรใหม่ ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลง มุ่งเน้นให้นักเรียนรุ่นใหม่คิดเป็น ทำเป็น ให้เหมาะสมกับตัวเองและหมู่คณะ เป็นการมุ่งเพื่อประโยชน์ของชีวิตและสังคม มิได้มุ่งเรียนเพื่อสอบเอาประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรอย่างเดียวนั้น ผู้ศึกษายุคใหม่ต้องทำงานเป็นกลุ่ม มีวินัย ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน รู้จักพึ่งตนเอง มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ

โครงการอื่นๆ ที่มีผลสำเร็จ คือ โครงการรณรงค์ส่งเสริมนิสัยให้ “รักการอ่าน” โครงการโรงเรียนร่วมพัฒนา โครงการพัฒนาการบริหารหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งจะทำให้นักเรียนมองเห็นช่องทางในการดำรงชีพในอนาคต

งานบริหารในตำแหน่งอธิบดีกรมสามัญศึกษา นายโกวิท วรพิพัฒน์ ได้กำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า นักเรียนเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียนมีส่วนช่วยเสริมสร้างความคิดและคุณธรรมต่างๆ ได้ โรงเรียนที่ดีจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน การร่วมคิดร่วมให้คำปรึกษาแนะนำสนับสนุนทั้งด้านความคิด ทรัพยากร ช่วยเผยแพร่ผลงาน ตลอดจนส่งเสริมให้มีสวัสดิการที่ดี จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียนมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน ตลอดระยะเวลา ๒-๓ ปี ที่หน่วยงานและโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ได้ยึดถือแนวทางดังกล่าวเป็นหลักปฏิบัติ ทำให้กิจการก้าวหน้าไปเป็นอันมาก

นับตั้งแต่จบการศึกษาจากต่างประเทศ นายโกวิท วรพิพัฒน์ ได้เข้าปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ ตามที่ได้รับแต่งตั้ง ได้ปฏิบัติงานอย่างมีอุดมการณ์ ขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์สุจริต จนเกิดเป็นผลดีกับประเทศชาติอย่างเห็นได้ชัด ควรเป็นแบบอย่างแก่คนอื่นๆ ที่จะถือปฏิบัติสืบต่อไป

มูลนิธิธารน้ำใจได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควรยกย่องให้

นายโกวิท วรพิพัฒน์ เป็นคนไทยตัวอย่าง ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๕

ผู้บริหารดีเด่น

ของ

สมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทย

นายโกวิท วรพิพัฒน์

ข้าราชการที่ได้รับทุนไปศึกษาต่างประเทศ เมื่อสำเร็จกลับมาแล้ว มักจะไม่ได้ใช้วิชาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาอย่างเต็มกำลัง ทั้งนี้เพราะ อาจมีอุปสรรคนานับประการ ต้องใช้ความพยายามในการแก้ไขปัญหา จนเกิดความเบื่อหน่ายท้อแท้ใจ อีกทั้งผลตอบแทนที่ได้ก็ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ จึงหาโอกาสลาออกไปทำงานส่วนตัวหรือร่วมกับภาคเอกชน ซึ่งมีโอกาสดีกว่า แต่ยังมีข้าราชการท่านหนึ่ง ยังยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ต้องการจะจรรโลงการศึกษาของชาติให้ดีขึ้น

ท่านเกิดเมื่อ ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๖ ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา บิดามารดาประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ปัจจุบันดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เริ่มต้นชีวิตราชการเป็นครูประถมศึกษา โรงเรียนวัดแหลมใต้ จังหวัดฉะเชิงเทรา ต่อมาได้รับทุนไปศึกษาระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยบรู๊ตาร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา และกลับมาสอนหนังสือประมาณ ๖ เดือนก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นครูใหญ่ โรงเรียนวัดเทพนิมิตร และได้เดินทางไปศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยบรู๊ตาร์ สหรัฐอเมริกาอีกครั้ง เมื่อสำเร็จกลับมาได้ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ ที่ได้รับการแต่งตั้ง และปฏิบัติงานอย่างขยันขันแข็งตลอดมา

ผลงานของท่านได้สร้างสรรประโยชน์ให้กับการศึกษาของไทยมากมาย อาทิเช่น โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เพื่อพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งสังคมและเศรษฐกิจของผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นแบบแผนการศึกษาที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ขอมรับและนำไปใช้ นอกจากนี้ยังมีโครงการรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือแห่งชาติ และ โครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ขึ้นเป็นแห่งแรกของโลก โดยมีจุดประสงค์ให้ประชาชนได้พัฒนาความสามารถในการอ่านเขียนและป้องกันการลืมนหนังสือ อีกทั้งเพิ่มวิธีการรับนักเรียนชั้นมัธยม ๑ โดยวิธีจับฉลาก เพื่อให้นักเรียนได้เรียนในโรงเรียนใกล้บ้านมากที่สุด ซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาคารจรรและลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองอีกด้วย

จากการปฏิบัติราชการดีเด่นตามที่กล่าวมาข้างต้น นายโกวิท วรพิพัฒน์ จึงเป็นบุคคลที่สมควรได้รับการยกย่องประกาศเกียรติคุณ เป็นผู้บริหารข้าราชการพลเรือนดีเด่น ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๖

ประกาศเกียรติคุณบัตร
ให้ไว้เพื่อแสดงว่า
ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
เป็นบุคคลที่ได้ทำคุณประโยชน์อย่างมาก
ให้กระทรวงศึกษาธิการ

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นนักการศึกษาชั้นเยี่ยม เปี่ยมด้วยความรู้ ความสามารถ ทั้งเชิงบริหารและเชิงวิชาการ ตลอดชีวิตราชการของท่านที่เริ่มต้นด้วยการเป็นครูประถมศึกษา จนมาเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ท่านได้ทุ่มเท พลังความคิด พลังกาย พลังใจ และพลังทรัพย์ ให้กับงานด้านการศึกษาด้วยความวิริยะ อุตสาหะ มานะอดทน มุ่งพัฒนาการศึกษาและเยาวชนไทยให้เป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มองเห็นอนาคตอันแจ่มใสของตน ผลงานของท่านเป็นที่ประจักษ์และยอมรับทั้งในและนอกประเทศ นับได้ว่า ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีงาม ควรแก่การปฏิบัติตาม และเป็นความภาคภูมิใจของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ จึงประกาศเกียรติคุณไว้เพื่อเป็นเกียรติ และเป็นแบบอย่างที่ดีสืบไป ขออำนาจพรให้ท่าน มีความสุข ความเจริญ พร้อมด้วยจตุรพิธพรชัยและสัมฤทธิ์ผลในสรรพสิริมงคลที่ปรารถนาทุกประการ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๘

(นายสัมพันธ์ ทองสมัคร)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ภาคผนวก ค

บันทึกการสั่งงาน และคำบอกเล่าของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

คนรักเราทั้งปวง

สมัยเป็นเด็ก อายุ 9 ขวบ ผมจึงเข้าโรงเรียน แต่ก่อนจะเข้าโรงเรียนผมเรียนรู้วิถีธรรมชาติมากมาย เรียนรู้ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน การมีอาชีพ การเกษตร ที่บ้านผมมีอาชีพเกษตร พี่ๆ ต้องออกไปทำสวนปลูกต้นไม้ เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ ผมยังเล็กแต่ก็อยากทำงาน จึงตามพี่ๆ ออกไปทำสวน ปลูกต้นไม้ด้วย บางทีก็ไปช่วยบ้านคนอื่นเขาทำ และบางบ้านไม่มีวัวก็เอาวัวไปช่วยเขา สมัยก่อนการทำไร่ ทำนา ชาวบ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พอโตหน่อยเริ่มอยากมีรายได้ เก็บผัก ผลไม้ จับปลา จับกุ้ง กินเองบ้าง ขายบ้าง รู้สึกว่าอาชีพมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง แต่เราอยู่กันอย่างเอื้ออาทรกัน ให้บ้าง ขายบ้าง

วิถีชีวิตของคนไทยในชนบทแถวบ้านผมสมัยนั้น ไปไหน มาไหน ก็ทักทายกัน บ้านใครมีผักมีหญ้า มีกุ้ง มีปลา ก็ติดมือไปฝากบ้านนั้น บ้านนี้ หรือแม้แต่ทำกับข้าวอะไรที่รู้สึกว่าร่อย แม่ก็จะแบ่งไปให้บ้านญาติและเพื่อน เป็นวิถีชีวิตที่ทุกคนเป็นเสมือนญาติกัน มีความสุขเอื้ออาทร เจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปเยี่ยมเยียนกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

แม่ผมชอบไปวัด ผมมักจะติดตามไปเป็นส่วนใหญ่ เดินตามแม่ไป เจอใครก็ทักทาย สวัสดี ผู้เฒ่า ผู้แก่ ก็จะร้องทัก “แดงเอ๊ย ไปวัดหรือ เอาบุญมาฝากยายบ้างนะ” แม้แต่บุญ คนสมัยนั้นยังแบ่งปัน ฝากฝังกันได้ ไม่ใช่แค่เฉพาะสิ่งของ ผมไปวัดบ่อย พบผู้ใหญ่มากมาย ท่านใช้ให้ว่านก็ชอบทำ บางครั้งก็อาสาทำ

“พ่อ” ผมเรียก “เตี้ย”

เตี้ยชอบไปคุยที่ร้านกาแฟ เป็นสังคมของคนชนบท เป็นที่รวมเพื่อนฝูงมาพูดคุย สนุกสนาน บางทีก็มีการแลกเปลี่ยนความรู้ การทำงาน การอาชีพกัน หรือบางครั้งก็มีการค้าขายด้วย ผมชอบตามเตี้ยไปด้วย ได้พบ ได้ฟัง ได้คุยกับผู้ใหญ่มากมาย เกิดความสนิทสนม ผมช่างถาม ผู้ใหญ่ก็เอ็นดู รักใคร่ ผมได้ความรู้บางเรื่องที่ฟังรู้เรื่อง ประสบการณ์จริงจากชีวิต ก่อนวัยเข้าเรียนนี้ทำให้ผมเข้าโรงเรียนเมื่ออายุ 9 ขวบ สอบได้ที่ 1 ตลอดมา

ผมรู้สึกว่าคนรักผมทั้งปวง เวลาถึงงานวัด งานบุญ งานโรงเจ มีลิเก จั้ว ส่วนใหญ่เป็นจั้วเวลาตามแม่ไปดูจะมีพี่ ป้า น้า อา เรียกให้ผมไปนั่งข้างหน้า บางคนก็ให้ขนม บางคนก็อุ้มไว้ บางทีก็อุ้มขึ้นไปนั่งบนเวทีดูอย่างใกล้ชิด พอจั้วเล็กก็ได้ดูทั้งหน้าเวทีและหลังเวที ชีวิตที่รู้สึกว่ามีคนรักมากมาย เป็นความรู้สึกที่มีความสุขมาก อยากทำดีๆ ให้แก่ผู้คนทั้งหลายที่เรารัก และแม่ไม่รักเรา เราก็จะทำดีให้เขารักให้ได้

မြို့နယ်ကုမ္ပဏီများ

અમો ૧૫ નવરંગે પાંચ કસબમજી ભવંગલે

[illegible]

ਅਗਲੇ ਦਸ ਪੰਨੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਠਾਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ॥੨॥ ਪੇਂਡੂ, ਮੁੰਡੇ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ

ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល ក្រុមប្រឹក្សាភិបាល

11:40:00 AM 11/10/2023

• ၁၇၇၂ ခု ဇန်နဝါရီလ ၁၁ ရက်နေ့တွင် ရန်ကုန်မြို့တွင် ဖွားမြင်သည်။

Mr. S. —

(นายโทมัส วานิชรัตน์)
ปลัดกระทรวงกลาโหม

ปตท. จำกัด (มหาชน)

ഭൂമിയിലെ ജീവജാലങ്ങളുടെ

ကုမ္ပဏီတစ်ခု၏ အကျိုးအမြတ်

8 သုညဝိသုဒ္ဓိ ၂၁: ၉ ကါလိယ ဝိသုဒ္ဓိ ဝိသုဒ္ဓိ ၉ ဟု

[illegible]

Mr. DeLoach Mr. Mohr

1. พจนานุกรม คือ คือ รวบรวมคำศัพท์

15: 20: 25: 30: 35: 40: 45: 50: 55: 60: 65: 70: 75: 80: 85: 90: 95: 100: 105: 110: 115: 120: 125: 130: 135: 140: 145: 150: 155: 160: 165: 170: 175: 180: 185: 190: 195: 200: 205: 210: 215: 220: 225: 230: 235: 240: 245: 250: 255: 260: 265: 270: 275: 280: 285: 290: 295: 300: 305: 310: 315: 320: 325: 330: 335: 340: 345: 350: 355: 360: 365: 370: 375: 380: 385: 390: 395: 400: 405: 410: 415: 420: 425: 430: 435: 440: 445: 450: 455: 460: 465: 470: 475: 480: 485: 490: 495: 500: 505: 510: 515: 520: 525: 530: 535: 540: 545: 550: 555: 560: 565: 570: 575: 580: 585: 590: 595: 600: 605: 610: 615: 620: 625: 630: 635: 640: 645: 650: 655: 660: 665: 670: 675: 680: 685: 690: 695: 700: 705: 710: 715: 720: 725: 730: 735: 740: 745: 750: 755: 760: 765: 770: 775: 780: 785: 790: 795: 800: 805: 810: 815: 820: 825: 830: 835: 840: 845: 850: 855: 860: 865: 870: 875: 880: 885: 890: 895: 900: 905: 910: 915: 920: 925: 930: 935: 940: 945: 950: 955: 960: 965: 970: 975: 980: 985: 990: 995: 1000: 1005: 1010: 1015: 1020: 1025: 1030: 1035: 1040: 1045: 1050: 1055: 1060: 1065: 1070: 1075: 1080: 1085: 1090: 1095: 1100: 1105: 1110: 1115: 1120: 1125: 1130: 1135: 1140: 1145: 1150: 1155: 1160: 1165: 1170: 1175: 1180: 1185: 1190: 1195: 1200: 1205: 1210: 1215: 1220: 1225: 1230: 1235: 1240: 1245: 1250: 1255: 1260: 1265: 1270: 1275: 1280: 1285: 1290: 1295: 1300: 1305: 1310: 1315: 1320: 1325: 1330: 1335: 1340: 1345: 1350: 1355: 1360: 1365: 1370: 1375: 1380: 1385: 1390: 1395: 1400: 1405: 1410: 1415: 1420: 1425: 1430: 1435: 1440: 1445: 1450: 1455: 1460: 1465: 1470: 1475: 1480: 1485: 1490: 1495: 1500: 1505: 1510: 1515: 1520: 1525: 1530: 1535: 1540: 1545: 1550: 1555: 1560: 1565: 1570: 1575: 1580: 1585: 1590: 1595: 1600: 1605: 1610: 1615: 1620: 1625: 1630: 1635: 1640: 1645: 1650: 1655: 1660: 1665: 1670: 1675: 1680: 1685: 1690: 1695: 1700: 1705: 1710: 1715: 1720: 1725: 1730: 1735: 1740: 1745: 1750: 1755: 1760: 1765: 1770: 1775: 1780: 1785: 1790: 1795: 1800: 1805: 1810: 1815: 1820: 1825: 1830: 1835: 1840: 1845: 1850: 1855: 1860: 1865: 1870: 1875: 1880: 1885: 1890: 1895: 1900: 1905: 1910: 1915: 1920: 1925: 1930: 1935: 1940: 1945: 1950: 1955: 1960: 1965: 1970: 1975: 1980: 1985: 1990: 1995: 2000: 2005: 2010: 2015: 2020: 2025: 2030: 2035: 2040: 2045: 2050: 2055: 2060: 2065: 2070: 2075: 2080: 2085: 2090: 2095: 2100: 2105: 2110: 2115: 2120: 2125: 2130: 2135: 2140: 2145: 2150: 2155: 2160: 2165: 2170: 2175: 2180: 2185: 2190: 2195: 2200: 2205: 2210: 2215: 2220: 2225: 2230: 2235: 2240: 2245: 2250: 2255: 2260: 2265: 2270: 2275: 2280: 2285: 2290: 2295: 2300: 2305: 2310: 2315: 2320: 2325: 2330: 2335: 2340: 2345: 2350: 2355: 2360: 2365: 2370: 2375: 2380: 2385: 2390: 2395: 2400: 2405: 2410: 2415: 2420: 2425: 2430: 2435: 2440: 2445: 2450: 2455: 2460: 2465: 2470: 2475: 2480: 2485: 2490: 2495: 2500: 2505: 2510: 2515: 2520: 2525: 2530: 2535: 2540: 2545: 2550: 2555: 2560: 2565: 2570: 2575: 2580: 2585: 2590: 2595: 2600: 2605: 2610: 2615: 2620: 2625: 2630: 2635: 2640: 2645: 2650: 2655: 2660: 2665: 2670: 2675: 2680: 2685: 2690: 2695: 2700: 2705: 2710: 2715: 2720: 2725: 2730: 2735: 2740: 2745: 2750: 2755: 2760: 2765: 2770: 2775: 2780: 2785: 2790: 2795: 2800: 2805: 2810: 2815: 2820: 2825: 2830: 2835: 2840: 2845: 2850: 2855: 2860: 2865: 2870: 2875: 2880: 2885: 2890: 2895: 2900: 2905: 2910: 2915: 2920: 2925: 2930: 2935: 2940: 2945: 2950: 2955: 2960: 2965: 2970: 2975: 2980: 2985: 2990: 2995: 3000: 3005: 3010: 3015: 3020: 3025: 3030: 3035: 3040: 3045: 3050: 3055: 3060: 3065: 3070: 3075: 3080: 3085: 3090: 3095: 3100: 3105: 3110: 3115: 3120: 3125: 3130: 3135: 3140: 3145: 3150: 3155: 3160: 3165: 3170: 3175: 3180: 3185: 3190: 3195: 3200: 3205: 3210: 3215: 3220: 3225: 3230: 3235: 3240: 3245: 3250: 3255: 3260: 3265: 3270: 3275: 3280: 3285: 3290: 3295: 3300: 3305: 3310: 3315: 3320: 3325: 3330: 3335: 3340: 3345: 3350: 3355: 3360: 3365: 3370: 3375: 3380: 3385: 3390: 3395: 3400: 3405: 3410: 3415: 3420: 3425: 3430: 3435: 3440: 3445: 3450: 3455: 3460: 3465: 3470: 3475: 3480: 3485: 3490: 3495: 3500: 3505: 3510: 3515: 3520: 3525: 3530: 3535: 3540: 3545: 3550: 3555: 3560: 3565: 3570: 3575: 3580: 3585: 3590: 3595: 3600:

ചിരതര വാസ്തവ്യം

2. வினாக்கள் தீர்மானிப்பதில் சமய காலம்

๑๖/๑๑/๕๙ สืบพยาน ณ: ศาลชั้นต้น ฟอ: ปกป.๑

[Handwritten signature]

የጋራ ጥያቄ ለሰጠው ሰነድ

21. 11. 2020

Spencer H. Swartz (2) J. M. L. Holton - W. M. L.

ឈ្មោះ អ្នកបោះឆ្នោត	លេខបោះឆ្នោត	ថ្ងៃបោះឆ្នោត
ឈ្មោះ អ្នកបោះឆ្នោត	លេខបោះឆ្នោត	ថ្ងៃបោះឆ្នោត

ନାମ ପ୍ରାନ୍ତ ନାମ ଠିକଣା

Ms. O. S.

กรม-อ-ท-ส
(นางสาว รุณรัตน์)

ผลิตภัณฑ์การโฆษณาอีก ๑๑

Confidential

70777777

ภาคผนวก ง

คำไว้อาลัยของพระบรมวงศานุวงศ์

คำไว้อาลัยของบุคคลสำคัญในวงราชการและมิตรสหาย

ที่มา: กิ่งเพชร วรพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพัฒน์. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ระลึกถึง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเห็นและศึกษางานของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ หลายครั้ง ยกตัวอย่างเช่น ระหว่างงานพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ข้าพเจ้าเกิดความคิดขึ้นมาว่า ผู้ที่ทำงานอยู่ในพระบรมมหาราชวัง มีความรู้ความสามารถทำงานศิลปะที่ประณีตด้านต่างๆ เช่น การทำอาหารคาวหวาน การจัดดอกไม้ ร้อยมาลัย งานใบตอง งานปัก เครื่องหอม เป็นต้น ปัจจุบันมีผู้รู้เรื่องเหล่านี้น้อยลง แต่ยังเป็นสิ่งที่ต้องการอยู่มาก น่าจะมีการเรียนการสอนเผยแพร่ความรู้เป็นระบบ จะช่วยผู้ที่ยังไม่มีงานทำได้มาก ทั้งยังเป็นการรักษางานศิลปะของชาติไว้ด้วย ฝ่ายสำนักพระราชวังมีคุณแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง เป็นอาทิ เห็นว่าควรจัดเป็นโรงเรียน มีหลักสูตรตามแบบการศึกษาออกโรงเรียนเรียกชื่อว่า วิทยาลัยในวัง ข้าพเจ้าได้ปรึกษาเรื่องนี้กับ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ขณะนั้นเป็นอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ช่วยจัดให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยจัดหลักสูตร อบรมผู้สอนซึ่งเป็นคนธรรมดาไม่มีความรู้วิชาครู ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ของตนให้ผู้อื่นได้ และจัดข้าราชการกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นนักเรียนแผนกละคนหนึ่งเพื่อถ่ายทอดความรู้มาเขียนเป็นตำรับตำราพิมพ์เก็บไว้ ปัจจุบันงานของวิทยาลัยในวังดำเนินไปได้อย่างดี

ไม่ว่าข้าพเจ้าจะทำงานการศึกษาด้านใด เช่น การตั้งโรงเรียน การอุปถัมภ์นักเรียนที่ขาดทุนทรัพย์ในการศึกษา ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ พยายามสนับสนุนตามหน้าที่การงานและเป็นกำลังใจในยามที่งานยากลำบาก ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ดร.โกวิทเป็นคนที่มีความคิดน่าสนใจอยู่เสมอ เช่น ตั้งร้านอาหารนายแก้ว ก็เป็นโอกาสให้คนมีงานทำมากขึ้น และยังมีห้องสมุดหรือร้านขายหนังสืออยู่ที่ร้านอาหาร คนมารับประทานอาหารก็ได้รับอาหารใจอาหารสมองไปด้วย สนับสนุนเด็กนักเรียนประจำที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ทำการงานอาชีพนอกเวลาเรียน เพื่อให้มีรายได้สำหรับเรียนต่อไปหรือทำสิ่งอื่นๆ ที่จำเป็น

นอกจากนั้น ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังมีความคิดในเรื่องการพัฒนารักษาสีงแวดล้อมให้ดี เป็นหัวแรงในการรณรงค์ให้ช่วยรักษาคคลองแสนแสบให้สะอาด ซึ่งก็ได้ผลสัมฤทธิ์ส่วนหนึ่ง ได้ทราบจากภรรยาของท่านว่าถึงเจ็บหนักแล้ว ก็ยังมีความคิดห่วงใยนักเรียน ช่วยการศึกษาจนวาระสุดท้าย บุญใดๆ ไม่มีที่จะเทียบเท่าบุญจากการให้แสงสว่างแห่งปัญญาแก่เพื่อนมนุษย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จึงเป็นผู้มีแสงสว่างที่เกิดจากการให้นี้ตลอดไปในทุกภพชาติ

อาลัยคุณโกวิท

เมื่อข้าพเจ้าได้รับเชิญให้ดำรงตำแหน่งนายกกรรมการบริหาร มูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลน ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในปี ๒๕๓๐ ข้าพเจ้าได้อาจารย์เกรียง กิริติกุล และคุณหญิงอัมพร มีสุข ทำหน้าที่อุปนายก ช่วยเหลือข้าพเจ้าอย่างแข็งขัน แต่แล้ว อาจารย์เกรียง ก็ถึงแก่อนิจกรรม ข้าพเจ้าอดรู้สึกว่าเขาไม่ได้เคราะห์ดีที่คุณโกวิทรพพัฒน์ ยอมรับเป็นอุปนายกคนที่ ๒ ของมูลนิธิ แทนอาจารย์เกรียง ทำให้ข้าพเจ้าและคุณหญิงอัมพร ตลอดจนคณะกรรมการทั้งหลายรู้สึกอบอุ่นใจขึ้น ที่ได้เพื่อนคู่คิดที่พูดภาษาเดียวกัน

ในช่วงนั้น เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของมูลนิธิฯ แต่เดิมมา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ มูลนิธิฯ ได้ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนด้วยการจัดแจกสมุด ดินสอ แบบเรียน เสื้อผ้านักเรียน ไปจนกระทั่งจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา และพร้อมกันนั้น ก็ให้ทุนการศึกษาทุกระดับจนถึงอุดมศึกษา แต่เมื่อรัฐบาลมีงบประมาณพอจัดแจกอุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียน ตลอดจนจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนที่ขาดแคลนได้ มูลนิธิฯ ไม่ต้องการทำงานซ้ำซ้อนกับรัฐบาล ในปี ๒๕๓๔ คุณโกวิท จึงเสนอให้มูลนิธิฯ เริ่มทดลองโครงการเรียนรู้ด้วยการทำงานในโรงเรียนประถม มัธยม และวิทยาลัยเกษตรกรรม จำนวนหนึ่งทั่วประเทศ เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษกในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีคุณธรรม รักการทำงาน และส่งเสริมงานอาชีพ ซึ่งมาเป็นปรัชญาการเรียนรู้ของชาติในปัจจุบัน

คุณโกวิท เป็นทั้งนักคิด นักปฏิบัติ และผู้งานทุกรูปแบบ ทุ่มเทเวลาและกำลังกายให้แก่งานทั้งหลาย ทั้งงานรัฐและงานราษฎร์ เพราะเธอเป็นคนเก่งและใจดี และไม่ชอบให้ใครผิดหวัง เธอจึงต้องรับงานสารพัด จนไม่มีเวลาได้ทำสิ่งที่รักและสนุกให้สมใจ

เสียดายเหลือเกินที่คนดีมีค่าอย่างคุณโกวิท ต้องจากไปก่อนเวลาอันสมควรเช่นนี้

ขอคุณภรรยาและความดีงามที่คุณโกวิทได้นำพามาตลอดชีวิต จงส่งผลให้คุณโกวิท ประสพแต่ความสุขในสัณปรายภพชั้นนิรันดร์

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร

อาลัยเพื่อนผู้น้อง/ร่วมวิชาชีพ อาจารย์ ดร. โกวิท วรพัฒน์

ครูฉะเชิงเทรา

ผมกับอาจารย์โกวิท วรพัฒน์ เป็นครูประจำบาลจังหวัดฉะเชิงเทรามาด้วยกัน เราได้มีโอกาสใกล้ชิดกัน เมื่อองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ที่เรียกสั้นๆ ว่า ยูเนสโก เข้ามาช่วยพัฒนาการศึกษาในประเทศไทย และเลือกเอาจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นจังหวัดนำร่องในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ อาจารย์โกวิทเป็นครูที่อยู่ในโรงเรียนทดลองนำร่องในอำเภอเมืองของโครงการส่งเสริมการศึกษาฉะเชิงเทรามาตั้งแต่นั้น ในขณะที่ผมเป็นครูใหญ่ของโรงเรียนประจำอำเภอบางคล้า แม้จะเป็นครูประจำชั้นโรงเรียนวัดแหลมใต้ แต่อาจารย์โกวิทก็เป็นครูที่สนใจในการพัฒนาการศึกษา และในเวลาเดียวกันก็พัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพ เราจึงได้พบปะประชุมทางวิชาการของจังหวัดร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความรู้กันบ่อยครั้ง

เรียนนอกระบบ

อาจารย์โกวิทเป็นบุคคลที่สมควรแก่การยกย่องอย่างยิ่ง ที่ใช้การพัฒนาชีวิตของท่าน ด้วยการศึกษานอกระบบ ระหว่างรับราชการอาจารย์โกวิทก็ถือโอกาสเรียนด้วยตนเอง และสมัครสอบ - สอบวิชาครูชุด พ.ป. - และชุด พ.ม. ยิ่งไปกว่านั้นยังไปฝึกฝนภาษาอังกฤษเป็นกรณีพิเศษ นับว่าเป็นผู้มองการณ์ไกลในความก้าวหน้าของชีวิตตน ผมรู้จักสนิทสนมกับอาจารย์โกวิทมากขึ้น เมื่อโครงการส่งเสริมการศึกษาฉะเชิงเทราได้ส่งให้พวกครูฉะเชิงเทราไปสอบเข้าเรียนภาษาอังกฤษที่ เอ ยู เอ หลายคน ในที่สุดมีผู้ได้เรียนภาษาอังกฤษเพียง ๔ คน และสอบได้รับทุนไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ เพียง ๓ คน ซึ่งในสามคนนี้ อาจารย์โกวิทเป็นน้องที่มีอายุน้อยที่สุด ครับ - ครูประจำบาลไปเมืองนอก

เรียนมหาวิทยาลัย

ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เราศึกษาภาษาอังกฤษเพิ่มเติม พร้อมกับรับการปฐมนิเทศด้วยกัน แต่เรากลับถูกส่งแยกกันให้ไปเรียนคนละแห่ง ผมกับเพื่อนไปเรียนที่มหาวิทยาลัยเดนเวอร์ มลรัฐโคโลราโด ในขณะที่อาจารย์โกวิทไปเรียนที่มหาวิทยาลัยยูท่าห์ เมืองซอลท์เลค มลรัฐยูท่าห์ ซึ่งอยู่ห่างกันมากพอควร ถึงอยู่ห่างกันแต่ตอนหยุดเทอม เราก็ถือโอกาสมาพบปะกัน และไปเที่ยวด้วยกัน - อาจารย์โกวิทอุทิศสัปดาห์รถมากับเพื่อนชาวเอธิโอเปียจากเมืองซอลท์เลค มารับผมกับเพื่อนสองคน ขับกลับไปยูท่าห์แล้วเดินทางต่อไปซานฟรานซิสโก ซึ่งชาตินี้เราคงจะหาเพื่อนผู้น้องที่แสนดีเช่นนี้อีกไม่ได้แล้ว

อยู่เรียนต่อ

เรียนครบทุนสองปี ผมและเพื่อนเรียนจบตามโปรแกรมและกลับมาทำงานก่อน แต่อาจารย์โกวิททั้งที่จบได้ปริญญาตรีแล้วยังไม่ยอมกลับ ขออนุญาตเรียนต่อ และกลับมาภายหลังพร้อมด้วยดิกิริปริญญาโท เราจึงได้กลับมาทำงานร่วมกันอีก การทำงานพัฒนาการศึกษา

ที่จะเชิงเทราช่วงหลังนี้เรายังใกล้ชิดกันมากขึ้น เพราะบ้านที่เราอาศัยก็ตั้งอยู่ติดๆ กัน ความเป็นเพื่อนทางวิชาการจึงมีมากขึ้น แถมความเป็นเพื่อนบ้านใกล้ชิดรักใคร่กันก็แน่นแฟ้น ผั่งอยู่ในดวงใจจนไม่อาจจะลืมเลือนได้ แม้ตอนหลังราชการจะโยกย้ายให้เราต้องทำงานห่างกันไปบ้าง

ชีวิตต้องสู้

อาจารย์โกวิทจัดเป็นบุคคลตัวอย่างที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ใฝ่หาความรู้ ตัดสินใจไปศึกษาต่อปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยเดิมด้วยทุนของตัวเอง ทำงานไปเรียนไป (earn while you learn) เข้าหลักที่ว่า ชีวิตต้องสู้ เรียนจบได้ปริญญาเอกเดินทางกลับ ยังอุตสาหะขบรตมาเยี่ยมผมที่กำลังเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด มลรัฐแคลิฟอร์เนีย พร้อมด้วยการเล่นซ่อนหา

ทีสามมีเสียงเคาะประตู ผมเปิดประตูดูไม่เห็นมีใคร ลงนใจ ผมก็กลับไปอ่านหนังสือต่อ ก็มีเสียงเคาะประตูอีก ผมก็เปิดไปพบอาจารย์โกวิทยืนอยู่ พร้อมพูดว่า “เฮีย! ยังไม่นอนอีกหรือนี่?” ครับ - อาจารย์โกวิทเรียนจบได้ปริญญาเอกแล้วกำลังเดินทางกลับบ้าน ผ่านมาเยี่ยมผม แต่ผมต้องเผชิญหลักการชีวิตต้องสู้ต่อไปอีก แม้จะไม่สำเร็จในช่วงนี้

เมื่อกลับมารับราชการในกระทรวงศึกษาธิการ อาจารย์โกวิทและผมก็ได้มาร่วมงานในฝ่ายวิชาการ กองการประถมศึกษา ซึ่งมีอาจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง เป็นหัวหน้า ก่อนที่จะไปเริ่มงานการศึกษาผู้ใหญ่ และบุกเบิกงานการศึกษาด้านนี้อย่างจริงจัง เมื่อไปเริ่มงานการศึกษาผู้ใหญ่ก็ไม่ลืมที่จะขอให้ผมไปช่วยทั้งในด้านการวางแผนและการประเมิน เราทำงานร่วมกันมาจนกระทั่งแยกย้ายกันไป และในที่สุดทั้งผมและอาจารย์โกวิทก็กลับมาทำงานในกรมวิชาการร่วมกันอีก ครับ - เป็นรองอธิบดีด้วยกันในสมัยที่อาจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลางเป็นอธิบดี

ชีวิตเพื่อช่วย

เราทั้งสองผ่านประสบการณ์ของชีวิตมาในแนวเดียวกัน สิ่งหนึ่งที่อาจารย์โกวิทมีเหนือกว่าคนทั้งหลายคือ ความกตัญญู และการช่วยเหลือเพื่อนๆ และผู้ด้อยกว่า จนบางครั้งลืมนึกถึงเรื่องของตนเอง การช่วยให้บุคคลอื่นพัฒนาจนประสบความสำเร็จในชีวิตนั้นเป็นทานอันยิ่งใหญ่ที่ผมเองต้องยอมรับ แม้ผมเองเมื่อไปเรียนปริญญาเอกเพิ่มเติมสมัยเป็นรองอธิบดีด้วยกัน โดยเพื่อนจากสหรัฐอเมริกาเสนอให้ผมกลับไปเรียนต่อทำปริญญาเอกให้จบ อาจารย์โกวิทก็กระตือรือร้น ร่วมกับเพื่อนฝูงอีกหลายคน และเป็นผู้ติดต่อขอเอาทุนจากมูลนิธิฟอร์ดมาสนับสนุนให้ผมไปเรียนจนจบ โดยที่อาจารย์เข้าใจดีว่าการเรียนของผมนั้นจะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง

เกษียณสู่สุดติ

อาจารย์ ดร.โกวิท ขึ้นมาดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผมได้เกษียณอายุราชการไปก่อนแล้ว แต่ผมก็ได้กลับมาทำงานร่วมกับอาจารย์อีก ในฐานะเป็นที่ปรึกษาโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และ อาจารย์โกวิทในฐานะปลัดกระทรวงก็ทำหน้าที่เป็นประธานโครงการ นับได้ว่าอาจารย์ ดร.โกวิท ได้มีส่วนวางรากฐานโครงการนำร่อง ในการ

ปฏิรูปการศึกษาด้านการกระจายอำนาจของกระทรวงศึกษาธิการมาก่อนที่จะมีการปฏิรูปที่แท้จริงเกิดขึ้น

เมื่อเกษียณอายุราชการจากตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการไปแล้ว อาจารย์โกวิทเองก็ยังทำงานด้านการศึกษาเสมือนยังมิได้เกษียณ มิได้ทอดทิ้งงานการศึกษา เพราะตระหนักในชีวิตที่ว่าเริ่มต้นตั้งแต่ตำแหน่งครูประจำบาล และเมื่อจบปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยยุทาทท์ เมืองซอลท์เลค แล้วยังกลับมาสอนชั้นประถมปีที่หนึ่งเป็นการทดสอบความรู้ความสามารถของตนเอง ทำงานก้าวหน้าจากครูใหญ่โรงเรียน หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์เขตครูประจำกรม ผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ ไปเป็นรองอธิบดีกรมวิชาการ อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน อธิบดีกรมวิชาการ อธิบดีกรมสามัญศึกษา จนถึงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา เบื้องท้ายแห่งชีวิต

ครับ! บัดนี้อาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้เกษียณอายุจากวงการการศึกษาไทยไปสู่สุคติสัมปรายภพแล้ว

ก่อนล้มป่วยไม่กี่วันยังมาประชุมที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน แล้วเกิดมีปัญหาดัดขัดก็สั่งให้นุตรสาวผมโทรศัพท์เรียกผมซึ่งประชุมอยู่ ณ โรงแรมอีกแห่งหนึ่งมาประชุมปรึกษาหารือกัน จนวันหลังได้ทราบว่าล้มลง แล้วป่วยเข้าโรงพยาบาล

ผมตกใจเมื่อได้ข่าวและทราบว่ามิโรคร้ายเข้าย่ำยี กระหวัดถึงคำพูดที่ปลงอนิจจังกันไว้ว่า “เราสองคน ใครจะไปก่อนกัน” เมื่องานศพเพื่อนอีกคนหนึ่งได้จากไปแล้ว อาจารย์ก็ตอบว่า “ไม่แน่หรอกเฮีย”

เมื่อเข้าเยี่ยมที่โรงพยาบาลก็คุยถึงความหลังครั้งที่ขั้บรมาจับไปเที่ยวกัน ยังได้อ่านบทความเตือนสติจากหนังสือพิมพ์เมื่อป่วยมากแล้ว ทราบดีว่าดวงจิตอาจารย์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ฝังแน่นอยู่กับการพัฒนาการศึกษาของชาติ จึงเสียดายและเสียใจ แม้ทราบว่าชีวิตนี้อ่านถนอย มีหัตถ์ร้อยฉันทกาล ขออาณิสสรแห่งความมุ่งมั่นในการพัฒนาการศึกษาของอาจารย์ จงคลบันดาลให้อาจารย์ประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพ

กมล สูดประเสริฐ

อดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ

ระลึกถึง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

นานมาแล้ว ยังจำเหตุการณ์ได้ดี ครั้งนั้นข้าพเจ้าและสามีไปราชการที่กรุงเทพฯ เย็นวันหนึ่งได้ไปกราบเยี่ยมอาจารย์เกรียง (เอี่ยมสกุล) กวีติกร พี่ชายของสามี วันนั้นเป็นวันแรกที่ได้รู้จักคุณโกวิท วรพิพัฒน์ ด้วยเธอมาที่บ้านเพื่อขออนุญาตคุณพ่อ (อาจารย์เกรียง) รับคุณหมู- (คุณกิ่งเพชร) ออกไปนอกบ้านด้วยกัน ความรู้สึกประทับใจครั้งแรกคือ ความสุภาพ ความเคารพผู้ใหญ่ การรู้จักปฏิบัติตนที่ถูกต้องที่ควร

ไม่นานเธอก็ได้เข้ามาเป็นแขกของสกุล เอี่ยมสกุล ในสายตาของญาติ คุณโกวิท คือสุภาพบุรุษ เป็นคนรักครอบครัว ร่าเริง รู้จักที่ต่ำที่สูง มีเมตตา เอื้อเฟื้อต่อผู้รอบข้าง มีความจริงใจ ปฏิบัติตนสม่ำเสมอมาโดยตลอด ไม่หลงตนไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการสูงขึ้นเพียงใด พวกเราต่างชื่นชมกับความเจริญ ความก้าวหน้าในราชการ ตลอดจนความคิดที่กว้างไกล ผลงานและความความสำเร็จมากมายที่เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ซึ่งจะไม่ขอกล่าวในที่นี้ ด้วยมีผู้กล่าวขวัญถึง เขียนถึงให้ปรากฏแล้ว แต่เรามากุมใจยิ่งคือเธอเป็นคนเก่งและคนดี ซึ่งในสังคมปัจจุบัน เราพบ “คนเก่ง” ที่ไม่ใช่ “คนดี” มากเหลือเกินจนเราอดเป็นห่วงบ้านเมืองไม่ได้

ประมาณกลางปี ๒๕๔๓ พวกเราได้รับข่าวร้ายว่า คุณโกวิทป่วยด้วยโรคมะเร็ง โรคที่ไม่เคยปรานีผู้ใด เราต่างห่วงใยช่วยกันให้กำลังใจ แม้แต่ให้พระสวดมนต์อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ทำ แต่ดูเหมือนคุณโกวิทเองกลับไม่ห่วงใยกับเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยของเธอเลย ทั้งๆ ที่เธอรู้ตัวมาแต่ต้นว่าป่วยด้วยโรคอะไร ดังนั้นเมื่อมาเยี่ยมก่อนหน้าที่เธอจะเสียชีวิตเพียง ๒ สัปดาห์ เราทราบว่าอาการป่วยของเธอหนักหนาแล้ว เราต่างไม่พูดถึงเรื่องป่วยเจ็บ คุณโกวิทยังมีสีหน้าร่าเริง เล่าชีวิตในวัยเด็ก เล่าให้ฟังว่าก่อนเข้าโรงเรียน จากประสบการณ์ต่างๆ ทำให้มีความรู้ ความคิดมากมาก่อนแล้ว เรื่องที่พูดไม่พ้นเรื่องของการศึกษา ก่อนลาจากกัน ได้บอกกับเธอว่า ไม่อยากให้เธอกังวลอยู่กับเรื่องงาน แต่ขอให้คิดถึงงานและความสำเร็จทั้งหลายที่ได้ทำไปแล้วด้วยความสุข ยังจำได้ เธอพูดว่า ผมเข้าใจในความหวังดีของทุกคน ผมควรจะสนองน้ำใจนี้

เช้ามีดของวันรุ่งขึ้น ได้ไปกับหลานที่จะต้องเอาใจรัก-อาหารเข้าไปส่ง ทุกอย่างยังเรียบร้อยดี ไม่มีผู้ใดตื่น เราสองคนค่อยๆ ย่องเข้าไปในห้องพัก เพื่อนำอาหารไปวาง เบื้องหน้าเรานั้นปรากฏว่า คุณโกวิทกำลังนั่งสมาธิอยู่บนเตียงอย่างสงบ เรารีบจรดเท้าออกมาเพื่อไม่ให้รบกวนสมาธิของเธอ คุณโกวิทมีสติคุมจิตอยู่ตลอด เราเห็นว่าเธอรู้และยอมรับความจริงด้วยการทำให้ใจให้สงบ ไม่ตื่นตกใจ ไม่หอดอาลัย จึงดำรงชีวิตแต่ละวันอย่างสงบ มีเรื่องคิดก็คิด มีเรื่องทำก็ทำตามกำลัง เมื่อเจ็บหนักก็ทำใจเป็นคนเจ็บที่ไม่เป็นภาระแก่ครอบครัวเกินไป

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้มาดี-ไปดี เกิดมาก็ทำตัวเป็นมิ่งขวัญของมารดา-บิดา เป็นศรีของวงศ์ตระกูล เป็นตัวอย่างที่ดีของลูก-หลาน เป็นข้าราชการที่ซื่อสัตย์สุจริตทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง เมื่อถึงคราวจำเป็นต้องไปก็ไปอย่างมีสติ

บทบาทและหน้าที่ที่เธอแสดงในโลกนี้ได้จบลงแล้ว แต่พวกเรา-ญาติทุกคนยังระลึกถึงด้วยความรัก ความอาลัย อย่างไม่รู้ลืม ขอให้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีความสุข สงบในสัมปรายภพเถิด

บุญเรือน เอี่ยมสกุล
(ในนามของญาติ)

พี่โกวิท

พี่โกวิท เป็นที่เคารพรักของพี่ๆ น้องๆ ชาวยูธ่าห์และบุคคลทั่วไป พวกเรารำลึกเสมอถึงความโอบอ้อมอารีของพี่โกวิท ที่พวกเราชาวมุสลิมนักเรียนเก่าในรัฐยูธ่าห์ เรียกขาน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ อยู่เสมอ เมื่อพบกับพี่โกวิทในการประชุมหรือสังสรรค์กัน พี่โกวิทเคยเป็นประธานชมรมนักเรียนเก่าในรัฐยูธ่าห์อยู่สมัยหนึ่ง ขณะนั้นพี่โกวิทได้พยายามรวบรวมสมาชิกรุ่นต่างๆ ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในรัฐยูธ่าห์ สหรัฐอเมริกา เข้าด้วยกัน และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี พวกเรารวมตัวกันได้มากขึ้น เป็นปีกแผ่นมากขึ้นจากความตั้งใจของพี่โกวิท

พี่โกวิท แสดงวิสัยทัศน์ของการเป็นผู้นำ ให้ความสำคัญถึงพลังของศิษย์เก่าว่า สามารถช่วยผลักดันให้สังคมดีขึ้นในด้านต่างๆ ได้ โดยพี่โกวิทเป็นตัวอย่างที่ดี เราเห็นความสามารถของพี่โกวิทในการบริหารงานด้านต่างๆ พี่โกวิทให้ความสำคัญในด้านการศึกษาและวัฒนธรรมอันดีของไทย เป็นอย่างมาก นอกจากนี้พี่โกวิทยังให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ในรัฐยูธ่าห์ตลอดมา เป็นผลให้นักเรียนรุ่นหลังๆ เมื่อติดต่อเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในรัฐยูธ่าห์ ได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี

ความเป็นผู้นำ ความเป็นนักบริหาร การจัดระเบียบการทำงานที่ดี การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเลิศ ไม่ถือตัวถือยศศักดิ์ ให้ความสำคัญกับตนเองแก่ทุกคน ทั้งที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงในราชการก็ดี ความมีเมตตาที่พี่โกวิทมีอยู่ก็ดี เป็นที่ประทับใจของน้องๆ และสมาชิกร่วมชมรมเป็นอย่างมาก ทำให้พี่โกวิทอยู่ในความทรงจำของพวกเราเสมอมา และเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตน ตลอดจนอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นที่รักนับถือของสังคมและเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม ดังเช่นพี่โกวิท คนดีของสังคมและคนดีที่พวกเรา รักและนับถือ

พวกเราขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอคุณงามความดีและคุณประโยชน์ทั้งหลายที่พี่โกวิทได้กระทำไว้จงได้นำพาให้พี่โกวิทของเราได้ไปสู่สุคติภพเทอญ

ด้วยความรัก และอาลัย
ชมรมนักเรียนเก่าในรัฐยูธ่าห์

คำไว้อาลัย

ผมเป็นรุ่นน้อง ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จาก “โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์” ที่แปดริ้ว ประการสำคัญเราเป็น “ลูกแปดริ้วโดยกำเนิดและสายเลือด” ที่เราแสนจะภาคภูมิใจ ดร.โกวิทฯ มีชีวิตในวัยเด็กที่ต้องต่อสู้ ชอบการเลี้ยงปลาในบ่อ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ และปลูกพืชผักมาตั้งแต่เยาว์วัย อดทนต่อความยากลำบากทุกชนิดมาตั้งแต่เด็ก ในลักษณะหนักเอาเบาสู้ ทำงานหนักแต่ก็ชอบอ่านหนังสือ และมีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่สูงส่ง ท่านศึกษาจนกระทั่งประสบความสำเร็จสูงสุดทางการศึกษาในระดับปริญญาเอกจากสหรัฐอเมริกา และเหนือสิ่งอื่นใด ยังประสบความสำเร็จในชีวิตรับราชการสูงสุดเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ดร.โกวิทฯ เป็นตัวอย่างที่ดีที่น่าชื่นชมของคนแปดริ้วเสมอมา กล่าวได้ว่า ดร.โกวิทฯ คือความภาคภูมิใจและหน้าตาของคนแปดริ้วคนหนึ่ง ท่านเป็นคนที่มีความสำนึกในบ้านเกิดเมืองนอน เป็นผู้นำชาวแปดริ้วทำให้เมืองแปดริ้วมีการพัฒนาในหลายๆ ด้าน ชาวแปดริ้วเลือกท่านให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมชาวฉะเชิงเทราถึงสองสมัยติดต่อกัน แล้วท่านมอบหมายให้ผมดำรงตำแหน่งต่อมา ท่านเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ทำงานหนัก ส่งเสริมเรื่องการศึกษาในระดับชาติจนเป็นผลสำเร็จหลายเรื่อง จนมีผู้กล่าวว่า “ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ คือสมบัติของชาติ” กล่าวพูดได้ว่าท่านทำการศึกษาด้วยใจ ทำการศึกษาด้วยปัญญา และทำด้วยการปฏิบัติจริง ท่านเป็นดอกเตอร์ทางการศึกษาคนเดียวที่ติดดินมาโดยตลอดจนถึงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

เหนือสิ่งอื่นใด ดร.โกวิทฯ มีความจงรักภักดีต่อสถาบันสูงสุดของชาติ ได้มีโอกาสถวายงานและสนองพระราชดำริ ภารกิจในด้านการพัฒนาการศึกษาของชาติ ซึ่งท่านเองปรารถนาเสมอว่าเป็นความภาคภูมิใจสูงสุดหาที่เปรียบมิได้

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก รวมทั้งกุศลผลบุญคุณงามความดี ความซื่อสัตย์มั่นคงทั้งปวงที่ ดร.โกวิทฯ ได้บำเพ็ญมาโดยตลอด จงเป็นผลส่งให้ ดวงวิญญาณ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ จงไปสู่สุคติด้วยความสงบในสัณยปรายภาพ และอยู่ในความทรงจำของบรรดาผู้ที่รักใคร่นับถือตลอดชั่วกัลปาวสาน

พลเอก

(เชษฐา ชูณะจาโร)

ด้วยความอาลัย

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ท่านจากไปแล้ว แต่ผมเองก็ยังคงระลึกถึงท่าน เพราะเราทั้งสองได้เคยทำงานร่วมกันมา เคยร่วมคิดร่วมสนทนา ร่วมออกความเห็นในคราวที่ยังทำงานเพื่อบ้านเมืองอยู่ในวุฒิสภา

เราพบกันครั้งแรกเมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็น ส.ว. เมื่อปี ๒๕๓๕ ได้มีโอกาสอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรมด้วยกัน และในการประชุมวุฒิสภาทุกครั้ง เราก็นั่งติดกัน เพราะชื่อเรียงกันอยู่ในหมวดอักษร “ก”

ต่อมาในปี ๒๕๓๙ เราทั้งสองได้มีโอกาสกลับเข้าไปในสภาอีก แม้ว่าในครั้งนี้จะไม่ได้อยู่ในคณะกรรมการคณะเดียวกัน แต่เราก็ยังคงนั่งประชุมติดกันเหมือนเดิม ดูเสมือนว่าในการปฏิบัติหน้าที่ในสภา เราจะไม่พรากจากกัน ซึ่งตรงนี้ก็จริงจริง จำได้ว่าเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับบ้านเมืองมาให้เสวนากัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในการประชุมคณะกรรมการหรือเป็นเรื่องระหว่างการประชุมของวุฒิสภา เราจะไม่เคยมีความเห็นแย้งกัน เรามีมุมมองเหมือนกันในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เราจะได้แย้งอย่างตรงไปตรงมา หากเราไม่เห็นด้วยในสาระที่ประชุมกัน

ตลอดระยะเวลา ๘ ปีในวุฒิสภา เราไม่เคยแยกที่นั่งกัน แม้ว่าคนอื่นเขาจะย้ายที่นั่งประชุมไปอยู่ตรงโน้นบ้างตรงนี้บ้าง แต่เราก็ไม่ไปไหน นั่งอยู่ตรงนั้น ตรงที่เขาจัดให้นั่งประชุมตามชื่อตามอักษร ด้วยเหตุนี้ผมจึงพูดได้อย่างเต็มปากเต็มคำว่า ผมมีความผูกพันกับดร.โกวิทฯ เป็นอย่างมาก

ในช่วงเวลาของการเป็น ส.ว. ผมได้เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่างจาก ดร.โกวิทฯ เป็นอะไรหลายๆ อย่างที่เป็นประโยชน์ ประเทืองปัญญา และ กระตุ้นให้เกิดความคิดกว้างไกล เช่นเมื่อยังเป็นคณะกรรมการการศึกษาฯ ในช่วงเวลานั้นได้มีการปรับปรุงการศึกษามาคับคั่งให้เรียนต่อไปจนถึงชั้น ป.๖-ป.๗ ก็มีปัญหามากในการเรียนการสอน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องครูผู้สอน ครูการประถมฯ ต้องสอนหลักสูตรของกรมสามัญฯ

ผมถามท่านว่า “ท่านปลัดฯ ทำไมท่านไม่แก้ไข”

ท่านยิ้มแล้วตอบว่า “กำลังพยายาม”

ผมงง และไม่ค่อยเข้าใจ

แต่ต่อมาก็ได้เข้าใจเพิ่มขึ้นเมื่อได้ทราบว่า ในกระทรวงศึกษาฯ มีอยู่ ๑๔ องค์ชาย (อธิบดีกรมต่างๆ) ซึ่งคงจะพูดกันตามสำนวนเกี่ยวกับภาพยนตร์จีนในขณะนั้น และแต่ละองค์ชายก็ขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีหลายคน ต่างพรรคและต่างพวกกัน ทำให้ผมมองเห็นอุปสรรคในการบริหารการศึกษาในขณะนั้น

อีกเรื่องหนึ่งก็ได้คือว่า คณะกรรมการการศึกษาฯ เราได้ศึกษาเรื่อง องค์การฯ คุรุสภา และได้พบว่า องค์การฯ คุรุสภา มีลักษณะแปลกๆ พิกล (ในความคิดของผม) คือได้รับการยกเว้นภาษี ต้องอุดหนุนกระทรวงศึกษาฯ ไม่เป็นนิติบุคคล แต่อาศัยร่วมนานิตินิติบุคคลขององค์การฯ คุรุสภา คณะกรรมการขององค์การฯ คุรุสภา ซึ่งต้องรับผิดชอบต่อคณะกรรมการของคุรุสภาเองก็ประกอบด้วยบุคคลซึ่งเกือบจะเป็นคณะเดียวกัน และยิ่งกว่านั้น รว.กระทรวงศึกษาฯ จะเป็นประธานกรรมการขององค์การฯ คุรุสภาโดยตำแหน่ง

ผมถามท่านปลัดฯ โกวิทา ว่า “ทำไมไม่แก้ไขให้ปลัดกระทรวงศึกษาฯ เป็นประธานกรรมการขององค์การค้ำของครูสภาเสียเอง” เพราะเป็นเรื่องของการปฏิบัติมากกว่านโยบาย ท่านบอกว่า “ยาก”

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อฝ่ายการเมืองเข้าไปสอดแทรกอยู่ในฝ่ายปฏิบัติงานการศึกษา เช่นนี้แล้ว การศึกษาของชาติคงจะไม่ราบรื่น แต่ก็ค่อยยังชั่วหน่อยที่ขณะนี้เรากำลังปฏิรูปการศึกษาของชาติ ได้มี พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติออกมาใช้แล้ว ทุกอย่างคงดีขึ้น ดร.โกวิทา คงเบาใจได้

ยังมีอีกเรื่องหนึ่งซึ่งยังค้างคาอยู่ คือเรื่องของเด็กๆ ของชาติ ที่ยังคงเป็นปัญหาอย่างมากที่จะต้องได้รับการแก้ไข เพราะวัยเด็กวัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น อยากรทดลอง เป็นวัยคะนอง

ดร.โกวิทา ได้ปรารภกับผมว่าท่านประสงค์ที่จะให้มีสถานที่สำหรับเด็กๆ จะได้ใช้เล่นกีฬา ใช้เป็นที่แสดงออกทางด้านสังคมและดนตรี หรือใช้เป็นที่พบปะสังสรรค์กันภายในกรอบของวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ท่านอยากเห็น กทม. มีลานกีฬา สี่มุมเมือง มีศาลาสังคีตและดนตรีเพื่อเยาวชนหลายๆ แห่ง เพื่อเด็กๆ จะได้ใช้แสดงออก และหาความเพลิดเพลินได้

ผมยังช่วยท่านคิดต่อไปอีกว่า เราควรมองไปยังชนบทด้วย เด็กๆ ในชนบทควรมีโอกาสที่จะได้เล่นกีฬาอย่างถูกต้อง และหาความเพลิดเพลินจากศิลปะและดนตรีบ้าง ในโอกาสวันเด็กของทุกๆ ปี แทนที่จะมีแต่คำขวัญจาก นายกรัฐมนตรี ควรที่จะได้มีลานกีฬาสาลาดนตรีให้แก่เด็กๆ ในชนบทบ้าง ปีละ ๒-๓ หมู่บ้านหรือตำบลก็ยังดี

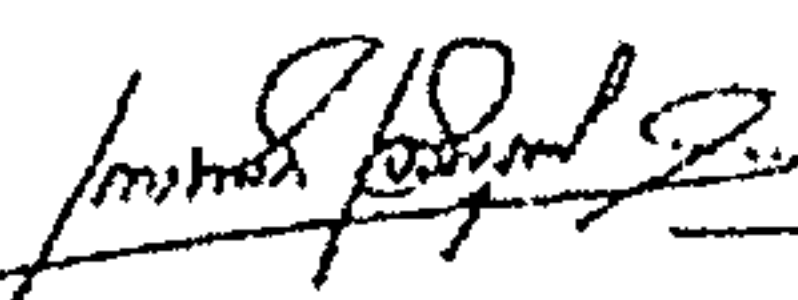
นี่คือสิ่งที่เราได้พูดคุยกันอยู่เสมอๆ และได้มาปรารภกันอีกครั้งเมื่อปัญหาสาเหตุดิตได้รุนแรงขึ้นในหมู่เยาวชนก่อนที่จะเราจะพ้นสภาพ ส.ว.

คำพูดของ ดร.โกวิทา เกี่ยวกับเรื่องเยาวชนนี้ยังก้องอยู่ในหูของผมอยู่ ความคิดของท่านยังประทับใจผมอยู่ ความปรารถนาของท่านยังเตือนความจำผมอยู่ตลอดเวลา บัดนี้ท่านจากผมไปแล้ว ท่านจากพวกเราหลายๆ คนที่สนิทสนมคุ้นเคยไปก่อนแล้ว แต่ก็ได้ทิ้งเจตนาและความห่วงใยในเยาวชนของชาติเอาไว้ให้เราระลึกถึงท่าน แล้วเราจะเพียงแต่ระลึกถึงท่าน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เท่านั้นหรือ ผู้ที่เป็นผู้ใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านและขณะนี้คงจะมีอำนาจวาสนาอยู่บ้าง จะไม่ทำให้เจตนาและความปรารถนาของท่านเป็นความจริงขึ้นมาบ้างเลยหรือ

ผมก็ขอฝากเอาไว้ให้คิด กระตุ้นเตือนความจำกันเอาไว้ เพราะผมเองก็คงทำอะไรไม่ได้มาก เนื่องจากอยู่นอก “สังเวียน” แล้ว คงได้แต่เอาใจช่วย และปรบมือให้ ความปรารถนาที่อยากจะให้ ดร. โกวิทา ได้มีความสงบในสัณยปรายภพ คงจะสัมฤทธิ์ผล หากว่าพวกเราได้ช่วยกัน

ครับ ขอความสงบและความอึดใจจงบังเกิดแก่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ โดยพลันและตลอดไป

ด้วยระลึกถึง

พลเรือเอก

(เกาะหลัก เจริญรุขซ์)

อาลัย ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ถึงแม้จะรู้ว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นวงเวียนชีวิตที่คนเราทุกคนจะต้องได้รับไม่ช้าก็เร็ว แต่เมื่อถึงเวลาใดที่ได้รับทราบว่าบุคคลที่เรารู้จักคุ้นเคยต้องมีอันจากไป ก็อดที่จะอาลัยเสียใจต่อผู้นั้นไม่ได้

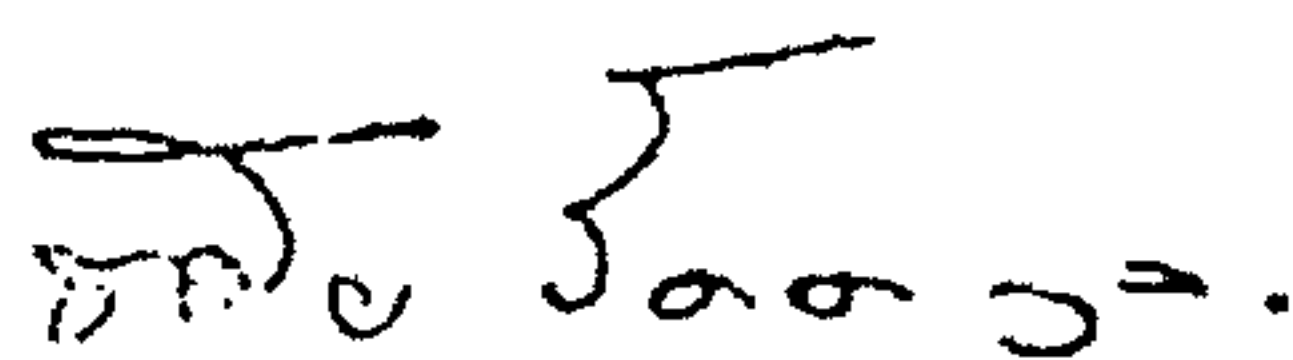
ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นผู้ที่ผมมีความรู้สึกเสียใจเมื่อทราบข่าวของการจากไปของท่าน ผมรู้จักกับ ดร.โกวิทฯ มานาน ท่านรับราชการอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ ตำแหน่งสุดท้ายคือปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งตลอดเวลาที่ท่านรับราชการอยู่ ได้ทำหน้าที่และวางแผนงานในด้านการศึกษาไว้ดียิ่ง ท่านมีส่วนในการจรรโลงและพัฒนาการศึกษาของชาติทุกระดับ ที่สำคัญหวังให้เป็นเครื่องช่วยน้อมนำในการศึกษาและการปฏิบัติงานด้านนี้ของอนุชนมีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้นในอนาคตด้วย

เมื่อท่านเกษียณอายุ ท่านไม่ยอมพักผ่อนอยู่กับบ้าน ท่านกลับนำความรู้ความสามารถไปใช้ในงานด้านกรุงเทพมหานคร โดยรับเป็นที่ปรึกษาผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้เสนอแนวคิดทำให้กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่น่าอยู่ เชี่ยวขจีไปด้วยต้นไม้ใบหญ้า ผลไม้กินได้ ไม้ดอกไม้ประดับ ให้เป็นทั้งดงามทุกพื้นที่ที่ทราบเท่าทุกวันนี้

ด้านการศึกษา ได้เสนอโครงการอาหารกลางวัน นม เสื้อผ้า แบบเรียนฟรี แก่เด็กนักเรียนสังกัดโรงเรียนกทม. ให้ได้รับสิทธิเท่าเทียมกันหมดทุกคน โดยให้สโลแกนไว้ว่า “นมวันละถ้วย กล้วยวันละใบ ไข่วันละฟอง” และโครงการอื่นๆ อีกหลายอย่างซึ่งล้วนเป็นคุณประโยชน์แก่วงการการศึกษาทั้งสิ้น

น่าเสียดายที่ท่านต้องมาด่วนจากไป ประเทศชาติต้องสูญเสียบุคลากรที่มีคุณค่ายิ่งไปอีกคนหนึ่ง แต่ถึงแม้ท่านจะจากไปแล้ว ท่านก็ได้ทิ้งคุณงามความดี ตลอดจนผลงานไว้ให้ผู้อยู่เบื้องหลังได้ใช้ ได้ชม เป็นอนุสรณ์ให้รำลึกถึงตลอดไปอีกนานแสนนาน

ขอคุณงามความดีที่ท่านปลัดโกวิท วรพิพัฒน์ ได้บำเพ็ญไว้ จงเป็นอันสงฆ์ส่งให้ดวงวิญญาณของท่านจงไปสู่สัมปรายภพด้วยเทอญ.

(นายพิชัย รัตกุล)

ดร.โกวิท : ใบไม้...ที่ร่วงหาย

การจากไปของพีโกวิท วรพิพัฒน์ เป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของการศึกษาเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง

พีโกวิท เป็นนักการศึกษาที่มีความสามารถมาก แม้เมื่อท่านเกษียณราชการไปแล้ว พีโกวิทยังมีบทบาทต่อวงการศึกษาลดเวลา พีโกวิท ผ่าไฟและห้วงโยการศึกษาของเยาวชนมากเหลือเกิน

รากฐานและแรงขับทางความคิดของพีโกวิท...ไม่เคยหยุดนิ่ง แม้พ้นวัยเกษียณอายุราชการมาแล้วจากตำแหน่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการประจำของกระทรวงศึกษาธิการ แต่กลับมีระบบคิดเชิงสร้างสรรค์ ที่รวดเร็ว ความมั่งคั่งของกรุงเทพฯ ความเขียว เรียนฟรี และอีกหลายอย่างพีโกวิทเสนอต่อที่ประชุมผู้บริหารตั้งแต่ระยะเริ่มแรกในฐานะที่ปรึกษาผู้ว่าฯ กทม. จนหมดวาระปี ๒๕๔๓ ถูกนำมาปฏิบัติให้เป็นจริงจนทุกวันนี้

การศึกษาของลูกหลานชาว กทม. ที่เรียกว่า “เรียนฟรี” และ “ทุนบุตรครู” ทำให้นักเรียน กทม. ราวสี่แสนคนได้เรียนหนังสือ โดยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองไปมาก อีกทั้งครู กทม. ไม่ต้องพะวงอยู่กับอนาคตลูกของตัวเองเพราะนโยบายทุนบุตรครูทำให้ครูสังกัด กทม. คลายกังวล มีพลังทุ่มเทที่สอนลูกชาวบ้านเต็มความสามารถมากขึ้น

ผลแห่งความคิดของพีโกวิท ทำให้นักเรียนสังกัดโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร ๓๐๖,๒๕๓ คน ได้ฟรี ๕ อย่างคือ เครื่องแบบนักเรียน หนังสือ เครื่องเขียน นม อาหารเสริม และอาหารกลางวันฟรี และยังได้แปรรูปให้โรงเรียน กทม. ๔๓๑ แห่งให้เป็นโรงเรียน ๓ ประโยชน์ คือสอนนักเรียน จัดกิจกรรมหลังเลิกเรียน และฝึกอาชีพให้กับคนทั่วไป

อีกทั้งลานกีฬา ๑,๑๔๔ กว่าแห่งใกล้ชุมชน ป้องกันปัญหายาเสพติด ลานกีฬา ดนตรีในสวน สิ่งเหล่านี้เป็นผลแห่งการริเริ่มจากความคิดของพีโกวิท

พีโกวิทดึงเอาหน่วยงานของจังหวัดฉะเชิงเทราบ้านเกิดของท่าน กับกรุงเทพมหานคร ร่วมกันปลูกกล้วยริมทางจากแปดริ้วถึงมีนบุรี เป็นระยะทาง ๘ กิโลเมตร

แม้กระทั่งในโรงเรียนหลายๆ แห่งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ยังมีดงกล้วยเกิดจากการกระตุ้นของพีโกวิท ภายใต้อำนาจ “นมวันละถ้วย กล้วยวันละใบ ไข่วันละฟอง”

ไม่เพียงแต่บทบาทด้านการศึกษาเท่านั้น พีโกวิทยังเสนอแนวคิดฟื้นฟูคุณภาพคลองแสนแสบ ผลักดันให้จัดทำประวัติ ผลงานและบันทึกตำนานแม่ไม้มวยไทย เสนอให้มีการบันทึกประวัติศาสตร์กีฬาไทยอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นวิทยาทานแก่ลูกหลานในอนาคต

นี่คือมรดกความคิดของ พีโกวิท

การจากไปของพีโกวิท ถือเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลอันทรงคุณค่า เป็นการสูญเสียใบไม้ของประชาชน อีกใบหนึ่ง แต่พลังแห่งความคิด พลังแห่งการริเริ่ม จะเป็นอินทรีย ัตถุอันยิ่งใหญ่ ที่จะสร้างเสริม “ต้นกล้าสังคม” ให้ผลิกลามต่อไป

พีโกวิทจากไปอย่างสมเกียรติ สมเป็นใบไม้ของประชาชนอย่างแท้จริง

ขอให้ “พีโกวิท” ไปสู่สุคติเทอญ

ดร.พิจิตต รัตตกุล

ดร.โกวิท : คนธรรมดาที่ไม่ธรรมดา

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นบุคคลธรรมดาที่ยอมรับกันกว้างขวางว่าเป็นนักบริหารการศึกษาที่ประสบความสำเร็จมากคนหนึ่งในยุคปัจจุบัน

สถานการณ์นี้จะใช้ความเปรียบได้ว่า ดร.โกวิท ได้เดินทางถึงยอดเขาสำเร็จงดงาม ในฐานะคนรู้จักกันมานานร่วม ๔๐ ปี และเคยทำงานร่วมกัน ผมพอจะอธิบายได้ว่า ดร.โกวิท มีคุณสมบัติเฉพาะตัวอันน่าทึ่งหลายประการที่ส่งผลให้ท่านเจริญก้าวหน้าไปไกลเช่นนี้ กล่าวคือ โดยอุปนิสัยพื้นฐาน ท่านเป็นคนเฉลียวฉลาด มีชีวิตชีวา และเรียนรู้จากชีวิตจริงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น ท่านมีพรสวรรค์ในการปรับตัวเข้าได้กับคนทุกระดับทุกประเภทด้วยท่าทีที่สุภาพนุ่มนวลเป็นกันเอง พร้อมกันนั้นก็ยกย่องให้เกียรติผู้อื่นแม้แต่ผู้น้อย บางคนท่านรู้ดีว่าไม่ดีเท่าไรนัก แต่ท่านก็มีขันติธรรมสูง ไม่รู้ไม่ชี้กับความไม่ดีนั้น ท่าทีสำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ ท่านไม่เคยข่มใครให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ ตรงกันข้าม จะให้กำลังใจด้วยการหยอกล้อและเป็นกันเอง ท่านรู้วาระน้ำใจคนอื่น มีลูกเล่นแพรวพราวและเป็นธรรมชาติอันทำให้ทุกคนรู้สึกสบายใจเมื่ออยู่ใกล้

ไม่เพียงเท่านั้น ตลอดชีวิตการทำงานการศึกษา ดร.โกวิท เป็นคนมีความริเริ่มสร้างสรรค์สูง ชอบคิดอะไรใหม่ๆ แปลกๆ ขณะเดียวกันก็เท่าทันดิน ไม่ทำให้ใครเพ่งเล็งว่าท่านเป็น "superman" หรือ "มาเหนือเมฆ" ท่านจะสันถัดมากในการสื่อความด้วยภาษา และท่าทีที่เป็นธรรมดาๆ แต่แสดงออกถึงความคิดที่มีแก่นสารสาระอันคนทั่วไปเข้าถึงได้ นำไปปฏิบัติได้ คนทั้งหลายจึงรักท่าน นิยมชมชอบท่านและเป็นกันเองกับท่าน นี่คือเสน่ห์ของอาจารย์โกวิทที่ไม่เหมือนใคร

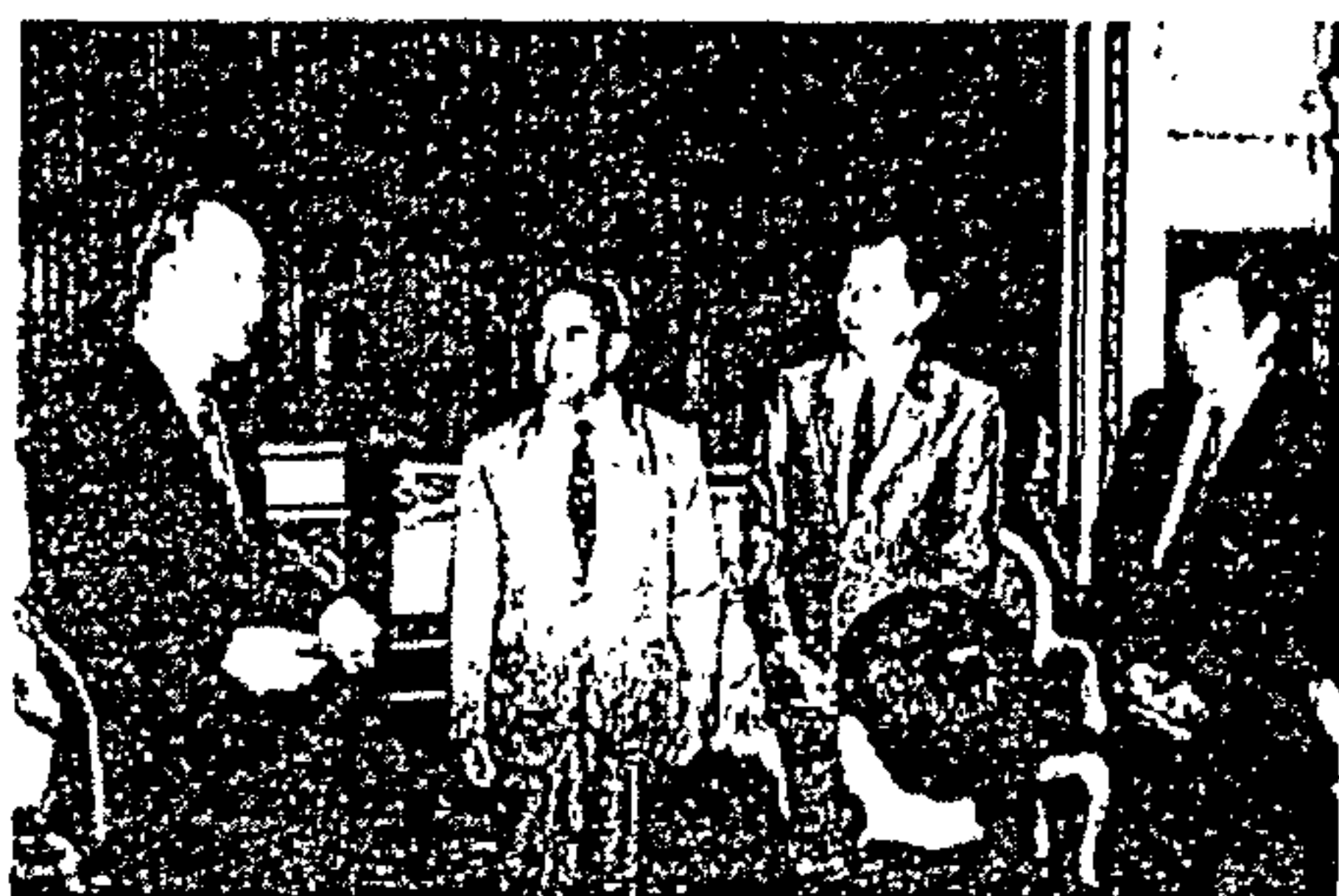
ท่านเสมอต้นเสมอปลายทั้งกับผู้ใหญ่ ผู้น้อยและคนเสมอกัน ท่านเป็นตัวอย่างของคนที่ปรับตัวได้พอดีพองามทางวัฒนธรรมทุกกาลเทศะในบริบททางสังคมแบบไทยๆ อย่างทุกวันนี้ ท่านจึงเป็นที่รักนับถืออย่างกว้างขวางและประสบความสำเร็จในชีวิตที่ผมจะขอสรุปว่าเป็นความสำเร็จของ "คนธรรมดาที่ไม่ธรรมดา"

เอกวิทย์ ณ ถลาง

ป.ล. คนทั่วไปคงไม่เคยรู้ว่า เมื่อยังหนุ่มแน่น อาจารย์โกวิทกับผมเคยเมามากันสุดๆ (กับเพื่อนอีก ๒ คน คือ Lou Seii และ คุณชูเกียรติ อุทกะพันธุ์) เราจึงได้รู้จัก "จิตเดิมแท้" ของกันและกัน ยามไม่ได้สติพอกัน

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์

ผมได้ยินชื่อ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มานานแล้วว่าเป็นคนที่มีมือและจิตใจสะอาด แต่เพิ่งมีโอกาสได้พบและร่วมงานเมื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในช่วงปี ๒๕๓๔ จำได้ว่าด้วยความห่วงใยในคุณภาพของคนรุ่นใหม่ จึงมีแนวคิดที่จะระดมนักคิดนักปฏิบัติที่มีประสบการณ์

การได้ตรงมาช่วยกันเสนอแนวทางวางรากฐานของเยาวชน ตั้งแต่วัยเด็กให้เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรมจริยธรรม ในการนี้ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้น ๒ คณะ คือ คณะกรรมการพัฒนาการศึกษา อบรมและเลี้ยงดูเด็กเพื่อดูแลปัญหาของเด็กวัย ๐-๑๒ ปี และคณะกรรมการพัฒนาการศึกษา อบรม และดูแลเด็กวัยรุ่น (อายุ ๑๓ - ๑๘ ปี)

การคัดเลือกประธานของแต่ละคณะกรรมการ ต้องใช้เวลาพอสมควร เพราะบุคคลนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ มีแนวคิดที่จะเสนอทางเลือกใหม่ๆ โดยไม่ติดกรอบเดิม ทั้งยังต้องเป็นที่ยอมรับ สามารถบริหารกลุ่มที่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างมีประสิทธิภาพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้รับเชิญเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาการศึกษา อบรม และดูแลเด็กวัยรุ่น (อายุ ๑๓ - ๑๘ ปี)

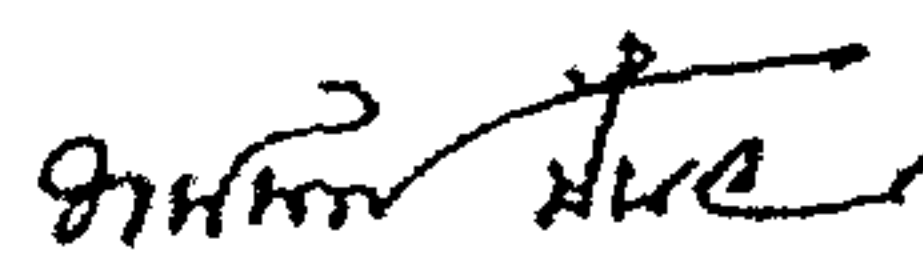
แม้จะเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ที่อยู่ในระบบราชการมานาน แต่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ มีจิตใจที่เปิดกว้างพร้อมรับความคิดที่หลากหลาย คณะกรรมการของท่านจึงประกอบด้วยบุคคลต่างวัย ต่างประสบการณ์และสาขาอาชีพ มีทั้งข้าราชการ ราชบุรุษท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา องค์การเอกชนและสื่อมวลชน

ในรายงานที่ใช้ชื่อว่า "วัยรุ่นสร้างสรรค์เพื่อสังคมไทย" คณะกรรมการได้นำเสนอความสำคัญของวัยรุ่นและศักยภาพในการพัฒนาประเทศ สังคมไทยและเด็กวัยรุ่นไทยที่พึงประสงค์ วิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพปัญหาและแนวทางส่งเสริม ป้องกันและแก้ไข นับเป็นรายงานชิ้นแรกๆ ที่ชูประเด็นปัญหาของวัยรุ่นให้เป็นปัญหาระดับชาติ และเมื่ออ่านรายงานดังกล่าว ๑๐ ปีให้หลัง ยิ่งสะดุดใจที่เห็นความเชื่อมโยงของแนวความคิดในขณะนั้นสู่การปฏิรูปการศึกษาและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในปัจจุบัน

ผมได้มองเห็นคุณค่าของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ว่าเป็นผู้ทำงานด้วยความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ไม่มีอคติต่อผู้ใด และยึดไว้ซึ่งคุณธรรมในการทำงาน เป็นสุภาพบุรุษในความหมายที่แท้จริง จึงรู้สึกเศร้าสลดเป็นอย่างมากที่ได้ทราบข่าวการถึงแก่อนิจกรรม

เมืองไทยเสียคนดีและคนเก่งไปอีกคนหนึ่ง

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและคุณงามความดีที่ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้กระทำเพื่อประเทศชาติมาตลอดชีวิตเป็นกุศลบุญคุณบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่านประสบสุขในสัมปรายภพด้วยเทอญ

(นายอานันท์ ปันยารชุน)

ภาคผนวก จ

การดำรงตำแหน่งในมูลนิธิ และคณะกรรมการต่าง ๆ

ที่มา: กิ่งเพชร วรพิพัฒน์. (2544). "ชีวิตพ่อเล่า ดร.โกวิท วรพิพัฒน์," ใน หนังสืออนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

มูลนิธิในพระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชูปถัมภ์ พระราชูปถัมภ์ และพระอุปถัมภ์

กรรมการมูลนิธิ “ทุนพระพุทธยอดฟ้า” ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรรมการมูลนิธิ พระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ รองประธาน กรรมการฯ คนที่ 1 ปฏิบัติงานแทนองค์ประธานกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ ประธานกรรมการโครงการนาฏการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า กรรมการพิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (สถาบันพระปกเกล้า) ที่ปรึกษาสมาคมคณิตศาสตร์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรรมการฝ่าย การศึกษาสงเคราะห์ มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ รองประธานมูลนิธิ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ อุปนายกคนที่ 2 มูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลน ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรรมการมูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน ซี.ซี.เอฟ. ในประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รองประธานคณะกรรมการ อำนวยการจัดฉลองพระชนมายุ 6 รอบ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี รองประธานกรรมการฯ ปฏิบัติงานแทนองค์ประธานกรรมการ กรรมการ อำนวยการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ กรรมการบริหารมูลนิธิสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กรรมการมูลนิธิส่งเสริมโอลิมปิกวิชาการ และพัฒนามาตรฐานวิทยาศาสตร์ศึกษา ในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (สอวน.)

นอกจากการดำรงตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นแล้ว สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประทานให้เป็นผู้แทน พระองค์ ไปปฏิบัติพระกรณียกิจต่างๆ เช่น งานบำเพ็ญกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันพระบรมราชานุสรณ์ 11 พฤศจิกายน เป็นประจำทุกปี

การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม เยาวชน และสิ่งแวดล้อม

ประธานชมรมมูลนิธิลูกเสือโลกแห่งประเทศไทย ประธานชมรมรวมใจภักดิ์ รักแผ่นดิน แม่ น้ำ ลำคลอง และสิ่งแวดล้อม ประธานชมรมรักษากล้วย ประธานชมรมวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 26 (วปอ. 26) ประธานกรรมการที่ปรึกษาชมรมรักษาสวนสมเด็จพระ และ สิ่งแวดล้อม จังหวัดฉะเชิงเทรา ประธานคณะกรรมการโครงการเรียนรู้ด้วยการทำงาน ประธานมูลนิธิ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ประธานมูลนิธิ ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เพื่อส่งเสริมการอ่าน ประธานมูลนิธิอุทยานการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ประธานอนุกรรมการ ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเยาวชนด้านจริยธรรม (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชน แห่งชาติ) ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษา “การศึกษา” โรงเรียนส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์

“กาญจณี” อุปนายกคนที่ 1 กรรมการมูลนิธิเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต รองประธานกรรมการมูลนิธิ สมาน - คุณหญิงเบญจา แสงมลิ รองประธานชมรมลูกเสือรัฐสภาไทย ที่ปรึกษาคณะกรรมการจัดทำและแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบ ของกระทรวงศึกษาธิการ (กรมการศาสนา) ที่ปรึกษาคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ปรึกษาคณะกรรมการโครงการสำนักกรักบ้านเกิดเพื่อพัฒนาผู้นำชุมชน ที่ปรึกษาโครงการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิ่มทุกวัน (ส.ป.ช.) ที่ปรึกษาประธานอนุกรรมการ คณะอนุกรรมการปฏิรูป และส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่ปรึกษาศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ที่ปรึกษาสภาผู้ปกครองและครูแห่งประเทศไทย (2539 – 2543) ที่ปรึกษามูลนิธิ บรรจง พงศ์ศาสตร์ ที่ปรึกษาสมาคมกีฬาจังหวัดฉะเชิงเทรา กรรมการผู้ทรงคุณธรรมในคณะกรรมการบริหารยุวกาชาด สภากาชาดไทย กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการกลาง สำนักงานอาสาสมัคร สภากาชาดไทย กรรมการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา กรรมการคณะศึกษา “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : สู่ความก้าวหน้าและความมั่นคงของชาติในศตวรรษหน้า” ธนาคารกสิกรไทย กรรมการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 9 (2545 – 2549) ของกระทรวงศึกษาธิการ กรรมการที่ปรึกษาสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จังหวัดฉะเชิงเทรา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภาลูกเสือแห่งชาติ กรรมการบริหารมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม กรรมการบริหารมูลนิธิ จุมภฏ – พันธุ์ทิพย์ กรรมการบริหารลูกเสือแห่งชาติ กรรมการบริหารอนุภาชาด กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ (กรมการกรมการศาสนา) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาสถาบันราชภัฏ กรรมการพิจารณาปรับปรุง พัฒนาระบบ และการให้บริการของหอสมุดแห่งชาติ กรรมการมูลนิธิหนังสือดีสู่ชนบท กรรมการราชินีมูลนิธิ กรรมการส่งเสริมกิจการมหาวิทยาลัยบูรพา กรรมการสภาวิทยาลัยโยนก กรรมการ อกพ. กระทรวงศึกษาธิการ, กรรมการอำนวยการ “โครงการปราชญ์แผ่นดิน” ราชบัณฑิตยสถาน กรรมการอำนวยการจัดงานชุมนุมลูกเสือโลกครั้งที่ 20 พ.ศ. 2546 กรรมการมูลนิธิ ทวี บุญยเกตุ กรรมการอำนวยการศิลปมูลนิธิ (ครูจิตร – ครูเอิบ หังสุบุตร) กรรมการอำนวยการ โรงเรียนราชินีบน นายกสภาสถาบันราชภัฏอุดรธานี อนุกรรมการดำเนินการปฏิรูปการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

หน่วยงานอื่น ๆ

นายกสมาคมชาวฉะเชิงเทรา (พ.ศ. 2536 – 2537) ประธานชมรมนักเรียนเก่าในรัฐยูทาห์ (พ.ศ. 2535 – 2537) กรรมการและประธานกรรมการตรวจสอบ บริษัท ชินวัตรแซทเทลไลท์ จำกัด (มหาชน) กรรมการบริษัท กรูปลีส จำกัด (มหาชน) กรรมการหอการค้าจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ปรึกษาบริษัทมิติน จำกัด (มหาชน)

ภาคผนวก ฉ

จำนวนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2526

และ

จำนวนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ.2546

จำนวนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ปี พ.ศ.2526

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 2526	อพป. 2526
เขตการศึกษา 1		
1. นครปฐม	42	-
2. นนทบุรี	32	-
3. สมุทรสาคร	35	-
4. สมุทรปราการ	32	-
5. ปทุมธานี	29	-
เขตการศึกษา 2		
6. ยะลา	120	30
7. ปัตตานี	90	45
8. นราธิวาส	93	35
9. สตูล	44	30
เขตการศึกษา 3		
10. สงขลา	259	45
11. พัทลุง	143	30
12. นครศรีธรรมราช	238	50
13. สุราษฎร์ธานี	221	32
14. ชุมพร	155	5
เขตการศึกษา 4		
15. ภูเก็ต	21	-
16. ตรัง	94	30
17. กระบี่	35	12
18. พังงา	43	5
19. ระนอง	31	5

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	อปป.
	2526	2526
เขตการศึกษา 5		
20. ราชบุรี	133	30
21. เพชรบุรี	88	25
22. ประจวบคีรีขันธ์	61	30
23. สุพรรณบุรี	54	3
24. กาญจนบุรี	122	20
25. สมุทรสงคราม	26	-
เขตการศึกษา 6		
26. ลพบุรี	90	-
27. พระนครศรีอยุธยา	130	-
28. อ่างทอง	54	-
29. สิงห์บุรี	74	-
30. สระบุรี	79	-
31. ชัยนาท	69	-
32. อุทัยธานี	93	-
เขตการศึกษา 7		
33. พิษณุโลก	94	30
34. นครสวรรค์	87	-
35. อุตรดิตถ์	83	30
36. พิจิตร	145	-
37. สุโขทัย	76	-
38. กำแพงเพชร	123	20
39. ตาก	52	10
40. เพชรบูรณ์	123	20

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 2526	อปป. 2526
เขตการศึกษา 8		
41. เชียงใหม่	300	5
42. เชียงราย	231	20
43. พะเยา	149	38
44. ลำปาง	245	5
45. ลำพูน	175	5
46. แพร่	215	3
47. น่าน	200	60
48. แม่ฮ่องสอน	44	1
เขตการศึกษา 9		
49. อุตรธานี	107	60
50. หนองคาย	139	30
51. เลย	107	35
52. ขอนแก่น	240	5
53. สกลนคร	194	50
เขตการศึกษา 10		
54. อุบลราชธานี	295	50
55. นครพนม, มุกดาหาร	150,150	40
56. กาฬสินธุ์	109	50
57. มหาสารคาม	140	-
58. ร้อยเอ็ด	208	42
59. ยโสธร	93	30
เขตการศึกษา 11		
60. นครราชสีมา	205	36
61. ชัยภูมิ	125	32
62. บุรีรัมย์	107	30
63. สุรินทร์	121	30
64. ศรีสะเกษ	119	33

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	อปป.
	2526	2526
เขตการศึกษา 12		
65. ฉะเชิงเทรา	127	-
66. ชลบุรี	84	-
67. ปราจีนบุรี	64	30
68. นครนายก	47	-
69. จันทบุรี	53	40
70. ตราด	58	40
71. ระยอง	38	-
รวมทั้งสิ้น	8,072	1,400

ที่มา: โกวิท วรพัฒน์. (2527). ความจำเป็นของการมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในการพัฒนาประชากร. (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล). วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ: ภาคผนวก.

จำนวนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่ได้รับจัดสรร งบประมาณปี 2546

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน		
	หนังสือพิมพ์	วารสาร	รวม
เขตการศึกษา 1			
1. นครปฐม	125	-	125
2. นนทบุรี	102	-	102
3. สมุทรสาคร	99	105	204
4. สมุทรปราการ	87	12	99
5. ปทุมธานี	84	-	84
เขตการศึกษา 2			
6. ยะลา	281	-	281
7. ปัตตานี	513	-	513
8. นราธิวาส	356	-	356
9. สตูล	206	-	206
เขตการศึกษา 3			
10. สงขลา	563	-	563
11. พัทลุง	469	32	501
12. นครศรีธรรมราช	910	227	1,137
13. สุราษฎร์ธานี	364	-	364
14. ชุมพร	258	-	258
เขตการศึกษา 4			
15. ภูเก็ต	71	-	71
16. ตรัง	281	-	281
17. กระบี่	123	-	123
18. พังงา	138	-	138
19. ระนอง	106	-	106

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน		
	หนังสือพิมพ์	วารสาร	รวม
เขตการศึกษา 5			
20. ราชบุรี	265	-	265
21. เพชรบุรี	268	-	268
22. ประจวบคีรีขันธ์	168	-	168
23. สุพรรณบุรี	189	-	189
24. กาญจนบุรี	313	-	313
25. สมุทรสงคราม	126	-	126
เขตการศึกษา 6			
26. ลพบุรี	249	-	249
27. พระนครศรีอยุธยา	251	-	251
28. อ่างทอง	178	-	178
29. สิงห์บุรี	156	-	156
30. สระบุรี	197	-	197
31. ชัยนาท	140	-	140
32. อุทัยธานี	317	-	317
เขตการศึกษา 7			
33. พิษณุโลก	311	-	311
34. นครสวรรค์	578	156	734
35. อุตรดิตถ์	331	14	345
36. พิจิตร	280	-	280
37. สุโขทัย	354	2	356
38. กำแพงเพชร	323	190	513
39. ตาก	296	-	296
40. เพชรบูรณ์	405	340	745

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน		
	หนังสือพิมพ์	วารสาร	รวม
เขตการศึกษา 8			
41. เชียงใหม่	874	342	1,216
42. เชียงราย	564	7	571
43. พะเยา	406	179	585
44. ลำปาง	612	-	612
45. ลำพูน	477	5	482
46. แพร่	409	-	409
47. น่าน	791	29	820
48. แม่ฮ่องสอน	194	100	294
เขตการศึกษา 9			
49. อุตรธานี	650	-	650
50. หนองคาย	478	-	478
51. เลย	377	20	397
52. ขอนแก่น	1,195	420	1,615
53. สกลนคร	806	-	806
54. หนองบัวลำภู	263	-	263
เขตการศึกษา 10			
55. อุบลราชธานี	1,176	537	1,713
56. นครพนม	548	-	548
57. มุกดาหาร	382	-	382
58. กาฬสินธุ์	757	195	952
59. มหาสารคาม	706	-	706
60. ร้อยเอ็ด	1,042	475	1,517
61. ยโสธร	518	-	518
62. อำนาจเจริญ	379	48	427

เขตการศึกษา/จังหวัด	จำนวนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน		
	หนังสือพิมพ์	วารสาร	รวม
เขตการศึกษา 11			
63. นครราชสีมา	1,061	907	1,968
64. ชัยภูมิ	520	310	830
65. บุรีรัมย์	643	-	643
66. สุรินทร์	778	551	1,329
67. ศรีสะเกษ	797	480	1,277
เขตการศึกษา 12			
68. ฉะเชิงเทรา	289	105	394
69. ชลบุรี	209	-	209
70. ปราจีนบุรี	113	-	113
71. นครนายก	191	-	191
72. จันทบุรี	229	-	229
73. ตราด	164	-	164
74. ระยอง	105	-	105
75. สระแก้ว	120	-	120
รวมทั้งสิ้น	29,654	5,788	35,442

ที่มา: กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2546). เอกสารประกอบการจัดสรรงบประมาณปี 2546.

กรมฯ : ถ่ายเอกสาร.

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ	นางมันทนาภรณ์ ไชยสาร
วัน/เดือน/ปีเกิด	8 มิถุนายน 2497
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
สถานภาพสมรส	สมรสกับ นายสุชาติ ไชยสาร อาชีพรับราชการ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 131, 133 ถนนปรางการ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักวิชาการศึกษา 7 ว
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2520	การศึกษาระดับบัณฑิต (วิทยาศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน จังหวัดชลบุรี
พ.ศ.2546	การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร